

З історії Бурштина

Бурштинська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №2

З історії Бурштина

м. Бурштин
2005 рік

Губрій Г. І., учитель історії Бурштинської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2.

Мороз П. Д., директор Бурштинської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2.

Олійник О. П., учитель історії Бурштинської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2.

Цюлюпа Б. П., учитель історії Бурштинської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2.

Переклад з польської мови Коцюлим В. П.

Коректор Наритник Т. М., вчитель-методист української мови і літератури Бурштинської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2.

Книга написана на основі матеріалів, які друкувались у періодичних виданнях, архівних матеріалів, наукових праць відомих істориків. Зміст книги є спробою узагальнення і систематизації зібраного матеріалу. Мета книги – підвести читачів до самостійного пошуку історичних матеріалів, сприяти вивченню і збереженню історичної спадщини нашого краю, прискорити видавництво фахівцями повної історії міста Бурштина.

Книга може бути використана на уроках історії України під час вивчення відповідних тем програмового матеріалу, при організації позакласної виховної роботи з учнями, студентами навчальних закладів міста.

Видавництво
Бурштинської ЗОШ I-III ст. № 2

*Народ без своєї землі – не народ.
Земля без героїв своїх – просто ґрунт.*

I. ГЕОГРАФІЧНО-ПРИРОДНИЧЕ РОЗТАШУВАННЯ БУРШТИНА*

Місто Бурштин знаходиться у південно-західній частині Опілля, на горбистій місцевості між низькими терасами річкових долин Дністра, Гнилої Липи і Свіржа. Розташоване місто на правому березі річки Гнила Липа, за 43 кілометри на північ від обласного центру по шосейній дорозі державного значення Івано-Франківськ – Львів. На

південний захід з Бурштина йде дорога державного значення в місто Калуш, а на схід – дорога обласного значення в села Озеряни, Світанок. За 5 кілометрів від Бурштина проходить залізниця, що з'єднує Чернівці і Львів. Залізнична станція Бурштин з'єднана з містом шосейною дорогою. Значна частина долини Гнилої Липи затоплена водосховищем Бурштинської теплової електростанції (понад 2 тисячі гектарів).¹

В давнину територія між ріками Гнила Липа і Свірж була зайнята буковими, дубовими, дубово-грабовими лісами. В Бурштинському лісництві до цього часу зберігся залишок колишніх дубових пралісів на Опіллі. 10 черешчатих дубів віком 170 років взяті під охорону держави у 1972 році.²

Із поступовим заселенням території на місці букових і дубових лісів з'явилися родючі сільськогосподарські землі. Бурштин розташований на лучно-болотному ґрунті (чорноземі) і оточують його родючі ґрунти: з півночі, заходу і сходу – широкою дугою опідзолені чорноземи (на лівому березі Гнилої Липи між Бурштином і Насташином є смуга глибоких малогумусних вилугуваних чорноземів), а з півдня – дернові опідзолені ґрунти.³

2. СЛІДИ НАЙДАВНІШИХ ПОСЕЛЕНЬ

Перші людські поселення на території України, які сягають за 150 тисяч років, зберігали ознаки примітивного походження. Близько 40 тисяч років до нашої ери в середині останнього льодовикового періоду з'явилися кроманьйонці, які жили з мисливства та збирання плодів, винайшли зброю і знаряддя з кременю, риболовні гачки, гарпуни, житла із шкур та кісток.⁴

У 1987 році археолог В. М. Конопля на західній околиці села Коростовичі (зі сторони Бурштина) виявив поселення епохи мезоліту (середнього кам'яного віку). Це означає, що 9-5 тисяч років до нашої ери береги Гнилої Липи біля теперішнього Бурштина були заселені. Люди селилися в куренях і напівземлянках. Вони займалися мисливством і рибальством, користувалися луками, стрілами, кам'яними знаряддями.

Більш розвинутими були поселення трипільської культури (4-3 тисячоліття до нашої ери), сліди якої виявив археолог В. Д. Баран біля села Бовшів. У трипільців існував материнський родовий лад. Саме тому в багатьох їхніх поселеннях археологи знайшли численні жіночі глиняні статуетки, які, на думку спеціалістів, вважалися символом ро-

дючості, плодovitості. Їхні поховання характерні трупопокладенням і трупоспаленням. Матеріали з розкопок трипільців показують і своєрідність їхнього етнографічного життя. Вони селилися на берегах річок, де будували глинобитні довгі житла з окремими секціями, в яких могли жити сім'ї.⁵

На території сучасного Бурштина люди жили і в 2-ому тисячолітті до нашої ери. Археолог В. Д. Баран, проводячи розкопки поблизу Бурштина, виявив кам'яні і бронзові знаряддя праці, прикраси, побутові речі бронзового віку. Про результати цих археологічних розкопок повідомлялось в газеті «Прикарпатська правда» 6 жовтня 1963 року.

Професор В. Д. Баран, проводячи археологічні розкопки на лівому березі річки Гнила Липа біля села Куропатники і на правому – в селі Дем'янів, виявив пам'ятки черняхівської культури, носіями якої були східнослов'янські племена, що займалися землеробством і заселяли смугу від Середнього Подністров'я до Карпат. Час існування черняхівської культури (II-V століття нашої ери) визначив В. Хвойка.

Поселення черняхівської культури переважно тяжіють до родючих чорноземних ґрунтів, що свідчить про землеробський характер господарювання черняхівського населення. Розміри поселень звичайно невеликі – 200-300 м завдовжки і 100-180 м завширшки. Але нерідко зустрічаються і селища довжиною до 1 км і більше. Житла і господарські споруди розташовані групами, що чергуються з групами господарських ям.

Для цієї культури характерні наземні глинобитні житла, часто тричленної конструкції, що переважають в Прутсько-Дністровському межиріччі. Напівземлянки, нижня частина яких була вкопана на 0,8 – 1,2 м у землю, мали стовпову конструкцію і сплетені з лози, обмазані глиною стіни або зрубну конструкцію (стіни, складені з колод). Середня площа жител становила 10-20 кв. метрів.

Житла опалювалися вогнищами, зрідка глиняними печами, а на заключному етапі розвитку черняхівської культури на Дністрі в напівземлянках з'явилися печі, складені з каменю. Похоронні обряди черняхівського населення досить різноманітні. На більшості могильників поєднуються трупоспалення і трупопокладення. Покійників здебільшого укладали на спині у витягнутій позі головою на північ або на захід. Разом з тілом покійника у могилу клали одягу, прикраси, предмети побуту. Усі ці предмети ставили і при трупоспаленнях. У землі, якою засипалась могила, і поряд нерідко археологи знаходять битий посуд, кістки тварин, сліди вогнищ, пошкоджені предмети побуту. Все

це матеріальні залишки обряду, який умовно можна вважати тризною.⁶

Аналізуючи археологічну карту Івано-Франківської області, можна зробити висновок, що близько від території сучасного Бурштина були виявлені поселення мезоліту (середнього кам'яного віку), неоліту (нового кам'яного віку), мідного віку, бронзового віку, залізного віку (гальштатська культура, липицька культура, черняхівська культура), середньовіччя.⁷

Отже, проживання людей біля території сучасного Бурштина було практично безперервним.

З VI по IX століття проходить період племінних слов'янських союзів, а в X столітті територія сучасного Бурштина ввійшла до Київської Русі. З 1084 року територія Прикарпаття, Опілля була розділена на удільні князівства нащадків Ярослава Мудрого. У 1141 році князь Володимирко Володарович об'єднав Перемишльське, Звенигородське і Теребовлянське князівства в одне – Галицьке з центром в м. Галичі (1144 р.). У 1199 році було утворене Галицько-Волинське князівство, яке проіснувало до 1349 року. В цей період, у 1347 році було скасовано Галицьку православну митрополію і приєднано її до Київської (окрема православна митрополія в Галичині була створена у 1303 році). У 1387 році Прикарпаття разом з усією Галичиною було приєднане до Польщі.⁸

3. ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ БУРШТИНА

Існують різні версії походження назви міста, проте жодна з них не має свого підтвердження в історичних документах. Можна тільки шляхом логічних міркувань зважити підстави для існування тієї чи іншої версії.

За однією з версій, при побудові містечка знайшли коштовний камінь бурштин, тому місто назвали Бурштином. Але, оскільки в давнину територія, на якій розмішений Бурштин, була зайнята буковими, дубовими, дубово-грабовими лісами, то не можна вести мову про те, що тут міг бути бурштин (закам'яніла живиця древніх хвойних дерев).

За другою версією, Бурштин дістав свою назву за характером ґрунту, на якому він був побудований. Проте лучно-болотні ґрунти, чорноземи не мають нічого спільного з прозорим каменем кольору від блідо-воскового до темно-червоного.

За третьою версією, назва міста походить від того, що колись тут обробляли коштовний камінь.

За четвертою версією, колись в місті торгували коштовним камінням, від чого і пішла його назва.

Для аналізу третьої і четвертої версій потрібно взяти до уваги історичні умови XVI століття, коли в документах вперше зустрічається назва міста Бурштин. Невеличке містечко, яке налічувало близько 100 дворів, належало до Галицького староства Польського королівства. Не було ніякого сенсу обробляти коштовні камені в погано захищеному від татарських набігів містечку, якщо майстри-ювеліри працювали в Галичі, де на той час був один із найобороздатніших у Прикарпатському краю замок.⁹ Також не було сенсу торгувати коштовним камінням у невеличкому містечку, яке тільки виростало з села, за 18 кілометрів від Галича, резиденції старостівської, королівської влади. Тим більше немає підстав вести мову про обробку коштовних каменів чи торгівлю ними на території нинішнього Бурштину в княжі часи, адже тоді Галич був великим торговельним центром і ювелірні вироби виготовлялися у княжому Галичі (с. Крилос), про що свідчать археологічні дослідження.

До наших днів дійшла легенда про походження назви міста Бурштина. В давнину сюди, у предковічні ліси, приїжджали галицькі князі із своїми боярами на полювання. Під час одного з таких полювань розлючений тур сполохав коня, на якому їхала молода княжна. Переляканий кінь поніс її у лісові нетрі. Князівську дочку врятували, але вона загубила бурштинове намисто. Князь сповістив, що за того, хто знайде намисто, віддасть княжну. Але марно багато охочих шукали загублене намисто. З того часу урочище, де було загублене намисто, назвали Бурштиновим, а місто, яке потім побудували на цьому місці, - Бурштином. Подібні легенди друкувались у газетах, розповідались екскурсоводами і через свою романтичність прижилися серед людей.

Припустимо, що описана в легенді подія дійсно відбулась. Тоді вона могла відбутись хіба що до 1387 року, виходячи з аналізу історичних умов до цього часу і пізніше. Майже двісті років після нього в історичних джерелах ніде не згадується термін «бурштин». Натомість, поселення, яке існувало на місці теперішнього Бурштину, в польських історичних джерелах згадується як Новосельче (Нове село). Ніякої згадки про урочище Бурштинове не збереглося. Чи могла вона бути взагалі? Під час польсько-шляхетського панування (1387-1772 рр.) відбувалась культурна асиміляція української знаті панівною державою. Підпорядкування поляками Галичини означало для українців підпорядкування чужій нації з іншою релігією і культурою. Назву містечку

давали не корінні жителі, які могли бути носіями вказаної легенди (якщо вона існувала), а поляками, які не могли назвати його Бурштином на основі вказаної легенди, бо вони прагнули стерти історичну пам'ять українського народу про його державність в часи Галицько-Волинського князівства. Нарешті, польські історичні документи зберегли назву Бурштинського лісу (між селами Куропатники, Куничі та Юнашків). Тобто назва лісу пішла від назви містечка, а не навпаки.

Є ще одна версія походження назви міста, в якій припускається, що власник містечка образно назвав його Бурштином за красиві різьблені двері чи стовпи в замку. Однак різьблені стовпи чи двері ніяк не асоціюються з коштовним каменем. Так, І. Крип'якевич звертає увагу на замки тих часів: «Багаті українські пани були щедрими опікунами культури, їх двори і замки були побудовані з каміння, з різьбленими стовпами, всередині багато прикрашені образами, килимами, дорогим посудом».¹⁰

Отже, замок власника Бурштина різьбленими стовпами не відрізнявся від інших, щоб це стало причиною образного перенесення різьби на назву містечка.

І, нарешті, остання версія. Щоб обґрунтувати походження назви міста Бурштина, будемо виходити з економічних, політичних, соціальних умов, які склалися в той час, коли в історичних документах вперше зустрічається назва Бурштина (XVI століття). У XIV-XV століттях польські правителі засновували нові та розбудовували існуючі міста. Вони встановлювали для міст високе мито, строго визначені торгові шляхи, дозвіл на продаж привізних товарів, що значно збільшувало їх прибутки. Для розвитку міст правителі запрошували численних іммігрантів – німців, євреїв, поляків, вірменів, греків. Найбільше було поляків і німців, віросповідання яких, католицизм, швидко стало панівним у містах.¹¹

Взагалі, ще галицько-волинські князі запрошували німців для відбудови зруйнованих міст, розвитку торгівлі і ремесел. Після захоплення українських земель Польщею німецька колонізація посилилась. На тривалий час окремі міста опиняються в руках німців. Так, у Львові в їхніх руках опинилося самоврядування і судочинство. Починаючи з 1352 року, війтами і членами міської управи обираються німці. Німецька мова запанувала в міській управі, костьолах (першим католицьким єпископом Львова був німець). У багатьох містах Західної України спостерігаються середньоевропейські риси в архітектурі, господарстві, самоврядуванні. В другій половині XV століття німецька колонізація

слабшає, вихідці з німецьких земель втрачають свої позиції під тиском польського елементу і починають значною мірою полонізуватись.¹²

Галичина була прикордонною територією Польщі. Посли до сейму з українських земель звертали особливу увагу на оборону кордонів від татарських набігів і ждали, щоб держава краще укріплювала прикордонні замки.¹³

Нове село до 1535 року орендували спадкоємці німецького осадника Нікеля, а потім його управителем став Микола Синявський. Саме в цей час будувались оборонні споруди. Замок будувався з каменю. Резиденція Синявських була в Бережанах і управитель приїжджав контролювати хід побудови замку (оборонних споруд). Враховуючи те, що до будівництва були причетні німці і що саме вони були основними будівельниками, можна припустити, що назва міста походить з німецької мови: «Burg» - замок, твердиня, «stein» - камінь. Саме ці слова повинні були найчастіше звучати при побудові оборонних споруд з каменю. На час побудови укріплень не так важливо було для шляхти розвинути містечко економічно, як побудувати кам'яну твердиню на шляху татарських набігів, щоб посилити кордони Польщі. А оскільки в той час все переводилось на польський лад, як пише М.Грушевський, «був се повний перестрій зверху і донизу, який не зіставив каменя на камені в українськім житю»¹⁴, німці полонізувались, то й назва містечка була подана на польський лад – **Burjtin** (написання за картою Г. Боплана «Покуття» з 1650 року).¹⁵

Що це? Помилка в написанні автора карти, особливості тодішньої польської граматики чи намагання передати польською мовою перекручене німецьке «кам'яна твердиня» чи «кам'яний замок»? Адже коштовний камінь бурштин – **Bursztyn** польською мовою.

Отже, найімовірніше, назва міста Бурштин походить від кам'яних оборонних споруд (кам'яного замку), побудованих на шляху татарських набігів.

Ця версія є найпрагматичнішою. На відміну від раніше існуючих, для неї немає очевидних логічних заперечень.

4. ВИНИКНЕННЯ БУРШТИНА

На даний час не знайдено історичного джерела, яке однозначно вказувало б, коли і як виникло поселення на місці сучасного Бурштина. Одна із версій походження поселення побудована на основі записів літописця: „І пішов Володимир до Червена з матір'ю, і встріла його

вість од Святополка із Галича: «Поїдь у борзі. Отця твого ми схопили єсмо і приятелів його, Чагрових людей, побили. А ось твій ворог – Настаська». І галичани, розіклавши вогонь, спалили її, а сина її (Олега) в заслання вигнали, а князя (Ярослава Осмомисла) водили до хреста, що буде він по правді жити з княгинею, і так вони уладилися.»¹⁶ У «Літописі Руському» уточнено дату цих подій за січневим літочисленням нашої ери – 1173 рік.

Князь Ярослав Осмомисл.

Своєрідне бачення цього факту приводить український історик, етнограф М. Аркас (1852-1909): «Ярослав не любив своєї жінки Ольги (доньки Юрія Довгорукого) і узяв собі за жінку якусь Настасію Чагрову, і од неї мав сина Олега; княгиня ж Ольга із сином своїм Володимиром і прихильними до неї боярами утікла у Польщу. Тоді бояре на вічі своєму у 1172 р. ухвалили напосістися на князя; самого князя схопили, Настасію живою спалили на вогнищі, рідню її побивали, а княгиню вернули додому і присилювали князя жити з нею.

Але Ярослав не переставав любити свою Настасію навіть тоді, як вона померла, і Ольга знову мусіла тікати до брата свого Всеволода III у Володимир на Клязьмі, де літ через 10 померла черницею, на ім'я Євфросинія».¹⁷

Академік В. Грабовецький уточнює деякі деталі наведеного факту: «Це наочно можна побачити на прикладі подій, які розгорнулися тільки з інтриги великих бояр при князівському дворі у 1173 році. Ярослав-князь був у позашлюбних зв'язках з дівчиною на ім'я Настуся, яка походила з дрібного боярського роду Чагрів. Цю родину наблизив Ярослав до свого князівського двору. У Ярослава і Настусі народився син Олег, вони любилися... Про цю драму при дворі Ярослава Осмомисла письменники писали історичні романи і повісті».¹⁸

Один із художніх варіантів опису вказаних історичних фактів приводиться в романі Р. Федоріва «Отчий світильник».

Не виключено, що таким же художнім варіантом є переказ бурштинського старожила Філарета Скасківа (1926-1998). Його батько, Теофіль Скасків (1894-1963), зібрав деякі матеріали з історії Бурштина і перед своєю смертю у 1963 році всі ці матеріали вислав поштою у

Київ. Використовуючи чорнові записи батька, а також розповіді старожила, галицького учителя Фердинанда Балицького, який спільно зі своїм братом Леопольдом, бурштинським учителем, у 1890-1905 роках займався етнографією, історією княжого Галича і його околиць, Філарет Скасків писав: «З княжих часів вздовж правого берега ріки Гнилої Липи вів шлях з Галича на Львів, вимощений деревом. На половині дороги між Галичем і Чагровим була оселя під назвою Острівці, яка в першій половині XII ст. була відома тим, що один з галицьких князів зустрічався там таємно від двору з красунею Настасією, дочкою боярина Чагра». ¹⁹

В княжі часи русло Дністра було заболочене, ріки-притоки Дністра були багатоводнішими. Літописець пише у 1164 році: „У той же рік була повинь велика в (городі) Галичі. За божим допустом од сильного дощу в один день і в ніч із Дністра несподівано пішла велика вода на оболонь, і дійшла аж до Бикового болота, і потопила більше трьохсот чоловіка, що пішли були з сіллю із (города) Удеча. І багатьох людей знімали з дерев, і вози, що їх вода була повикидала, а багато інших потопилося». ²⁰

Тут Удеч – тодішня назва сучасного Жидачева. Заболоченими були і береги Гнилої Липи. Так, під час набігів татар в XVII столітті населення Бурштина ховалося в навколишніх болотах. Тому цілком правдоподібно виглядає розповідь про шлях, вимощений деревом, найдоступнішим на той час матеріалом для укріплення дороги в долині річки. Під час регулювання русла річки Гнила Липа біля Бовшева, Більшівців і Тустані у 1895 році та біля Бурштина у 1938 році було знайдено сліди вимощеного деревом шляху. На жаль, тоді ніхто не займався визначенням віку і виду закладеного дерев'яного покриття, адже морений дуб зберігається тривалий час...

У 1751 році посесор В. Лісовський у листі до каштеляна Павла Беньо також згадує про ремонт хутора на Острівцях. ²¹ Каштеляном у Польщі за раннього середньовіччя називався сановник, призначуваний королем або князем для управління фортецею, який здійснював військові, судові і фіскальні функції у каштелянії – адміністративній окрузі, що прилягала до фортеці; згодом – доглядач замку. Посесія – форма земельного орендного володіння (державного маєтку) у Польщі до її поділів. Земля передавалась в оренду державою разом з підприємством і приписаними до нього кріпосними селянами. Посесор – особа, яка володіла землею на основі посесії. ²²

Назва «Острівці» залишалась до затоплення долини Гнилої Ли-

пи водосховищем Бурштинської ТЕС за частиною міста, розміщеною між Гнилою Липою і потічком Тенітницька рудка. Перед затопленням було ліквідовано і вулицю Острівецьку, яка вела до Острівців. Однак ніякі історичні матеріали не містять згадки про те, що Острівці якись чином пов'язані з Ярославом Осмомислом і Настасією Чагровою.

За переказами Фердинанда та Леопольда Балицьких, Філарета Скасківа, село Острівці розрослося і його новозбудована частина дістала назву Нове село.

Вперше Нове село згадується в історичних документах у 1436 році, коли воно входило до складу королівщини, але фактично його власником був галицький староста Петро із Справа Одровонжа, представник старовинної польської родини.

Красзнавець З. Федунків, досліджуючи історичні джерела XV-XVI століть, припускає, що три поселення давньоруського періоду Нове село, Тучепи і Пустолуки утворювали своєрідне селище. Нове село знаходилося на правому березі Гнилої Липи, на місці північно-східної частини сучасного Старого Бурштина, Тучепи – навпроти Нового села на лівому березі річки, а Пустолуки – південніше від Нового села.²³

Таким чином, не викликає сумнівів підтверджений історичними документами факт існування Нового села, перша згадка про яке датується 1436 роком.

Разом з тим, не можна заперечити версію походження Нового села від Острівців. Справа в тому, що в давнину серед лісів могла поселитися навіть одна сім'я, назвавши своє поселення, а якщо ця сім'я (родина) розрослась, то навіть близькі родичі, побудувавши поруч свою оселю, могли дати їй іншу назву. Такі випадки були непоодинокі і зустрічаються в історичних джерелах.

Оскільки Нове село в результаті розвитку і перетворення в містечко було перейменовано в Бурштин, то в історії міста Бурштина слід розглядати дві історичні дати: рік заснування поселення (перша згадка про поселення) - 1436, та рік надання поселенню статусу міста – 1554 (перша згадка про нову назву - 1556).

5. НОВЕ СЕЛО ПІД ВЛАДОЮ ПОЛЬЩІ

На захоплених українських землях поляки відновили староства як форму державного управління. Староства повинні були виконувати королівські доручення, утримувати політичну владу, здійснювати кримінальне і частково цивільне судочинство, управляти королівськими маєт-

ками.²⁴

До 1436 року, коли і згадується вперше Нове село, першим галицьким старостою був Петро із Справа Одровонжа, який скоро став воєводою і генеральним старостою Руського воєводства.

У 1448 році галицький староста Станіслав Порова із Ходича віддав в оренду під заставу королівські села Тучепи і Нове село німецькому осаднику Нікелю. Нікель на базі орендованих сіл утворив волость. Така форма управління існувала в княжі часи. На колишніх княжих волостях і утворилось Галицьке староство. Нове село стало центром волості. Після смерті Нікеля (1476 р.) Нове село продовжували орендувати його син Юрій та внуки Ян і Катерина.²⁵

Нікель і його наступники впроваджували безпосереднє управління селами волості згідно з польськими законами. У 1457 році феодала отримали право судити своїх селян. Ця обставина дозволила феодалам втручатися навіть у їхнє особисте життя. Селяни мали право кидати землі свого феодала і шукати десь кращого життя. У 1496 році це право було обмежене лише одним господарством у селі на рік. У 1505 році сейм остаточно заборонив селянам кидати свої села без дозволу пана. Не маючи можливості переселятися, позбавлений особистих прав, свавільно експлуатований, селянин став кріпаком, тобто закріпленим за даним селом.²⁶

У Новому селі, як і по всій Галичині, де були сильні польські впливи, кріпацтво мало жорстокий характер.

Українська знать мусила переймати польські звичаї, в тому числі систему управління, закони, зрештою, мову. Польські закони захочували навіть зміну віровизнання, передбачаючи, що особа, яка приймає католицизм, автоматично отримує рівні з польською шляхтою права.²⁷

Оскільки Нове село знаходилося на торговому шляху, який проходив з Галича до Львова і сполучав Волоський і Кучманський торгові шляхи,²⁸ було оточене родючими чорноземами, то власнику Нового села було вигідно, щоб воно мало статус міста і щоб тут розвивалось сільське господарство, промисли. XV століття ще було для міст порою добробуту. Підстави для цього вже розглянуті в частині «Походження назви Бурштина». Протягом XVI століття відбулась так звана революція цін, спричинена напливом срібла і золота з Нового Світу. Ціни на продукти зросли в 4-5, а подекуди і в 10 разів. Багатолюдні західні міста потребували збіжжя. Посилилась велика східноєвропейська продовольча програма. Щоб виробляти продовольство ефектив-

ніше, у більшій кількості, феодали стали перетворювати свої володіння на комерційно орієнтовані господарства, що називалися фільварками.²⁹

У 1535 році галицький староста Микола Синявський, заплативши онуці Нікеля Катерині суму застави, повернув Новоселицьку волость до королівщини. Він мав великі доходи, бо у королівську казну йшла лише четверта частина податків з села. У винагороду за військові заслуги Миколи Синявського при обороні від татар прикордонних земель Польщі король у 1554 році передав йому Нове село у спадкове володіння з правом перетворення його у містечко на польському праві. На відміну від магдебурзького, за польським правом управлінські та судові функції в містечку належали власнику. Він діставав також право на осадження (заселення) містечка. Резиденція Синявських знаходилась у Бережанах. Тому власник містечка мав змогу часто бувати в ньому і контролювати побудову оборонних споруд. У 1554 році Микола Синявський почав осадження містечка. Переважна більшість осадників переселилась сюди із Львівщини. Проводячи визначену королівською владою політику освоєння і розвитку нових земель, для заохочення поселенців Микола Синявський надавав осадникам певні пільги: виділяв будівельні матеріали для побудови житла, звільняв на кілька років від податків і повинностей.³⁰

Збереглася інформація про прізвища деяких жителів Нового села на час заселення містечка: Кудлатий, Вовк, Горбатий, Коваль, Зварич, Лисий, Братковський, Стробух, Стрийський, Глушко, Требіновський, Мельник. Ще до нього часу збереглися деякі з цих прізвищ у нащадків перших поселенців містечка.

У той час за право користуватися землею селянин повинен був сплачувати феодалові відробіткову чи натуральну ренту. Щоб визначити доходи старостівських маєтків, з центру королівського уряду періодично надсилалися королівські люстратори, які перевіряли доходи і складали описи-люстрації цих маєтків. Перша така люстрація була проведена у 1565-1566 роках. Наводиться тут перша інформація про містечко, де на той час налічувалося близько 100 господарств. Більшість населення займалась землеробством, решта – ремісництвом. Натуральна рента з двору становила 2 курки, 12 яєць, 4 гроші. Крім цього, землероби-селяни відробляли панщину на жнивах, косовиці сіна, ремонті мостів, доріг, ставків. Церковний податок становив три чверті від панського. Міщани і ремісники оплачували лише грошовий податок. Всього за рік податок з селян в грошовому вираженні складав понад 300 злотих, а з ремісників і міщан - 36 злотих.³¹

Краєзнавець З. Федунків, вивчаючи історичні документи XVI століття, прийшов до висновку, що Нове село було вперше назване Бурштином у 1554 році, тобто після побудови Синявськими кам'яного замку.³²

Разом з тим, історичні документи називають власником Бурштина у другій половині XVI століття графа Скарбека. Більше того, Скарбек запросив італійських архітекторів, які побудували розкішний замок-фортецю з службами на правому березі Гнилої Липи.³³

Хто ж був власником містечка і хто будував замок? Очевидно, потребують детальнішого вивчення родинні зв'язки Синявських, Скарбеків і Яблоновських, історичні джерела цього періоду. Хтось з них був посадником або бурмістром, а хтось – власником.

6. БУРШТИН У ПОЛЬСЬКОМУ КОРОЛІВСТВІ

Родина Синявських володіла містечком майже півтора століття. У цей час розширились земельні угіддя містечка за рахунок спалення і обробітку мартинівських, більшішівцівських та юнашківських лісів, які щільно оточували Бурштин. Прагнучи отримати якнайбільші доходи, Синявські роздавали звільнену від лісів землю селянам-осадникам. Таким чином без підвищення податків вони отримували більші доходи.

Велику увагу Синявські приділяли ставковому господарству. Спуски великого і двох малих ставів давали великі доходи. Для нагляду за ними наймали рибалок і ставничих. Поступово розвиваються промисли. Вже у 1554 році Синявський мав млин, солодовню, броварню, гуральню. Серед ремісників було два шевці, два ковалі, два пекарі, кравець, кушнір, грабар.³⁴

Містечко піддавалося частим нападам татар, під час яких знавало великих руйнувань і спустошень. Такі напади були у 1589, 1590, 1594, 1605, 1607, 1612, 1617, 1624, 1629, 1633 роках. 24 червня 1624 року під час переправи з награбованим добром через Дністер біля Мартинова татарська орда була атакована коронними військами гетьмана Станіслава Конецпольського. Напад був несподіваний, а татари – переобтяжені награбованим добром і ясиром (полоненими дітьми). Поляки розгромили татар, а дітей, батьків яких татари перебили, відправили на возах до Галича, де вони були роздані міським родинам на виховання і догляд за ними.³⁵

Під час наступного нападу татар у 1629 році замок був зруйнований татарами. Але, як і після попереднього нападу, великий загін

татарської орди під керівництвом кримського хана Джанібег-Гірея, переобтяжений награбованим добром і полоненими, був атакований при поверненні до ханства об'єднаною армією київського воєводи Степана Хмілецького, руського воєводи Станіслава Любомирського та гетьмана реєстрового козацтва Григорія Чорного. Татари зазнали поразки, а зруйнований замок Синявські знову відбудували. Під час татарських набігів населення Бурштина ховалося у навколишніх болотах і в замку. У 1698 році замок мав вигляд міцної фортифікаційної споруди у формі квадрата в плані. Заїхати до нього можна було через дві брами - львівську та галицьку, які служили одночасно і за оборонні вежі. Вежі були також на кожному з мурів замку, територія якого була оточена муром, ровом та частоколом. За огорожею один до одного тулились будинки для управителя та залоги, склади та інші приміщення.³⁶

Як і в інших замках того часу, тягар його оборони лягав на плечі міщан. Ремісничі цехи утримували залогу. Для посилення опору татарським набігам в замок на постой направлялись польські війська, які завдавали великих шкод населенню містечка. Так, у 1670 році рота польських жовнірів по дорозі до південних кордонів Польщі завдала Бурштину збитків на 5 тисяч злотих, а через свавілля драгунів, які прибули у містечко і вчинили збитків на 2 тисячі злотих, чимало міщан покинули свої оселі. У 1677 році на постій у Бурштин прибули реєстрові козаки. При відході з містечка вони підпалили його. Тоді у вогні згоріли двоє мешканців містечка.³⁷

У XVII столітті погіршується життя корінних жителів Бурштина. Щоб заманити селян до містечка, використовувалось звільнення їх від повинностей, але потім вимоги шляхти зростали. Вже після прийняття у 1557 році «Устава на волоки» поступово було збільшено відробіткову ренту до трьох-чотирьох днів на тиждень. Селяни мали виконувати на користь феодалів різноманітні повинності, одночасно продовжуючи сплату у королівську казну податку за хату та худобу. Магнати часто здавали свої володіння в оренду, згідно з якою орендар отримував собі в прибуток усе, що здатен був витиснути з селян понад встановлену кількість. Прагнучи повернути з прибутком вкладені орендарями гроші за відносно короткий період, вони нещадно визискували селям та виснажували землі, не дбаючи про майбутні наслідки. Невдоволення селян зростало. Часті напади татар змушували українців удосконалювати вправність у бою. Мандрівники-чужоземці зауважували, що життя на повному небезпек пограниччі змушувало навіть простих селян та міщан освоювати мистецтво володіння вогнепальною

зброєю.³⁸

Тому під час визвольної війни українського народу проти польської шляхти під проводом Богдана Хмельницького, коли на Рогатинщині діяли козацькі полки на чолі з Л. Капустою і Б. Топтигою, чимало бурштинців поповнили їх ряди.³⁹ Після відступу козацьких військ з Галича у листопаді-грудні 1646 року почала повертатися у свої маєтки уціліла шляхта. По всій Галицькій землі розлилися гарнізони каральних експедицій на чолі з ротмістрами. Почалося складання реєстрів. Возний з Галицького гродського суду під наглядом війська їздив по селах Галицької землі, вистежував селян, які брали участь у повстаннях, записував завдані шляхті збитки. Тут, на місцях, свавільні вояки вбивали селян і міщан, закутих у кайдани відправляли до Галича. Вироки переважно виконувались на міському ринку. Обабіч дороги до Бурштина (на північ) конали на палях повстанці. Це нагадувало Аннієву дорогу у стародавньому Римі, коли у 71 році до нашої ери розпинали на хрестах повстанців Спартака. Галицькій шляхті вдалося придушити народне повстання. 10 вересня 1649 року в сейм надійшло повідомлення, що завдяки коронним військам під керівництвом Миколи Остророга було «заспокоєне Покуття і до послуху своїм панам приведені піддані».⁴⁰

Під час визвольних походів козацько-російських військ під проводом Богдана Хмельницького в 1655 році козацькі загони також з'явилися в районі Галича. Селяни і міщани Бурштина допомагали їм громити польську шляхту.⁴¹

Проте у Галичині козацтво як соціальна верства, властива для прикордонних земель, так і не виникло, бо тут шляхта була дуже міцною. Особливо це стосується містечка Бурштина. В умовах відсутності козаків, які протистояли б шляхті, селяни зазнавали особливо жорстокого визиску. Значного поширення набули культурні впливи Польщі та глибоке коріння пустила греко-католицька церква. Цілком спольщена знать не виявляла інтересу до того, щоб установити власне українську політичну цілість. І хоч повстання 1648 року проникло далеко вглиб Галичини, поляки без великого клопоту контролювали західноукраїнські землі, часто використовуючи їх як плацдарм для походів на козаків.⁴² Так, на початку 1675 року король Ян Собеський вийшов у похід на Правобережну Україну для боротьби з гетьманом Дорошенком. З королем були князь Дмитро Вишневецький, воєвода Станіслав Яблонівський, полковник Олександр Поляновський, гетьман Микола Сиявський, полковник Михайло Жевуський і литовський гетьман князь

Михайло Радзивілл.⁴³ Як видно, магнати Синявські, Яблоновські, у власності яких були наші землі, виступили проти козацтва. Але і після цього походу у 1696-1698 роках поблизу Бурштина успішно діяв повстанський загін під командуванням Михайла Скребети.

Останнім власником Бурштина із Синявських був коронний гетьман Адви-Миколай (1684-1726). Він не залишив по собі наступника чоловічої лінії, а його дочка Софія, вийшовши заміж за руського воєводу Августа-Олександра Чарторийського (1697-1752), переписала містечко у власність чоловіка. У 30-х роках XVIII століття велику частину земель Бурштина орендує коронний прокурор і галицький суддя Павло Беньо. У 1740 році він запросив монахів тринітаріїв, які займались викупом полонених з неволі, до Бурштина, віддав їм парафіяльний костюл, а також доходи зі свого маєтку у Насташині.⁴⁴

Павло Беньо прагнув одержати якомога більші прибутки. Тому він у коломийському, яблонівському і солотвинському старостах закладає млини, броварні, солеварні, гуральні, залізні та скляні гути, папірні, цегельні тощо. Бурштин, перебуваючи найближче до Львова, стає для Беньо ніби перевалочним пунктом, де оформлялись документи на товари. З Бурштина відправляли у великих кількостях поташ у Гданськ, мед – у Краків, горілку – у Варшаву, волів – у Сілезію. Це видно із звітів орендарів землі Бурштина, які зберігаються у фонді Бурштинського замку Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України.

Павло Беньо пильно стежив за тим, щоб всі його промисли давали максимальний прибуток, були у робочому стані. Орендарі маєтків відповідали перед ним за справність прибуткового обладнання, будівель. Орендар маєтку у Бурштині В. Лісовський у листі до П. Беньо 8 серпня 1751 року пише: «Щодо насташинської корчми, то до осені вона повністю буде збудована. Щодо телятницької винниці, то йде закладка кроків для даху. А хутір на Острівцях – то не пізніше як через тиждень буде ремонтуватись. Сарницька корчма вже повністю поштукатурена й закінчена. Гребля в Сарниках Середніх значно підвищена, розширена і як слід відремонтована».⁴⁵

На цей час селяни були повністю закріпачені. Фактично вони не мали ніяких прав, змушені були важко й виснажливо працювати на шляхту. Але і в такому становищі вони не припиняли боротьби проти гноблення польською шляхтою, не сплачували добровільно податки (тоді до збору податків доводилось залучати польське військо), втікали з Бурштина на вільні землі. Після втечі і віднайдення зручного місця

для поселення втікачі повертались у Бурштин і кликали за собою родичів, односельців. 24 квітня 1741 року Павло Беньо писав: «Мій тутешній бурштинський підданий втекти до Костянтинова насмілювався, робити один злочин більше другого, бо, втікши з ґрунту та зрадивши пана, приходив потім кочувати інших». ⁴⁶ Кріпаки Павла Беньо втікали і з інших його маєтків з Насташина, Юнашкова, Сарник.

У 30-х – 50-х роках XVIII століття селяни-кріпаки не витримують феодално-кріпосницького гніту і відкрито виступають проти своїх гнобителів. Збройну боротьбу проти шляхти почали опришки під проводом Олекси Довбуша. Бурштин став осередком перебування польсько-шляхетських військ, які були кинуті проти повстанців. Цих вояків називали смоляками. Вони знущалися з місцевого населення, безкарно грабували і визискували його. ⁴⁷

Якими були наслідки перебування Бурштина під владою Польщі? Влада короля Речі Посполитої була обмежена широкими правами шляхти. Через своїх делегатів шляхта у польському сеймі ухвалювала закони, встановлювала податки, кількість війська, оголошувала війну й укладала мир. Судова, законодавча і виконавча влади перебували в руках шляхти. Значними соціальними і політичними правами та привілеями було наділене римо-католицьке духовенство. Міщанство, як особисто вільне, мало самоуправління, однак політичними правами не володіло. Селянство перебувало у тяжкій панщинній неволі. Вся земля належала королю, шляхті, духовенству. Для селян шляхтич був судом, законом і езекутором. Ніхто не захищав їх від сваволі шляхти.

Православну церкву і протестантів переслідували. Державну посаду міг обійняти тільки католик. Шляхта, римо-католицьке духовенство робили все, щоб полонізувати українське населення. ⁴⁸

7. БУРШТИН У АВСТРІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

За змовою монархів Австрії, Пруссії та Росії у 1772 році відбувся перший поділ Речі Посполитої, за яким Бурштин опинився у складі Австро-Угорської імперії. 29 грудня 1772 року по всій Галичині мешканці складали присягу вірності австрійській імператриці Марії Терезі. ⁴⁹ В цей час управляла містечком онука покійного П. Беньо Юлія Ржевуська разом з чоловіком, коронним маршалом Франческом Ржевуським.

Після захоплення українських земель Австрією польська шляхта зберегла своє панівне становище, соціальні привілеї, продовжувала

володіти землею, експлуатувати селян на панщині. Але вона вже не управляла державою. Закони видавав син Марії Терезії австрійський цісар Йосиф II, а не шляхта. Він призначав і змінював виконавчу владу, суддів, губернаторів.

У церковних справах цісар обмежив самовладу римо-католицької церкви у державі, окремим законом було визначено плату „за треби”, обмежено число свят, монастирів, заборонено зноситися з Римом без дозволу цісаря. У 1781 році Йосиф II видав патент, який дозволяв сповідувати будь-яку віру. Греко-католицьке духовенство зрівнювалась у правах з римо-католицьким. Окремим законом цісар надав право селянам скаржитись до суду на сваволю панів. Розмір панщини, згідно з цісарським указом від 16 червня 1786 року, не перевищував трьох днів на тиждень. Новий карний закон забороняв застосовувати у слідстві тортури. 10 лютого 1789 року було видано патент про податки, який визначав їх величину для селян і шляхти.⁵⁰

Щоб мати повну картину економічного потенціалу, розмірів оподаткування, а також соціально-економічного стану захоплених земель, Йосиф II у 1778-1780 роках проводить детальний опис (кадастр) земель з точним визначенням кожного клаптика землі, на якому ведеться дрібне селянське господарство (парцелі) і розмірів оподаткування. Цей опис дістав назву «Йосифінська метрика». Йосифінська метрика Бурштина дає один з найповніших описів містечка.

На той час у власності магнатів Яблоновських було 682 морги (408 га) орної землі, 859 моргів (514 га) лук і пасовиськ, 208 моргів (124 га) лісу. Пани Ржевуські, Влайна і духовенство володіли 613 моргами (367 га) орної землі, 911 моргами (545 га) лук і пасовиськ, 200 моргами (120 га) лісу. 2293 бурштинських селян мали 1666 моргів (997 га) орної землі, 827 моргів (495 га) лук і пасовиськ, лісом не вододіли. Ремісники (кравці, пекарі, шевці, ткачі, лимарі та ін.) жили в 44 хатинах і землі не мали. Селяни-кріпаки відробляли панщину 5 днів на тиждень. Середня врожайність зернових з моргу становила: жита - 4 центнери (6,7 центнера з гектара), пшениці - 4,5 центнера (7,5 центнера з гектара), ячменю - 6 центнерів (10 центнерів з гектара), гречки - 2,6 центнера (4,3 центнера з гектара), вівса - 2,5 центнера (4,2 центнера з гектара). Така низька урожайність обумовлюється примітивною технікою обробітку землі, відсутністю достатньої кількості робочої худоби і пов'язаним з цим поганим угноєнням полів. Саме містечко було умовно поділене на три частини: центр, галицьке передмістя, підгаєцьке передмістя. Більшу частину центру займала ратушна площа, на якій

розташовувалась ратуша, 27 єврейських будинків, 16 будинків Ржевуських, зайнятих євреями-купцями, 9 будинків Щусмана Гершковича, єврейська і польська школи. Також у центрі була резиденція Ржевуських, до якої примикали господарські приміщення (млин, броварня, стайні для волів і коней). Трохи далі була церква з цвинтарем і резиденція священика. У передмістях був ставок і фільварок, дорога до Галича, дворик Ржевуської, костюл з цвинтарем, єврейська синагога, будинки селян-кріпаків. У галицькому передмісті було закладено цвинтар, який тепер розширений і діє.⁵¹

У кінці XVIII століття завершилась історія української православної церкви у Бурштині, яка починалась ще у XVII столітті.

Краєзнавець З. Федунків на основі вивчення і аналізу історичних джерел стверджує, що перша згадка про церкву у Бурштині відноситься до 1668 року. Власне тоді Львівський єпископ Йосип Шумлянський (1643-1708) проводив візитацію місцевих парохій, під час якої рукопокладав пресвітерів. За день до свята Воздвиження Чесного Хреста, 26 вересня 1668 року, був рукопокладений парох у Бурштині. Цілком правдоподібно, що вже тоді існувала церква під назвою, яку має й зараз.⁵² Галицький єпископ Йосип Шумлянський був переконаним прихильником унії, тобто злучення православних церков Галичини з римською церквою. Між Шумлянським і православним львівським єпископом Свистельницьким вже давно тягнулася війна. На основі власних досліджень краєзнавець І. Коваль пише: «В ніч з 20 на 21 серпня 1668 року, коли Й. Шумлянський спав у своїй крилоській резиденції, на нього напали войовники Свистельницького, очолювані зятем того Самійлом Кропельницьким. Виваживши силою двері, озброєні люди витягнули беззахисного єпископа з покоїв, Кропивницький вистрілив у владика з пістолета, але не влучив. Довершити розбій він вирішив з лука, спрямувавши стрілу в голі груди Шумлянського. Неприємного єпископа напасники добивали ногами. Щасливим випадком Й. Шумлянському вдалося врятуватися. Один із слуг Кропивницького непомітно перерізав шнур, яким був зв'язаний невільник, коли його везли возом із Крилоса. Перечекавши загрозу у багні серед тростини, владика знайшов притулок у селі Підгороддя».⁵³ Беручи до уваги серйозну рану Йосипа Шумлянського, невідомо, чи він сам посвячував священика в Бурштині 26 вересня 1668 року, тобто через місяць після тяжкого поранення. Залишається фактом існування церкви в Бурштині у цей час.

Воевода Руських земель, генерал-майор коронних військ, пол-

ковник гвардії Речі Посполитої Август-Олександр Чорторийський походив з уславленого роду руських князів, який перейшов до табору католиків-поляків. Його покровителем був козацький гетьман Григорій Тискиневич, який був відомий як твердий захисник православ'я, борець проти засилля уніатства в Україні. Аналізуючи відносини між українськими козаками і великоросами, на основі Актів, які відносяться до Південної і Західної Росії, Д. І. Яворницький пише: „І за зовнішніми проявами, і за внутрішніми поглядами південнороси радше були схожі з поляками, ніж з великоросами. Саме цим можна пояснити ту ворожнечу, яку українські й запорізькі козаки виявляли до великоросів у тривожний для Московської держави час. Діючи з незбагненою запеклістю проти своїх же побратимів, православного люду на півночі Росії, запорізькі й українські козаки водночас енергійно захищали православну віру на Україні проти її відвертих ворогів, уніатів. Наприклад, 1610 року козацький гетьман Григорій Тискиневич особливо старанно підтримував київське православне духовенство, яке не хотіло скоритися уніатському митрополитові й не віддавало київську соборну церкву Святої Софії уніатському наміснику («офіціалові») Антонію Грековичу. Тискиневич 10 травня написав листа з-за порогів Дніпра панові київському підвоєводі Холоневському, висловлюючи в ньому палке бажання обстоювати православну східну церкву до кінця свого життя і готовність покласти за це свою голову, й дозволяв підвоєводі вбити «того офіціала Грековича як пса, где колвек здибавши».⁵⁴

Воєвода Руських земель, полковник гвардії Речі Посполитої Август-Олександр Чорторийський 6 травня 1735 року звернувся до православного єпископа Львівського, Галицького і Кам'янець-Подільського Атанасія Шептицького з проханням дозволити йому перепоховати прах Григорія Тискиневича в церкві «Креста Подвиження», яка була на його землі.⁵⁵ Мова йде про православну церкву Воздвиження Чесного Хреста, яка була розмішена на майдані «Пріска» (на карті Бурштина XIX століття це місце позначене синім кругом). Це місце виявив Теофіл Скасків зі своїм сином Філаретом. Філарет Скасків розповів, як у 1938 році його батько вирішив перевірити, чи справді на Прісці була церква, як стверджували давні перекази. На горбку серед сіножаті вони зняли дерен і виявили кам'яний фундамент товщиною близько 50 см. У плані фундамент мав форму прямокутника розмірами 10х6 метрів, на одній стороні якого був напівкруглий виступ (апсида). При розкопках було виявлено залишки паленого дерева. Немає сумнівів у тому, що в апсиді був олтар, а сам фундамент належав дерев'яній

церкві, яка згоріла.

Саме про таку церкву йде мова в описі майна, проведеному 8 серпня 1789 року, в якому сказано, що церква побудована на «мурованому фундаменті, стіни дерев'яні, дах гонтовий». Опис нерухомого майна церкви проводили парох Микола Білецький і адміністратор містечка граф Януш Скарбек. Метричні книги в церкві велись з 1711 року.⁵⁶

У 1774 році був побудований і освячений костюл Святої Трійці для монашого ордену Тринітаріїв. Зважаючи на те, що в той час римокатолицька церква мала привілеї у будівництві храмів, управитель містечка Павло Беньо ще в середині XVIII ст. не міг починати будівництво нового костюлу, якби в містечку ще не було римокатолицького костюлу. Напрошується висновок, що нинішня церква Воздвиження Чесного Хреста була римокатолицьким костюлом. У свою чергу, церква на Прісці не могла бути грекокатолицькою, бо перепоховання у ній праху Григорія Тискиневича, ворога уніатства, було б наругою над церквою і над його пам'яттю. Це значить, що церква Воздвиження Чесного Хреста на Прісці була православною під час перепоховання Григорія Тискиневича.

У 1783 році Йосиф II закриває монастирі, які не виконували ніякої корисної роботи (догляд за хворими, навчання і виховання дітей, інші благодійні справи). Костюл ордену Тринітаріїв переданий римокатолицькій парафії, а в костюлі римокатолицькому потрібно було провести реконструкцію, щоб перетворити його в грекокатолицький.

Після смерті Йосифа II у 1790 році тиск польської шляхти і державних службовців на місцеве населення посилювався. Скасовувалися здобутки йосифінських реформ. Зростала полонізація шкіл. Домагання українців зрівняти їх у правах з польським населенням Галичини австрійський уряд відкидав, визнаючи їх тільки внутрішньою польсько-українською справою.⁵⁷ В таких умовах доречно пригадати, як поступили поляки з прахом ненависного їм Богдана Хмельницького. У 1664 році польський воєвода Стефан Чарнецький, спустошуючи Чигиринське староство, спалив Суботів і звелів викинути з домовини для ганьби кістки славного гетьмана.⁵⁸ Цілком логічно припустити, що дерев'яна православна церква Воздвиження Чесного Хреста, яка була побудована на майдані Пріска і зберігала прах ненависного польській шляхті козацького гетьмана Григорія Тискиневича, була спалена шляхтою. Остання згадка про цю церкву відноситься до 1798 року, а реконструкція костюлу почалась у 1800 році. Значить, стара церква згоріла

між 1798 і 1800 роками.⁵⁹

Із Йосифінської метрики видно, що у 1780 році в Бурштині поселилось багато євреїв, їх приваблювали перспективи розвитку ремесел, торгівлі. Євреї мали рівні права з християнами.

Палац князів Яблоновських. Фото 1939 року.

Бездітна Юлія Ржевуська заповіла Бурштин у володіння після своєї смерті сину своєї сестри Ігнатію Скарбеку. На початку XIX століття він побудував розкішний палац для магнатів Яблоновських. У його архітектурі відбилися риси раннього класицизму, пов'язаного з впливом раннього бароко. Всю увагу в цій будівлі архітектор зосередив на головному фасаді, що акцентувався могутнім та строгим класичним портиком з шістьма колонами іонічного ордеру. Власне, весь фасад ніби стремився у вись і завершувався бароковим трикутним фронтоном. Бічний вхід теж був оформлений важким портиком, в якому антаблемент з балконом підтримували чотири колони простого доричного ордеру. Балкон був прикрашений балюстрадою і декоративними бароковими вазами. Дещо масивний рустований цокольний ярус переходив у верхні поверхи, розчленовані ритмом великих прямокутних вікон. Під вікнами третього поверху були вміщені рельєфи із зображенням жанрових чи побутових елементів.

Сам палац виділявся досконалим, вишуканим силуетом у забу-

дові міста і надзвичайно вдалим розташуванням у просторі. Дуже багатим, елегантним був і його інтер'єр, який після першої світової війни був значно знищений і розграбований. Залишилася, правда, пошкоджена барокова шафа, великий годинник, люстра, бідермаєрівські меблі. (Бідермаєр - це стиль, що, по суті, став логічним продовженням класицизму. Майстри цього напрямку прагнули до граничної простоти архітектурних форм, уникали будь-яких декоративних елементів на фасадах, надавали будівлі утилітарної функції. Але особливого розвитку він не набув, найповніше виявився в ужитковому мистецтві, зокрема в оформленні меблів). Також були ще цінні портрети Яблоновських, Ржевуських, Скарбеків робіт Лампа і Грасса (подальша їх доля невідома).

Весь палац потопав у старому і великому, розкішному і багатому парку, в якому на честь перебування австрійського князя Карла був споруджений у 1821 році пам'ятник в стилі класицизму. Парковими алеями їздили карети, а на фільварку, відокремленому від парку дорогою, знаходився ще один стильовий (професійний) будинок кінця XVIII - початку XIX століття, вхід до якого проходив через муровану бароково-ампірову браму, оздоблену бароковими вазонами. Поруч знаходився малий класичний дворик з будинком, побудованим на початку XIX століття, зі строгими монументальними фермами.⁶⁰

Коштом Ігнатія Скарбека були зведені мурована церква (1802 рік), на фасаді якої красувався герб Скарбека, каплиця-усипальниця на цвинтарі (1813 рік), кляштор сестер милосердя, який згодом став притулком для сиріт, добудовано до костьола високу дзвіницю, забудовано ратушну площу будинками в італійському стилі, відрегульовано ринок.⁶¹

Очевидно, у новому палаці проводив заняття з музики син знаменитого австрійського композитора, відомий піаніст Франц Ксавер Моцарт.⁶²

У 1820 році проведено другий кадастровий опис земель (Францисканська метрика) Бурштина. Містечко налічувало близько 2000 мешканців, в більшості українців і євреїв. Проте в порівнянні з йосифінською метрикою Францисканська метрика дає інформацію про те, що в центрі міста кілька будинків заселили поляки та українці, а багато єврейських будинків пустували. Порівняно з іншими галицькими містечками Бурштин мав вигляд чистого, впорядкованого міста. Ринок добре упорядкований. У містечку була пошта, римо-католицький і греко-католицький костьоли, парафіяльна руська школа. Будинки по-

будовані з твердого матеріалу згідно плану Ігнатія Скарбека. Графський палац оточений великим англійським парком з алеями дерев і квітів, розбитих доріжками, фонтанами. У Бурштині споруджено олійню, дві скотарні для відгодівлі коней і волів на продаж, два водяні млини. На цих підприємствах працювали безземельні селяни. З 1780 по 1820 рік кількість безземельних дворів зросла з 44 до 121.⁶³

Францисканська метрика містить опис польської колонії Людвівки, про яку до цього історичні документи не згадують. Це означає, що заселення колонії польських ткачів здійснив Ігнатій Скарбек.

У 1829 році біля Бурштина, на лівому березі Гнилої Липи, біля села Коростовичі, було виявлено поклади цінного будівельного гіпсу - алебастру. Але до промислового видобування не дійшло. Справа закінчилась на рівні кустарної розробки алебастрових кар'єрів місцевими жителями.⁶⁴

Можливості економічного розвитку Галичини були надзвичайно обмеженими. До того ж, економічна політика Відня тільки поглиблювала це становище. Вона ставила собі метою зберегти сільсько-господарський характер східної частини імперії й стимулювати розвиток промисловості в таких західних провінціях, як Австрія та Богемія. Призначена служити джерелом продуктів харчування та сировини, а також ринком для готових товарів, Галичина фактично була внутрішньою колонією краще розвинених західних провінцій імперії. Реформи наштовхувалися й на перешкоди з боку шляхти, яка не пропускала можливості підірвати їх. Розлючена конфіскацією своїх земель та зменшенням ролі в освітній справі, не поспішала йти назустріч реформам і римо-католицька церква.⁶⁵

Після 1840 року Бурштин перейшов у власність доньки Ігнатія Скарбка Елеонори, а від неї – до її чоловіка князя Станіслава Яблоновського. Подружжя мало цікавилось життям своїх підданих, приїжджаючи в містечко тільки на відпочинок. Маєтком Яблоновських у Бурштині займалися управителі.⁶⁶

Напруженість соціальних і національних суперечностей в Австрійській імперії зростала. У другій половині 40-х років XIX століття обездолений народ піднявся проти національного гніту, безправ'я, панщинних повинностей.

Побоюючись нового селянського повстання, австрійський уряд 22 квітня оголосив циркуляр про те, що з 15 травня 1848 року «всі панщинні роботи і підданські данини скасовуються за винагороду в майбутньому за рахунок держави». За сервітути (пасовища, ліси) се-

ляни зобов'язувалися платити дідидам на основі «добровільної» угоди. Таким чином, скасування панщини в Галичині відбулося «зверху» майже на п'ять місяців швидше, ніж в усіх інших провінціях імперії. Однак невизначеність питання про сервітути вела до нових селянських виступів. Скасування панщини не лише зробило галицьких селян власниками хоч невеликих, але своїх клапчиків землі, – воно пробудило в них тягу до освіти, політики. Відтепер селянство стало тою силою, ігнорувати яку більше не можна було.⁶⁷

Після аграрної реформи життя селян не стало значно легшим. Станом на 1857 рік в містечку проживало 3470 мешканців, з них близько 2600 селян, їм належало 1914 моргів (1145 га) орної землі, 540 моргів (323 га) городів і лук, 289 моргів (173 га) пасовищ. Лісу селяни не мали. Господарем Бурштина на правах орендаря був священик Северин Охоцький, який володів 880 моргами (527 га) орної землі, 320 моргами (192 га) городів і лук, 458 моргами (274 га) пасовищ і 566 моргами (339 га) лісу.⁶⁸

Малоземелля, економічний занепад містечка у другій половині XIX століття, соціальні суперечності були причиною різних форм виступів селян за свої права. У другій половині XIX століття мешканці Бурштина звернулись з листом-скаргою до львівської «Просвіти». Вони писали, що околиці Бурштина потопають у багні, яке коневі по череву. В центрі містечка цвинтар, де ховають навіть померлих від холери. В ямах і ровах повно протухлої, цвілої води. Щоб абияк зліпити хатину, глину копають де кому заманеться, тому все містечко порите ямами, заповненими нечистотами. Різники ріжуть худобу прямо на ринку, тут же й потрошують, а пси розтягують рештки по вулицях. Урядовців це зовсім не обходить.⁶⁹ Такою була загальна картина і по багатьох інших провінційних містечках Галичини, брудних і захаращених.

Важливе значення для життя бурштинців і всього подальшого розвитку містечка мало будівництво залізниці, яка сполучала Львів і Станіслав (нині Івано-Франківськ). Залізниця була прокладена у 1865-1866 роках і проходила за 5 км від Бурштина. Тоді ж було споруджено залізничну станцію Бурштин біля села Дем'янова. Прокладення залізниці сприяло як розвитку торгівлі у Бурштині, так і розвитку промислів.

У 1895 році в Бурштині була відкрита читальня «Просвіти», що мало великий вплив на зростання свідомості його мешканців, розвиток культури у містечку.

План-схема Бурштина (XIX століття)

(Для кращої орієнтації на плані подані сучасні назви вулиць, які існували в той час. Заселена на той час територія відмічена рожевим кольором).

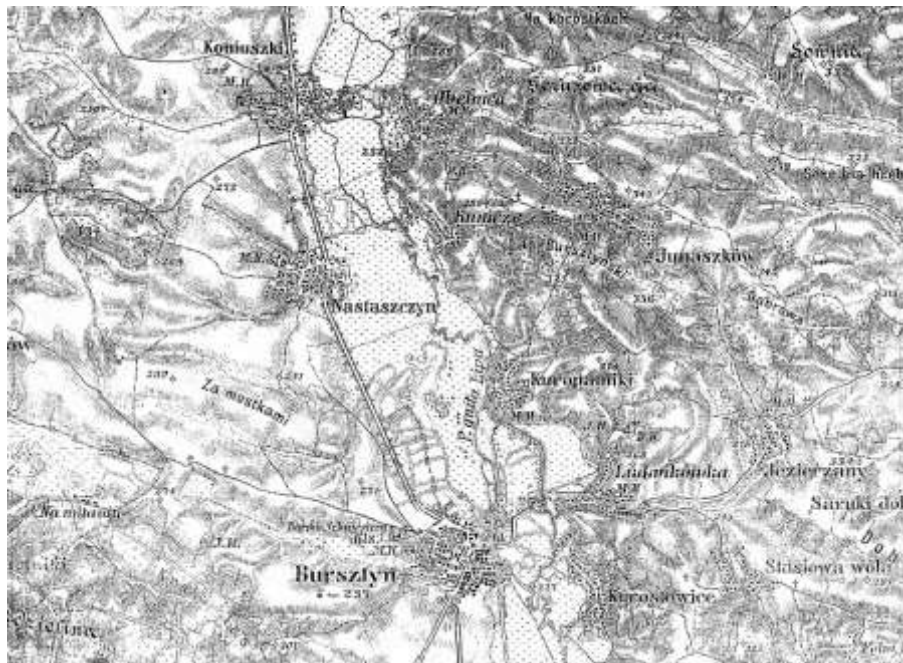
Різні історичні документи дають інформацію про стихійні лиха, епідемії хвороб, які пережили бурштинці до початку XX століття. У 1709-1710, 1749 роках відбувалось нашествя саранчі на поля і луки, внаслідок чого було завдано значних збитків посівам, після чого мешканці містечка переживали голод. У 1720 і 1740 роках були дуже морозні зими і багато людей померло від холоду, замерзло. Через щільність забудови містечка значної шкоди завдавали пожежі. У 1838 році горіла частина міста і костюл Святої Трійці. Кілька житлових будинків згоріло у 1840 році. Багато селянських і єврейських будинків (біля синагоги) згоріло внаслідок пожеж у 1874 і 1877 роках. У 1888 році пожежа охопила частину будинків у східній частині міста. Багато мешканців Бурштина померло під час епідемії чуми у 1865 році та холери у 1769-1770 роках.

Яким вступав Бурштин у XX століття? Вся адміністративна влада в Галичині була зосереджена в руках намісника австрійського імператора. Владні функції на місцях здійснювали старости, власники маєтків або їх заступники – мандатори. Крім того, були органи місцевого самоврядування, які займались господарськими питаннями, освітою, санітарією. Філарет Скасків стверджує, що до 1848 року у Бурштині був осередок цісарського мандатора. Про це свідчать деякі документи з державними гербами і розповіді старожилів. Після скасування панщини у 1848 році Бурштин був осередком повіту, суду, інших повітових організацій. У 1880 році староство перенесено до Рогатина, але інші адміністративні установи залишилися у Бурштині.⁷⁰

Після призначення у 1849 році губернатором Галичини графа Агенора Голуховського політичне становище українців значно погіршилося. Розчарована ставленням Габсбургів, посиленням польських впливів, зневірена у власних силах, велика частина українського духовенства та вищих верств, які контролювали більшість українських інституцій, від 1860-х років переорієнтовується на Росію, сподіваючись на її підтримку.⁷¹ Русофільські тенденції поступово поширилися і у Бурштині.

Краєзнавець З. Федунків пише, що на початку XX століття Бурштин перебрав на себе частину функцій повітового центру, хоча повітове староство знаходилося в Рогатині. В містечку у 1907 р. розташовувались 7 державних служб (податковий земельний уряд, податковий майновий уряд, повітовий нагляд фінансової інспекції, технічна контора, скарбова, повітовий суд з 1880 року, нотаріальна контора, заклад патентовий), 4 державні установи (пошта і телеграф, школа, дитячий

садок, будинок для сиріт), 6 громадських організацій (каса ощадно-позичкова з 1903 року, римо-католицька, греко-католицька та єврейська громади, кляштор сестер милосердя зі шпиталем для бідних, пожежна дружина). Приватно працювали аптека, 2 лікарі, 4 акушери, ветеринар. 3 промислових підприємств працювали паровий млин і цегельня.⁷²

Бурштин на карті початку XX століття.

Друга російська революція 1905-1907 років підштовхнула селян Бурштина у 1906 році до виступу з вимогою поліпшити їх становище. Заворушення було придушене з допомогою австрійського війська, яке для цього прибуло у містечко. Серед деяких мешканців містечка поширюються твори К. Маркса і Ф. Енгельса.⁷³

Україна підійшла до першої світової війни розшматованою між двома імперіями - Австрійською і Російською. Близько 3 мільйонів українців воювали у складі російської армії, 250 тисяч - у складі австрійської. Усвідомлюючи непримиренну ворожість російського царизму до ідей суверенності України, а також відносну толерантність Австро-Угорщини до ідеї української автономії, ще напередодні війни західні

українці запевнили австрійський уряд у своїй лояльності. Коли почалася війна, у Львові було сформовано Українську Головну Раду під проводом Костя Левицького, що змагалася за українську державу над Дніпром, поборюючи царську Росію. Галицька молодь гаряче відреагувала на заклик творити національні збройні сили. Вперше у новітній історії було сформовано українські військові частини - добровольчий легіон Українських січових стрільців. Налякана величезним напливом добровольців, австрійсько-польська верхівка Галичини домоглася, щоб набір до легіону обмежити 2500 вояками.⁷⁴ Спочатку комендантом УСС був призначений Теодор Рожанковський, потім – Михайло Галущинський (до цього директор української гімназії в Рогатині). З березня 1915 року легіон поділено на два самостійні курені (коменданти Григорій Коссак і сотник Сень Горук).⁷⁵

Бурштин опинився у районі запеклих боїв. У серпні 1914 року містом оволоділи російські війська. При вступі у містечко вони підпалили гуральню, від якої загорілося ще кілька будинків у східній частині ринку. Російські війська володіли містом до червня 1915 року. За спогадами З. Мінейка, під час свого перебування у Бурштині російські війська обладнали у графському палаці шпиталь для великої кількості поранених. Тут же вони спорудили олтар, де проводилась Служба Божа, хоч перед цим вони зняли дзвони з римського і уніатського костелів. Пізніше ці дзвони були знову встановлені на костьолах мешканцями містечка. Померлих росіян хоронили в парку біля палацу.⁷⁶

З 15 по 19 червня 1915 року знову відбуваються бої за Бурштин, після яких містечко захоплюють австро-німецькі війська. В результаті артилерійського обстрілу було знищено водяний млин на Гнилій Липі, кілька господарств. Цікаво те, то графський палац залишився неушкодженим, бо його від руйнувань захистили великі столітні дерева, що росли у парку.

У жовтні 1915 року у Бурштині знаходився штаб австро-німецької армії, а на околиці – аеродром, щодня на залізничну станцію прибувало до 20 поїздів, з них – 3-4 ешелони з австро-німецькими військами.⁷⁷

У легіоні Українських Січових Стрільців були і мешканці Бурштина. Зберігся «Поіменний список боєвих відділів I полку українських січових стрільців з дня 1 червня 1916р., зладжений на основі урядового списку, захованого в Музеї Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові». У вказаному списку числяться бурштинці: стрілець Волошин Теодор (1891 р. н., I сотня), стрілець Іванюк Михайло (1897 р. н.,

4 сотня), старший стрілець Котик Остап (1898 р. н., 6 сотня).⁷⁸

Красзнавець З. Федунків стверджує, що у списку 1-го полку Українських Січових Стрільців числяться ще бурштинці Кисіль Теодор (1897 р. н., 5 сотня) і Старух Микола (1893 р. н., розвідка).⁷⁹

Розбита в перших боях австрійська армія відступала на захід, і Українські січові стрільці для вишколу були передислоковані на Закарпаття. Австрійський уряд не дбав про матеріальне забезпечення УСС.

У тому часі УСС жили у дуже поганих матеріальних умовах. Сумно представлявся виділ УСС, еліти українського народу. Стрільці носили подертий військовий одяг, мадярського крою, старе подерте взуття та були озброєні крісами давньої системи Верндля, на один набій, зі шнурком замість ремня до ношення. Тими тяжкими крісами стрільці робили вправи і з ними пішли перші сотні на фронт.⁸⁰

8. ПЕРІОД ВЕЛИКОГО ЗРИВУ

21 жовтня 1918 року делегація Української Національної Ради звернулась до галицького намісника Гуйна і військового коменданта Львова Пфедффера з вимогою передати владу. Посилаючись на відсутність інструкцій з Відня, останні відхилили вимогу. 1 листопада 1918 року о 4 годині ночі українські частини 15-го полку крайової оборони, 50-го вартового і 41-го супровідного куренів раптово захопили і роззброїли польські загони, оволоділи найважливішими об'єктами міста, арештували Гуйна і Пфедффера і на ратуші вивісили синьо-жовтий прапор. На ранок місто опинилося в руках повсталих. Австрійські і угорські війська оголосили про свій нейтралітет.⁸¹

Без жертв, організовано проходив перехід влади в інших містах Галичини, в тому числі і в Бурштині. Степан Николайко, колишній січовий стрілець, зібрав своїх однодумців, роззброїв місцеву жандармерію і вивісив на міській ратуші синьо-жовтий прапор. Відразу ж у Бурштині був створений повітовий комісаріат на чолі з Євстахієм Теодоровичем, греко-католицьким священиком. До складу першого українського уряду в містечку входили повітовий комісар Степан Воркун, військовий комісар Роман Романяк, податковий комісар Іван Скасків, комісар земельних справ Михайло Клотик, начальник зміни Василь Магас, Дмитро Николайко.

13 листопада 1918 року Українська Національна Рада видала Тимчасовий основний закон, в якому проголосила, що новостворена

держава на українських землях колишньої Австро-Угорської монархії має назву Західно-Українська Народна Республіка (ЗУНР). У законі Національна Рада ухвалила, що влада в ЗУНР має належати всьому її народові, який вибере своїх представників на основі загального, рівного, таємного, безпосереднього і пропорційного голосування.⁸²

22 листопада 1918 року близько 1400 українських вояків не зуміли придушити повстання поляків у 200-тисячному Львові і були змушені залишити місто. У січні 1919 року новою резиденцією уряду став Станіслав, де було здійснено перші послідовні спроби створити діючий уряд і ефективну армію. З самого початку було зрозуміло, що ЗУНР об'єднається зі східноукраїнською державою (УНР). 22 січня 1919 року в Києві було проголошено Акт злуки, за яким ЗУНР гарантувалася цілковита автономність. Майже протягом усього свого 8-місячного існування ЗУНР була державою з 4-мільйонним населенням, 3 мільйони якого були українцями. На місце тимчасової влади вона швидко поставила цілком сформований урядовий апарат. Чи не найбільш вражаючим організаторським досягненням західноукраїнського уряду стала Галицька армія (УГА). Військове спорядження в основному бралось в австрійських складах або шляхом роззброєння німецьких та австрійських військ колишньої окупаційної армії, які повертались додому.⁸³

У Книзі пам'яті Галицького району «Воля і доля» згадуються бурштинці - колишні вояки УГА Я. Воевідка, І. Витанович, С. Котик-Степанович, Р. Мрочко, В. Хованець, В. Копчинський, П. Войчишин.⁸⁴

Але Петро Войчишин, 1896 року народження, числиться стрільцем 2 сотні 1-го полку УСС, мобілізованим з села Коростовичі Рогатинського повіту, можливо, він до створення УГА змінив місце проживання. Четар Ярослав Воевідка зі своєю батареєю в складі австрійської армії починав бої разом з УСС ще з Карпатського походу. У 1919 році от. д-р Я. Воевідка командував полком бригадної артилерії УСС. 28 березня 1920 року «згинув трагічною смертю, від кулі большевицького комісара один з найкращих артилеристів армії от. д-р Я. Воевідка через те, що не хотів віддати свого боевого коня. От. Воевідці завдячують У.С.С. не одну перемогу. Приарештованого комісара злінчували стрільці».⁸⁵

Бійці УГА гинули не тільки у бою. У 1919-1920 роках була епідемія тифу, холери, через відсутність ліків і антисанітарний стан гинули десятки тисяч людей. У районі Вінниці померли на тиф бурштинці Гой Михайло (1902 р.н., стрілець II гарматного полку, помер 12

січня 1920 р.), Мовчан Іван (1897 р.н., стрілець 8 бригади, помер 11 листопада 1919 р.). У Бресті померли Бутик Василь (25 серпня 1919 р.), Шпак Юрко (29 серпня 1919 р.).⁸⁶

Сотник 1-го Бережанського куреня
УГА Теофіль Скасків.

На плиті символічної могили борцям за волю України у Бурштині викарбувало список вояків УСС-УГА: Адамів Микола, Гой Степан, Бутик Василь, Кисіль Михайло, Кохан Степан, Ковальчук Микола, Процюк Леонід, Савчак Іван, Сернецький Василь, Шевчук Мартин, Шпак Юрко. Враховуючи ще список вояків УСС-УГА, який приводить Філарет Скасків на основі записів свого батька Теофіля Скасківа, колишнього сотника 1-го Бережанського куреня УГА, можна скласти список бурштинців - воїнів УСС-УГА:

- + 1 Адамів Микола
- + 2 Бутик Василь
- 3 Василенко Василь
- 4 Витанович Ілля
- 5 Волошин Теодор
- 6 Войчишин Петро
- 7 Воевідка Ярослав
- 8 Гой Іван
- + 9 Гой Михайло
- + 10 Гой Степан
- 11 Івахів Василь
- 12 Іванюк Михайло
- 13 Котик Остап
- + 14 Кохан Степан
- + 15 Кисіль Теодор
- + 16 Ковальчук Микола

- 17 Котик Михайло
- 18 Кирик Михайло
- 19 Кобель Олекса
- 20 Малиновський Андрій
- + 21 Мовчан Іван
- 22 Мрочко Теодор
- 23 Николайко Степан
- 24 Николайко Остап
- + 25 Процюк Леонід
- 26 Старух Михайло
- 27 Скасків Теофіль
- 28 Савчак Остап
- 29 Савчак Олекса
- + 30 Савчак Іван
- + 31 Сернецький Василь
- 32 Фардига Степан
- 33 Хованець Володимир
- 34 Шпак Степан
- + 35 Шпак Юрко
- 36 Шевчук Мартин

Цілком можливо, що цей список неповний і неточний, враховуючи обставини складання і зберігання списків у той час.

Вже в час існування ЗУНР точилася польсько-українська війна. До лютого 1919 року проходили бої між українською більшістю та польською меншістю Східної Галичини. Протягом березня-травня війна переросла у сутичку між галицькими українцями та військами власне Польщі. 3 червня поляки отримали вирішальну перевагу. Бурштин був окупований поляками, які арештували всіх членів повітового комісаріату, добре укріпилися на правому березі Гнилої Липи. 8 червня 1919 року новий командувач УГА генерал Олександр Греков організував несподіваний контрнаступ. Наступ українців трохи не сягнув Львова, але його затримали не стільки підсилені польські війська, скільки брак боєприпасів. 21-24 червня 1919 року 2-га коломийська бригада III корпусу УГА при підтримці артилерії, ведучи під Бурштином запеклі бої, зуміла 24 червня увійти в містечко. Маючи на кожного бійця від 5 до 10 набоїв, сили Грекова були змушені знову відступити. Таким чином, через тиждень поляки знову захопили Бурштин. 16 липня 1919 року УГА і тисячі цивільних західних українців під обстрілом

польської артилерії переправились через Збруч у Східну Україну. Так закінчилась збройна боротьба за Східну Галичину, що коштувала 15 тисяч вбитих для українців і 10 тисяч для поляків. Галичани з'єдналися з Східною Україною. До осені 1919 року становище українців стало трагічним. З одного боку їх атакували білі, з іншого от-от мали вдарити більшовики, в тилу чатували агресивні поляки і вороже настроєні румуни. Цей «чотирикутник смерті», що невпинно звужувався, став нестерпним, коли у жовтні позбавлені постачання і притулку українські армії вразила епідемія тифу. Галицька армія розпалася. У кінці 1920 року війна за незалежність України закінчилась.⁸⁷

Якою була доля УГА? 2-га і 3-тя бригади УГА були інтерновані поляками у таборі Шишорне. Проте частині УГА вдалося уникнути польського полону, і вона у серпні 1920 року з боями пробилась під керівництвом генерала Кравса на Закарпаття, де її інтернували чехословаки (табори Ліберці та Йозефів). Одразу ж після переходу двох галицьких бригад на бік поляків у 1-й бригаді ЧУСС розпочались репресії, а сама бригада була розформована. У 30-і роки майже всі галичани, які служили Радянській владі і залишились на Радянській Україні, були знищені сталінською тиранією...⁸⁸

Війна завдала Бурштину великої шкоди. Населення Бурштину за роки війни і під утиском польських властей скоротилося майже на 1,5 тисячі і на кінець 1920 року становило 3720 чоловік.⁸⁹ Якщо до першої світової війни Бурштин був планово забудованим містечком із забудованим ринком, двоповерховими кам'яними будинками в центрі, гарним парком, то до 1920 року вигляд його змінився. Багато кам'яних будинків у центрі були настільки знищені, що не підлягали ремонту. Зруйновані були броварня, цегельня. Селянські будинки на околицях містечка залишились майже не пошкодженими. На Великдень у 1920 році українська молодь затіяла в місті таку стрілянину, що виникла пожежа, яка швидко поширилась і охопила велику частину будинків: більше сотні житлових будинків, близько 200 господарських будівель, понад 30 крамниць. Пожежа знищила єврейську синагогу і костьол Святої Трійці, значно ускладнила відбудову післявоєнного містечка.

9. МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Після захоплення Галичини поляки продовжили проводити жорстку асиміляційну політику, прагнучи злиття Галичини з етнічною Польщею, засвоєння українцями польської мови, польських звичаїв і

культури. Яскравим прикладом цього служить фрагмент біографії жителя Бурштина Теофіля Скасківа з 1921 по 1939 рік, описаний у родоводі Скасківих. Польський уряд діяв так, ніби Польща завжди володіла Галичиною, а Галичина була споконвічною польською землею, зігнорував потреби українців, підпорядковував собі економічне, політичне і культурне життя українського народу.

10 листопада 1919 року у Варшаві розпочав роботу сейм з участю лише польських представників Галичини, колишніх послів до сейму (галицького) та австрійського парламенту. 30 січня 1920 року уряд скасував Галицький крайовий сейм і крайовий виділ, їх майно передав польській державі. Автономію Галичини, яку вона мала за Австрії, було ліквідовано. Скасовувались повітові виділи, а їх права й обов'язки передавались старостам. У містах і селах усувались громадські ради, війти та бурмістри і насаджувались урядові комісари. У березні 1920 року було заборонено вживати назви «Галичина», «Україна», «українець». Замість них запроваджувалися назви «Малопольська Виходня», «русін», «руські», «русінські». Українська мова усувалась з урядових установ. Діяльність українських політичних партій припинялась, газети закривались. Конкретними проявами спрямування економічної політики на зміну національної структури Галичини було об'єднання у травні 1921 року галицького крайового банку з польським державним банком у Варшаві, введення 1 січня 1921 року нового закону про заробіткові і господарські спілки, в зв'язку з чим нагляд над українською кооперацією перейшов до новоствореної Державної кооперативної ради. Всі українські службовці державних і крайових установ були зобов'язані скласти присягу на вірність польській державі. Через відмову скласти таку присягу майже шість тисяч урядовців Галичини було звільнено з роботи.⁹⁰

«Місцеві русіни», «доморощені русіни» - саме такі назви вживаються поляками щодо українців, які мешкали в той час у Бурштині.⁹¹

Звичайно, українське населення не могло змиритися з тотальним наступом польського шовінізму, бо рівень національної свідомості українців помітно зріс. Напружені стосунки між українцями і поляками в період з 1919 по 1923 роки О. Субтельний влучно називає «взаємне невизнання».

Реакцією на польський терор і жорстокі розправи було утворення старшинами УГА і Січових стрільців 31 серпня 1920 року у Празі Української Військової Організації (УВО), яка ставила собі за мету продовжувати збройну боротьбу за самостійність України. До УВО

входили представники різних політичних партій. Свою діяльність УВО до 1923 року погоджувала з еміграційним урядом ЗУНР.⁹²

Осередок УВО виник і у Бурштині. Його комендантом був колишній четар УГА Степан Николайко. Вже у кінці 1921 року поляки заарештували С. Николайка і ще кількох членів УВО. У таких умовах організація перейшла на підпільну роботу.

У 1921 році польська влада розпочинає планову відбудову зруйнованого війною містечка. Розпочалась відбудова з регуляції вулиць. При цьому також простежується намагання поляків стерти історичну пам'ять українців, знищити саму згадку про основи української культури. Складаючи карту Бурштина, вони «випадково» так нанесли на неї потік, що майже на місці спаленої української церкви появився місток через потік.

Для відбудови містечка потрібні були великі кошти, яких польський уряд не виділяв, а власники не давали, тому відбудова міста тривала майже весь міжвоєнний період. Проте для представників польської влади були встановлені перші телефонні апарати. Для проведення ремонтних і будівельних робіт поляки запрошували спеціалістів-інженерів. У міжвоєнний період власниками Бурштина залишались польські пани Яблоновські. Рід Яблоновських після смерті князя Станіслава Яблоновського представляла у Бурштині княгиня Ядвіга Яблоновська, дочка польського шляхтича гербу «Гоздава», інженера-будівельника Зигмунда Мінейка, який у 1922 році гостював у Бурштині у своєї дочки. З його спогадів можна скласти опис деяких фрагментів життя у містечку. В цей час проводилось регулювання спаду води каналу з річки Гнилої Липи. Інженер, який був запрошений для цього у Бурштин, удосконалив роботу водяного млина, який знаходився на Гнилій Липі. Цей млин був зруйнований австрійцями і відбудований Ядвігою Яблоновською, хоч після відбудови він був менших розмірів і функціонував не повністю. В певній мірі було вже відремонтовано палац, у якому австро-німецькі і російські війська знищили меблі, предмети домашнього вжитку, портрети родини Яблоновських, які були порізані, з виколотими очима. У палаці проживав судовий службовець п. Сенетра з сім'єю, щоб заповнити опустілий палац, гарантувати своєму присутності потрібну опіку і допомогу у не зовсім безпечний час.⁹³

Отже, поляки побоювались виступів мешканців Бурштина, розуміли, що у них є підстави для протестів. Українське населення Бурштина не хотіло і не могло терпіти соціальної несправедливості і національного гніту. На його очах відбудовувались польські маєтки,

зруйновані під час війни, надавалася щедра допомога польським колоністам з Людвиківки, а селянські прибутки падали через зменшення попиту на їхню продукцію, українська мова у державних установах заборонялась. Поступово боротьба мешканців містечка за поліпшення умов життя, підвищення оплати праці, проти полонізації українців стала організованою, коли у 20-30-х роках утворились осередки політичних партій, виникли товариства і організації.

У 1924 році у Бурштині був створений осередок Комуністичної партії Західної України (КПЗУ), яка ставила своєю метою об'єднання Західної України з Радянською Україною. Осередок КПЗУ працював у підпіллі. До 1933 року Рогатинський повітовий комітет КПЗУ з центром у Бурштині очолював І. Холак, а з лютого 1933 року його секретарем став О. Бандура. Повітовому комітету підпорядковувався Бурштинський місцевий комітет КПЗУ, очолюваний М. Ф. Скасківим, пізніше І. Т. Гусаром та М. П. Коханом.⁹⁴

У 1925 році у Бурштині був створений осередок Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО). Спочатку УНДО визнавало Радянську Україну, але у 1926 році була прийнята нова програма партії, яка будувалась на ідеології соборності, державності та антикомунізму.

У цей час відзначається активністю осередок Української радикальної партії (УРП). Програма УРП відкидала будь-які орієнтації на Польщу чи Радянську Україну. У 1926 році партія змінила назву на Українську соціалістичну радикальну партію (УСРП). Партія працювала легально.

Після створення у 1926 році легальної політичної партії було створено Українське селянсько-робітничє соціалістичне об'єднання («Сельроб»). Виник осередок Сельробу і в Бурштині. Політичну діяльність Сельробу спрямовувала КПЗУ.

У кінці 20-х – на початку 30-х років становище українського народу було трагічним. У Радянській Україні панувала диктатура Сталіна, а в Західній Україні – адміністративна сваволя Польщі. Реакцією на такий стан стало утворення у 1929 році Організації Українських Націоналістів (ОУН). До ОУН йшла молодь (у першу чергу студентська). Програмою ОУН передбачалось, що безперервна черга саботажницьких і терористичних актів зіллється в національну революцію, яка завершиться відродженням української державності.

15 серпня 1937 року у Бурштині почався страйк, організований осередком КПЗУ. Селянські пікети охороняли в'їзд до міста. 16 серпня

поліція провела арешти пікетників. 17 серпня близько 2 тисяч селян і міщан вийшли на вулиці з вимогами звільнити заарештованих, вирушили до поліцейського управління. Для придушення страйку прибули загони поліції з Рогатина, Станіслава. Було заарештовано організаторів страйку І. Леськіва, В. Гриціва, Д. Терпеливця. 15 жовтня 1937 року близько 100 бурштинських селян вирушили до окружного суду з вимогою звільнити заарештованих.⁹⁵

Тим часом доля КПЗУ була вирішена. КПЗУ була звинувачена у націоналізмі. Остаточного удару по КПЗУ завдало рішення Виконкому Комінтерну (липень 1938 р.) про розпуск КПЗУ. Сотні комуністів, які виїхали до СРСР, були розстріляні. Місцеві організації припинили свою діяльність, частина рядових комуністів поповнила інші партії. Таким чином, комуністичний рух як організована політична течія у 1938 році був зліквідований.⁹⁶

З 1925 року бурштинські радикали (УРП) утворили молодіжну організацію «Каменярі». Вони керували читальнею «Просвіти». У міжвоєнний період у місті діяли товариства «Сокіл», «Луг», «Союз українців», «Молода просвіта», «Самопоміч», Єврейське споживче товариство, «Руська каса ощадності і позичок». Численні товариства, організації, партії впливали на ріст політичної свідомості мешканців містечка. Часто у 20-30-х роках у місті відбувалися сходи, віча, конференції. Львівська газета «Діло» за 22 жовтня 1925 року повідомляла, що 18 жовтня у Бурштині відбулося віче у справі законопроекту про парцеляцію і колонізацію, у якому взяли участь 600 делегатів із цілого Бурштинського судового повіту. Віче висловилося проти колонізації і парцеляції земель. 1 листопада 1932 року бурштинський священик Мирон Іжак при великому зібранні народу освятив символічну могилу полеглих УСС і виголосив патріотичну промову, через що переслідувався польською поліцією. Влітку люстратор «Просвіт» з Бурштина Василь Данів організував покладання вінків просвітянами навколишніх сіл до могили вояків УСС на кладовищі у Бовшеві. Досить численною була процесія з Бурштина.⁹⁷

Загальний вигляд містечка можна уявити собі з опису Філарета Скасківа. До 1939 року центр Бурштина був густо забудований. Ринок (центр) мав прямокутну форму і був оточений суцільно з'єднаними між собою кам'яними двоповерховими волоськими будинками. Посеред міста вже не було ратуші, а на її місці розмістилися магазинчики з яловичиною, телятиною, бараниною, у яких торгували виключно євреї. Неподалік від ринку були окремі квартали, забудовані двоповерховими

будинками, де мешкали ремісники-євреї: кравці, шевці, бляхарі, столярі, пекарі, торговці сільськогосподарською продукцією.

На ринку було 5 магазинів з тканинами, продукцією текстильної промисловості, 4 магазини зі шкірою та готовим взуттям, магазин з готовим одягом, 2 магазини скоб'яно-залізні, 3 магазини з ковбасними виробами, 3 перукарні, 4 шинки (буфети), ресторан, продуктові і галантерейні магазини.

На початках вулиць, які виходили з центру міста, проживали селянські ремісники: ковалі, слюсарі, шевці, столярі, стельмахи. У глибині вулиць жили всі ті, які займалися сільським господарством.

Біля цвинтаря була майстерня по виготовленню парових котлів для гуралень. По теперішній вулиці І. Франка стояв великий торгівельний млин, рушійним приводом якого був потужний дизельний двигун. Млин мав 4 поверхи і перемелював до 6 тонн зерна за добу. Борошно йшло на експорт. Крім великого млина, був ще малий водяний млин, який розташовувався на річці Млинівка (біля роздоріжжя на Коростовичі і Куропатники). Цей млин приймав для перемелу селянське зерно. На вулиці Торговій була площа-торговиця. До 1929 року тут відбувалися торги. Площа була огорожена бар'єром, до якого прив'язували коней, худобу для продажу. Для продажу свиней були побудовані загони під накриттям і вага для зважування тварин. Кожного тижня з усіх околиць Бурштина на торг привозили до 500 свиней і до 50 голів великої рогатої худоби.

На площі (перед костьолом Святої Трійці) був розташований бойківський ярмарок. Сюди бойки привозили з гір на підводах ялиці, лісоматеріали. В ярмарковий день у центрі міста гончарі і бондарі продавали свої вироби. Такі ярмарки відбувалися двічі на тиждень: у вівторок і п'ятницю.

Найбільш популярний був кінний транспорт, але на більші відстані населення користувалося залізницею. До залізничної станції пасажирів підвозили фіакри (однокінні наймані екіпажі, обладнані на випадок непогоди розсувним верхом). Візниками були переважно євреї. Місце фіакрів для очікування пасажирів було на ринку (зараз там знаходиться автостанція).⁹⁸

У кінці 30-х років у Бурштині не було промисловості. Існувало кілька кустарних майстерень побутового призначення і невелика приватна електростанція потужністю 33 кВт, яка не забезпечувала електроенергією всього містечка (на вулицях міста було встановлено близько 60 ламп).⁹⁹

10. БУРШТИН У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

25 серпня 1939 року був підписаний нацистсько-радянський пакт. 1 вересня Гітлер напав на Польщу, а 17 вересня Сталін вчинив агресію проти Польської держави зі сходу. «Визвольна місія» Червоної армії здійснювалась під приводом «захисту єдинокровних братів» від фашистського поневолення. На Станіславщину вступили частини 12-ї армії генерала І. Тюленева. Ця подія була сприйнята частиною українського населення як акт визволення: радянських бійців зустрічали з квітами, червоними і синьо-жовтими прапорами. Нова - радянська влада намагалася в соціально-економічному плані показати свої переваги над попереднім - польським окупаційним режимом. Негайно було націоналізовано промислові підприємства та банки, конфісковано поміщицьку землю, реорганізовано систему народної освіти, медицини.¹⁰⁰

Відразу ж у Бурштині було створено органи нової влади. Був обраний селянсько-революційний комітет, до якого увійшли О. Баран, І. Гусар, С. Кохан, М. Скасків та інші. Селянсько-революційний комітет організував облік та охорону поміщицького майна, наділив землею, інвентарем і худобою селянську бідноту і колишніх наймитів, У місті було створено народну міліцію, яку очолив Микола Скасків.¹⁰¹

Селянський революційний комітет провів підготовчу роботу по організації виборів до Народних Зборів Західної України, які мали вирішити питання про форму суспільно-політичного устрою у Західній Україні і про возз'єднання її з Радянською Україною. В цей час активізувала свою роботу ОУН.

У Книзі пам'яті України приводиться текст доповідної записки ЦК КП(б)У від 24.10.1939 р.: «В процесі висунення кандидатів у депутати висунули трьох радикалів, з них одного переобрали. Націоналісти спалили хату заступника голови селянського комітету і вбили агітатора. В селах Ямниці, Павелчах і Ягринок націоналісти ведуть активну агітацію проти висунутого там кандидата, закликаючи населення не голосувати за цю кандидатуру».

Контроль за виборчим процесом здійснювали партійні і державні органи СРСР, забезпечуючи «демократичне волевиявлення» присутністю підрозділів Червоної армії у всіх населених пунктах. Від участі у виборах були усунуті всі не комуністичні політичні партії, духовенство і культурно-освітні товариства. Все це не могло не відбитися на складі делегатів та змісті ухвал Народних Зборів.¹⁰²

Депутатом Народних зборів бурштинці обрали колишнього члена КПЗУ І. Т. Гусара.¹⁰³

17 січня 1940 року вийшов Указ Президії Верховної Ради УРСР, на основі якого Тимчасове управління і волосні комітети припинили свою діяльність. Місто Бурштин одержало статус селища, стало районним центром з органами Радянської влади - районним виконавчим комітетом і селищною Радою депутатів трудящих.

Почала працювати неповна середня школа з українською мовою навчання, Будинок культури, хата-читальня, районна лікарня. Відновила роботу електростанція і кустарні майстерні. Почало працювати промислове підприємство «Промкомбінат», яке було об'єднанням алебастрового цеху, ткацького цеху, цеху хірургічного гіпсу, цегельні та млина.

У селищі було організовано МТС, яка обслуговувала 23 села. У 1940 році у Бурштині було організовано колгосп, в який «добровільно» вступило 58 господарів. На кінець 1940 року МТС обслуговувала вже 3 колгоспи.

З перших днів радянської влади було припинено діяльність всіх національно-патріотичних, культурно-просвітницьких громадських організацій, об'єднань і політичних партій. Не припиняла діяльності лише ОУН.

Справжнє своє обличчя більшовицька влада показала перед нападом Німеччини на СРСР. Перед війною були заарештовані і кинуті в катівні НКВС бурштинці Гладій Олексій, Гургула Ярослав, Фардига Степан, Чолій Андрій, про що свідчить напис на плиті символічної могили борцям за волю України в Бурштині. У Книзі пам'яті Галицького району цей список доповнюється: Федорик Іван, Федорняк Іван.¹⁰⁴

Після арешту Гургули Ярослава його довго розшукував брат, розмістивши оголошення в «Українських щоденних вістях» у 1941 році: «Ярослав Гургула, організатор музичних гуртків і учитель руханки в Бурштині, арештований в перших днях війни у Станиславові. Хто міг би подати про нього вістку, зволить повідомити про це брата Анатолія Гургулу, священика в Убинях, п. Дідилів».¹⁰⁵

Репресивна сталінсько-беріївська державно-політична машина виявилась найдовершенішою і працювала без жодних збоїв. Депортації до Сибіру не окремих осіб, а цілих соціальних прошарків населення, десятки в'язниць і катівень НКВС, заповнені нашими кривдами, - це стало буденним явищем. На західних теренах України чорним смерчем покотились нечувані винищення прогресивної національно-свідомої

інтелігенції.¹⁰⁶

Органи НКВС як напередодні, так і на початку війни продовжували репресії, влаштовуючи навіть облави на вулицях міст і сіл області. Не встигнувши вчасно евакуювати політичних в'язнів, радянські карателі з 22 по 29 червня 1941 р. провели у в'язницях масове знищення арештованих; їх убивали пострілами у потилицю або розтрощували голови важкими предметами. Такі акції відбулись у Станіславі, Коломиї, Надвірній, інших населених пунктах області.¹⁰⁷

4 липня 1941 року Бурштин захопили фашисти. У перші роки війни на терені Бурштинщини діяли загони самооборони, більшість бійців у яких згодом воювали проти німців і більшовиків у складі УПА. Значний внесок в організаційне становлення ОУН у Бурштині внесли районний провідник Михайло Палій, станичний Михайло Ільків, референт боївки СБ Петро Кохан, головний референт ОУН Олекса Гладій та інші. Німці спалили у Бурштині 190 господарств, 80 чоловік відправили на роботу до Німеччини і розстріляли майже 1800 осіб, більшість з яких євреї і комуністи.¹⁰⁸

**Список жителів Бурштина, вивезених до Німеччини
у 1942 році, встановлений на основі будинкової книги,
яка збереглася після фашистської окупації:**

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Рік народж.	Де проживали
1.	Стельмах Катерина Ільківна	1928	Над Рудкою, 1
2.	Стельмах Петро Олексійович	1924	Над Рудкою, 1
3.	Гетьман Марія Андріївна	1923	Над Рудкою, 20
4.	Романів Петро Григорович	1900	Над Рудкою, 20
5.	Токарчук Марія Кирилівна	1895	Над Рудкою, 36
6.	Мадій Микола Олексійович	1901	Над потоком, 16
7.	Баран Антін Янович	1908	Над потоком, 16
8.	Мадій Петро Олексійович	1927	Над потоком, 18
9.	Ткачук Федір	1925	Над потоком, 21
10.	Шпирка Петро Васильович	1930	Над потоком, 26
11.	Кохан Мирослав Олексійович	1925	Над потоком, 35
12.	Кохан Богдан Олексійович	1928	Над потоком, 35
13.	Кобель Анастасія Іванівна	1918	Над потоком, 37
14.	Кобель Розалія Іванівна	1921	Над потоком, 37

15.	Пшеничка Євстахій Михайлович	1922	Острівецька, 13
16.	Пшеничка Наталія Михайлівна	1917	Острівецька, 13
17.	Чернецька Настя Костянтинівна	1921	Острівецька, 18
18.	Олійник Євстахій Олександрович	1922	Острівецька, 38
19.	Сернецька Наталія Андріївна	1921	Острівецька, 40
20.	Сернецька Любомира Андріївна	1926	Острівецька, 40
21.	Кохан Наталія Ільківна	1924	Поперечна, 4
22.	Беднаж Яніна Михайлівна	1926	Поперечна, 14
23.	Магдій Станіслав Іванович	1924	Поперечна, 14
24.	Горинь Степан Іванович	1891	Поперечна, 18
25.	Дубельтман Петро Йосипович	1925	Поперечна, 20
26.	Іванишин Михайло Трофимович	1911	Поперечна, 25
27.	Кучинський Михайло Олексійович	1921	Поперечна, 27
28.	Гой Юрко		Польова, 2
29.	Банась Олександр	1911	Польова, 2
30.	Банась Анна	1912	Польова, 2
31.	Ревус Юрій Васильович	1910	Жезніцька, 2
32.	Ревус Катерина	1915	Жезніцька, 2
33.	Фардига Антін Васильович	1907	Жезніцька, 4а
34.	Фардига Марія Андріївна	1927	Жезніцька, 9
35.	Николайко Анастасія Романівна	1897	Жезніцька, 43
36.	Івахів Михайло Іванович	1911	Шашкевича, 10
37.	Соха Юзефа		Шашкевича, 12
38.	Соха Станіслава	1924	Шашкевича, 12
39.	Кардан Євстахій Васильович	1925	Шашкевича, 28
40.	Прийма Ксенія Стахівна	1921	Шашкевича, 31
41.	Герєга Ганна Іванівна	1927	Шашкевича, 40
42.	Кохан Дмитро Михайлович		Шашкевича, 47
43.	Хомікевич Ганна Пилипівна	1908	Шашкевича, 47
44.	Хомікевич Любомир Михайлович	1937	Шашкевича, 47
45.	Міхляшевський Тадей	1912	Шашкевича, 47
46.	Стецюк Іванна Андріївна	1913	Шашкевича, 47
47.	Стецюк Роман Михайлович	1937	Шашкевича, 47
48.	Тягур Парасковія Миколаївна	1918	Шашкевича, 47
49.	Тягур Марія Миколаївна	1918	Шашкевича, 47
50.	Ковальчук Володимир	1922	Шашкевича, 66
51.	Ковальчук Богдан	1924	Шашкевича, 66

52.	Безкоровайний Стефан	1927	Шашкевича, 70
53.	Горинь Стефанія Петрівна	1918	Шевченка, 28
54.	Антонів Герасим	1895	Шевська, 20
55.	Антонів Катерина Герасимівна	1923	Шевська, 20
56.	Антонів Володимир Герасимович	1928	Шевська, 20
57.	Штангер Настя Григорівна	1912	Словацького, 37
58.	Штангер Михайло Григорович	1899	Словацького, 37
59.	Беднаж Стах Йосипович	1925	Словацького, 40
60.	Войцехів Михайло Васильович	1912	Валова, 6
61.	Войцехів Владислава Михайлівна	1926	Валова, 6
62.	Олійник Катерина Семківна	1895	Валова, 12
63.	Колос Йосиф Степанович	1921	Зелена, 11
64.	Гунчак Роман Іванович	1927	Зелена, 23
65.	Колос Катерина Михайлівна	1907	Зелена, 25
66.	Женьчук Андрій	1924	Зелена, 25
67.	Колос Кароль Ілліч	1904	Зелена, 25
68.	Адамів Катерина Михайлівна	1903	Ринок, 48
69.	Міц Марія Андріївна	1918	Ринок, 9
70.	Феніна Параня Антонівна	1904	Ринок, 55
71.	Горинь Михайло Петрович	1921	Витань

Фашисти піддавали смертній карі за співчуття партизанам, вихід за межі свого двору після комендантської години, за ухилення від примусової праці, за несплату податків, вони перетворили в руїни центр містечка, висадили в повітря великий млин.¹⁰⁹

У липні 1943 року через район поблизу Бурштина пролягав шлях партизанського з'єднання С. Ковпака. За допомогу, надану партизанам цього з'єднання, фашисти закатували Миколу Сендуня.¹¹⁰

Бурштин було звільнено від фашистів 26 липня 1944 року силами 155-ї стрілецької дивізії. Місто зазнало значних втрат. Після звільнення від фашистів багато мешканців Бурштина були мобілізовані в армію.

Встановити точно списки всіх мобілізованих важко, бо документів мобілізації 1940-1941 років не збереглося.

**Список жителів міста Бурштина, які були мобілізовані
до Радянської армії і загинули в роки другої світової війни.¹¹¹**

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Рік на- род- ження	Дата мобілі- зації	Дата загибелі	Місце поховання
1.	Антоліков Степан Михайлович	1913	—	07.10.44	с. Поляни, Краків- ське в-во, Польща
2	Білоголовський Микола Данилович	1914	—	14.10.44	с. Дроганове, Кра- ківське в-во, Польща
3.	Гурницький Володимир Казимирович	1927	—	27.03.45	с. Братиш, Верхня Сілезія, Польща
4.	Гусар Афтасій Петрович	1909	29.08.44	17.09.44	с. Іваничі, Краків- ське в-во, Польща
5.	Демник Марко Пилипович	1906	—	28.10.44	с. Нижня-Писана, Чехословаччина
6.	Дранута Михайло Степанович	—	—	28.05.45	с. Черняховськ, Тверська обл., Росія
7.	Іванчук Микола Михайлович	1925	26.08.44	20.09.44	с. Яспав, Польща
6.	Іванюк Михайло Михайлович	1914	28.08.44	20.04.45	м. Бранденбург, Німеччина
9.	Ільків Дмитро Данилович	1915	29.08.44	17.09.44	м. Кросно, Польща
10.	Кардан Остап Пантелеймонович	1910	28.08.44	12.09.44	с. Березівка, Яслов- ський повіт, Краків- ське в-во, Польща
11.	Кіт Дем'ян Семенович	—	—	11.03.44	с. Синімяє, Кохтла-Ярвенський р-н, Естонія

12.	Ковалів Кузьма Абрамович	1910	–	04.01.45	с. Ботовин, Чехословаччина
12.	Козачок Андрій Ілліч	1911	1944	19.04.45	с. Клинче, Шпадтора, Німеччина
14.	Корис Іван Тимофійович	–	1941	25.02.44	с. Зеленодільське, Луганська обл.
15.	Лукаш Остап Іванович	1925	10.09.44	20.02.45	м. Любань, Зеленогурське в-во, Польща
16.	Малиновський Остап Дмитрович	1920	1944	17.10.44	–
17.	Матків Йосип Андрійович	1922	–	24.03.45	Німеччина
18.	Назар Семен Іванович	1921	–	03.02.45	с. Липник, Бельське в-во, Польща
19.	Николайко Іван Васильович	1912	29.06.44	24.03.45	с. Крижовичі, Катовіцьке в-во, Польща
20.	Николайко Михайло Ілліч	1914	29.08.44	23.09.44	висота 671, Дуклянський пов. Польща
21.	Онуфрик Петро Максимович	1906	–	22.04.45	м. Познань, Польща
22.	Підхомний Дмитро Миколайович	1912	–	15.10.44	с. Дроганове, Краків, в-во, Польща
23.	Притань Василь Миколайович	1925	–	24.11.44	м. Кросно, Польща

24.	Сиромаха Григорій Костянтинович	—	—	—	Помер від ран
25.	Стефанович Микола Дем'янович	—	—	12.09.44	с. Сантків, Якловський пов. Краківське в-во
26.	Фардига Іван Степанович	1907	—	07.04.45	сmt. Переславське, Калінінградська обл. Росія
27.	Хованець Богдан Андрійович	1924	31.08.44	29.10.44	с. Ясенка, Кросневське в-во, Польща
28.	Хованець Іван Якович	1911	—	13.10.44	с. Вишня-Писана, Чехословаччина
29.	Шемелько Антон Миколайович	1908	28.08.44	20.01.45	м. Бохня, Краківське в-во, Польща
30.	Якимів Йосип Олексійович	—	1944	23.08.44	с. Старосельськ, Білошанський р-н, Білорусія

Всі перелічені полеглі воїни – українці, майже всі – рядові.

Список жителів міста Бурштина, які були мобілізовані Бурштинським РВК і пропали безвісти в роки другої світової війни.¹¹¹

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Рік народ- ження	Дата мобілі- зації	Коли пропав
1.	Адамів Іван Савович	1905	13.05.41	Січень, 1945
2.	Андрухів Федір Юрійович	1906	28.06.44	Грудень, 1944
3.	Вартівник Михайло Теодозійович	—	—	Доля не відома
4.	Войцехів Степан Дмитрович	1918	—	Жовтень, 1944
5.	Головинський Петро Семенович	1910	31.08.44	Січень, 1945
6.	Дубельтман Михайло Томович	1916	12.03.41	Вересень, 1944

7.	Жовнірега Остап Остапович	1910	28.06.44	Лютий, 1945
8.	Кіцела Степан Лазарович	1918	12.03.41	Вересень, 1944
9.	Кобель Микола Миколайович	1919	12.03.41	Вересень, 1944
10.	Кобель Михайло Ілліч	1918	12.03.41	Вересень, 1944
11.	Кобель Михайло Михайлович	1923	02.09.44	13.10.1944
12.	Кобель Михайло Степанович	1925	26.06.44	Листопад, 1944
13.	Кобель Степан Михайлович	1909	26.08.44	Грудень, 1944
14.	Ковалів Петро Антонович	1908	15.09.44	Жовтень, 1944
15.	Кохан Олексій Пантелеймонович	1907	—	Жовтень, 1944
16.	Кохан Петро Якимович	1926	1944	1945
17.	Марусячин Степан Андрійович	1928	—	Грудень, 1944
18.	Мельник Дмитро Панькович	1913	26.08.44	Лютий, 1945
19.	Молодечий Петро Юліанович	1911	10.09.44	Грудень, 1944
20.	Олексіїв Іван Іванович	1906	29.08.44	Жовтень, 1944
21.	Олексіїв Михайло Остапович	1925	26.08.44	Січень, 1945
22.	Олексіїв Степан Дмитрович	1921	28.08.44	Січень, 1945
23.	Полчіїв Гаврило Васильович	1912	1944	Жовтень, 1944
24.	Серахманович Іван Семенович	1907	—	12.03.1944
25.	Сеник Остап Дмитрович	1914	08.09.44	Жовтень, 1944
26.	Сеник Петро Олексійович	1920	25.08.44	Грудень, 1944
27.	Сикута Михайло Олексійович	1922	1944	Лютий, 1945
28.	Скрибняк Петро Васильович	1909	28.08.44	Квітень, 1945
29.	Смұльський Тадей Іванович	1909	—	19.04.1945
30.	Солтис Євсій Якович	1900	06.08.41	Листопад, 1943
31.	Терешків Володимир Миколайович	1922	—	Травень, 1945
32.	Том'як Лев Ілліч	1910	27.06.41	Жовтень, 1944
33.	Фардига Олексій Панькович	1914	10.09.44	Грудень, 1944

34.	Федунків Ілля Федорович	1925	28.08.44	Березень, 1945
35.	Хованець Дмитро Олексійович	1919	31.08.44	Грудень, 1944
36.	Хованець Мирослав Михайлович	1926	28.08.44	Травень, 1945
37.	Чемеринський Іван Васильович	1921	28.08.44	Грудень, 1944
38.	Шпак Федір Андрійович	1909	1944	Жовтень, 1944
39.	Якимів Леонтій Григорович	—	1944	Вересень, 1944
40.	Янків Іван Ілліч	1924	29.08.44	Січень, 1945
41.	Ярош Микола Іванович	1925	—	Доля не відома

Здавалося, що звільнені від фашистів прикарпатські міста і села заживуть нарешті у мирі і злагоді. Але все було не так. Аналіз наведених вище списків дає підстави стверджувати, що примусово мобілізованих українських юнаків і чоловіків забирали у військкомат і без будь-якого попереднього навчання володінню зброєю поповнювали ними поріділі частини Червоної армії. Спокутуючи свою «провину» – перебування на окупованій території, хлопці гинули на передовій або ставали мішенню для загороджувальних загонів, якщо відступали під тиском німців. Переважно вони воювали на фронтах на територіях європейських держав.

Нова більшовицька влада знову зробила Бурштин районним центром, до якого входило 22 села. Головою було призначено Павла Чуба, але фактично влада перебувала у руках партійних органів. З 1945 року двічі на тиждень виходила газета Бурштинського району «Червоний Жовтень».

Не дивлячись на радянську окупацію Галичини, Українська повстанська армія (УПА) продовжувала зростати. У 1944-1945 р.р. вона мала більше бійців, ніж могла озброїти. Головне джерело людських ресурсів становили члени підпілля ОУН, яке й далі існувало паралельно з УПА. Багато з них колись чинили опір масовим депортаціям чи колективізації. До УПА у великих кількостях приєднувалися також дезертири з Червоної армії, а також ті, хто втік до лісу від мобілізації й волів краще битися в її лавах, ніж слугувати радянським гарматним м'ясом на фронті. Таким чином, у той час як переможна Червона армія штурмувала Берлін, на Західній Україні великі загони антирадянських партизанів установили контроль над значними територіями. Політика

УПА полягала в тому, щоб чекати розвитку подій на Заході і сподіватися на початок нової війни між союзними державами та СРСР. Водночас вона була спрямована на те, щоб перешкодити встановленню радянської системи у себе на батьківщині. Широка діяльність УПА була зумовлена, з одного боку, народною підтримкою та ефективністю організації цієї армії, а з другого – тим, що радянських військ на Західній Україні було обмаль. Проте після капітуляції Німеччини у травні 1945 року радянський режим зміг організувати систематичні й широкі заходи, спрямовані на знищення УПА. У 1945-1946 роках його війська організували блокаду й прочісування величезних територій Волині та передгір'їв Карпат, де зосереджувалися партизани. Щоб залякати західноукраїнське населення й позбавити УПА підтримки народу, НКВС застосовував цілий ряд жорстоких тактичних заходів. Він виселяв людей із районів розташування баз УПА, депортуючи до Сибіру сім'ю кожного, хто був пов'язаний з опором, і навіть цілі села. Майже у кожному селі діяли «стукачі». Щоб дискредитувати партизанів, загони НКВС перевдягалися у форму УПА й грабували, гвалтували та мордували українських селян. Нерідко певної вірогідності цим радянським провокаціям надавало, зі свого боку, безжальне винищення прорадянських елементів СБ – таємною поліцією ОУН.¹¹²

Трагічною сторінкою нашої історії стала доля вояків УПА, які, намагаючись захистити своїх співвітчизників від більшовицького поневолення, гинули у нерівній боротьбі з могутньою тоталітарною московсько-більшовицькою імперською системою.

На території району діяло підпілля ОУН, організоване у 3 районові проводи, і 7 збройних боївок. Високу активність проявляли проводи під керівництвом «Комсомольця», «Луки», боївки «Залізняка», «Махна», «Дира», підрайонний провід СБ «Курмана». За роки боротьби ними було організовано атентати на двох перших секретарів райкому партії, біля 20 голів сільрад, оперуповноважених та інших партійних і радянських працівників, вчинено опір насильницькій колективізації і депортації. Часто доходило до відкритих боїв повстанців з органами НКВС у ближніх з Бурштином селах.¹¹³

В організації каральних експедицій проти повстанців брав безпосередню участь перший секретар ЦК КП(б)У М. С. Хрущов. Він, зокрема, спостерігав за ходом облав, які охоплювали територію Бібрського району на Львівщині, Галицького, Войнилівського і Бурштинського на Станіславщині, Підгасцького на Тернопільщині та Меденецького на Дрогобиччині.¹¹⁴

У Книзі пам'яті Галицького району подано список мешканців Бурштина - учасників визвольних змагань 1939-1952 р.р., які загинули у нерівній боротьбі:¹¹⁵

1.	Адамів Микола Григорович.	Стрілець УПА. 1921 р. н. Загинув. Невідомо.
2.	Бойко Степанія.	„Степова”. Станична. Друкарка. 1925 р.н. Загинула у 1946 році, с. Хохонів.
3.	Головінський Михайло Олексійович	„Богун”. 1914 р. н. Загинув у 1948 році.
4.	Драгун Стах Петрович	Загинув у 1944 році.
6.	Жовнірега Михайло Васильович	„Кирило”. Стрілець УПА. 1910 р. н. Загинув у 1949 році.
6.	Івахів Михайло	Стрілець УПА. 1916 р. н. Загинув у 1946 році.
7.	Ільків Михайло	„Богун”. Стрілець УПА. Загинув у 1943 році.
8.	Ільків Остап.	Стрілець УПА.
9.	Ільків Степан.	Стрілець УПА.
10.	Кирик Йосип.	Стрілець УПА.
11.	Кобель Андрій.	Стрілець УПА. Загинув. Невідомо.
12.	Кобель Михайло.	Стрілець УПА. Загинув. Невідомо.
13.	Коваль Олексій.	Стрілець УПА. 1907 р. н. Загинув у 1947 році.
14.	Коваль Степан.	Стрілець УПА. Загинув. Невідомо.
15.	Кохан Остап.	Стрілець УПА. Загинув. Невідомо.
16.	Кохан Петро.	„Нечай”. Стрілець УПА. 1923 р. н. Загинув у 1954 році, с. Юнашків.
17.	Петляк Юрко.	Стрілець УПА. Загинув. Невідомо.
18.	Ткачук Степан.	Стрілець УПА. Загинув. Невідомо.

19.	Хованець Дмитро.	Член ОУН. Стрілець УПА. Загинув. Невідомо.
20.	Хованець Петро.	Стрілець УПА. 1923 р. н. Загинув у 1946 році, с. Нараївка.
21.	Шпак Степан.	Стрілець УПА. Загинув. Невідомо.

На плиті символічної могили борцям за волю України в Бурштині викарбувані імена вояків ОУН-УПА:

1. Хованець Петро
2. Бойко Степанія
3. Адамів Микола
4. Жовнірега Михайло
5. Ільків Михайло
6. Ільків Остап
7. Ільків Степан
8. Івахів Михайло
9. Кохан Остап
10. Кохан Петро
11. Кобель Михайло
12. Кобель Андрій
13. Коваль Степан
14. Коваль Олекса
15. Кирик Йосип
16. Отрок Михайло
17. Паляк Юрко
18. Ткачук Степан

Бойко Степанія

Гладій Олексій

Гургула Ярослав

Івахів Михайло

Ільків Михайло

Коваль Олексій

Фардига Степан

10 січня 1945 року ЦК КП(б)У приймає постанову «Про посилення боротьби з українсько-німецькими націоналістами в західних областях України». На основі цієї ухвали кожен з 8-ми обласних комітетів партії розробив заходи на її виконання. Під грифом «цілком таємно» ці заходи було розіслано в райкоми партії, міські і районні відділи НКВС і НКДБ. У них, зокрема, докладно розписувалося, як проводити «виховну роботу» з бідняками, аби вони стали на бік радянської влади і допомагали викривати бандерівців і їх прихильників. А щоб більше заохотити людей, слід роздавати їм майно «куркулів», або ж «бандопосібників», які висилалися в Сибір. У селах, де вже було організовано клуби чи хати-читальні, райкомам і органам НКВС наказувалося перевірити керівний склад і очистити керівництво цих закладів від «класово-ворожих і націоналістичних елементів».¹¹⁶

Під виконання вказаної постанови потрапили бурштинці, які були засуджені за участь у визвольних змаганнях, за допомогу УПА.¹¹⁷

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Рік народж.	Рік засудж.	Строк (роки)
1.	Адамів Михайло Михайлович	1950	-	25
2.	Бойко Марія Іванівна	1930	1947	10
3.	Горошок Зеновій Михайлович	-	1948	25
4.	Дзера Дарія Миколаївна	1907	1950	10
5.	Дубельтман Іван Іванович	1909	1945	15+5
6.	Іванюк Андрій Миколайович	1924	1946	15
7.	Івахів Іван Іванович	1922	1945	10
8.	Мадій Микола Миколайович	1921	1946	15
9.	Рега Степан Михайлович	1923	-	15
10.	Скасків Філарет Теофілович	1926	1945	15
11.	Терешків Петро Миколайович	-	1951	25
12.	Токарчук Володимир Миколайович	1927	1947	5
13.	Шпак Остап Степанович	1922	1945	15+5

Ще 31 березня 1944 року, коли Західна Україна перебувала в руках німців, НКВС СРСР видав розпорядження, в якому передбачалось викорінення ідеології ОУН в Україні: «Сім'ї, у складі яких є оунівці, що перебували на нелегальному становищі, або тих, що займалися бандитизмом, а також сім'ї засуджених оунівців, взяти на облік і виселити до тилкових областей Союзу».¹¹⁸

У Книзі пам'яті Галицького району подано список сімей бурштинців, які були насильно виселені більшовицькою владою за межі України:¹¹⁹

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові	К-сть осіб	Рік висел.	Куди виселені
1.	Адамів Софія Іванівна	2	1949	Іркутська обл.
2.	Адамів Григорій Семенович	2	1949	Тюменська обл.
3.	Бойко Ганна Пантеліївна	1	1950	Красноярський край
4.	Будний Степан Омелянович	2	1950	Красноярський край
5.	Василенко Юлія Василівна	3	1950	Красноярський край
6.	Герєга Іван Пилипович	5	1951	Красноярський край
7.	Гой Євстахій Юрійович	3	1950	Хакаська обл.
8.	Дубельтман Катерина Петрівна	2	1950	Красноярський край
9.	Жовнірега Марія Іванівна	1	1949	Красноярський край
10.	Івахів Юлія Петрівна	4	1950	Красноярський край
11.	Івахів Ярослав Васильович	5	1950	Красноярський край
12.	Кардан Іван Йосипович	4	1950	Красноярський край
13.	Кобель Степанія Михайлівна	3	1950	Красноярський край
14.	Кобель Василь Юрійович	5	1951	Красноярський край
15.	Кобель Ілля Ілліч	2	1945	Красноярський край
16.	Коваль Катерина Михайлівна	3	1949	Томська обл.
17.	Коваль Ганна Йосипівна	2	1945	Красноярський край

18.	Котик Іван Степанович	3	1949	Іркутська обл.
19.	Коритко Анастасія Миколаївна	2	1950	Красноярський край
20.	Кохан Михайло Юрійович	4	1940	Свердловська обл.
21.	Мадій Микола Михайлович	3	1950	Красноярський край
22.	Николайко Євстахій Дмитрович	3	1950	Красноярський край
23.	Рега Михайло Васильович	3	1949	Красноярський край
24.	Рибак Петро Андрійович	3	1950	Красноярський край
25.	Секало Катерина Василівна	3	1940	Актюбінська обл.
26.	Терешків Іван Михайлович	2	1950	Красноярський край
27.	Фардига Ганна Михайлівна	1	1950	Красноярський край
26.	Шпак Степан Михайлович	2	1945	Новосибірська обл.

Станом на 1997 рік в Бурштині проживало багато колишніх репресованих з інших районів і областей України.¹²⁰

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Місце народження	Коли засудж.	Строк ув'язн.
1.	Андрусак Марія Миколаївна	Богородчанський р-н с. Старуня	1946	10
2.	Банах Василь Степанович	Тернопільська обл.	1949	15
3.	Бернацька Тетяна Назарівна	Рівненська обл.	1946	15
4.	Буяр Катерина Іванівна	Львівська обл.	1948	5
5.	Боднар Іван Спиридонович	Рівненська обл.	1944	10
6.	Беленчук Михайло Дмитрович	с. Верховина	1950	25
7.	Вальчук Микола Андрійович	Рівненська обл.	1944	10
8.	Волошин Василь Андрійович	Тернопільська обл. с. Носівці	1946	10
9.	Войкіна Парасковія Василівна	Калуський р-н	1946	10
10.	Воскрес Василь Мойсеевич	Тернопільська обл.	1945	15

11.	Гавриляк Меланія Паньківна	Львівська обл.	1945	10
12.	Глух Роман Андрійович	Тернопільська обл.	1948	25
13.	Голяд Галина Омелянівна	Львівська обл.	1950	25
14.	Голятовська Марія Михайлівна	Львівська обл.	1949	10
15.	Гонський Олексій Асафатович	Калуський р-н	1948	25
16.	Грицай Микола Степанович	Рогатинський р-н	1950	10
17.	Гнип Іван Михайлович	Рогатинський р-н	1950	25
18.	Грабко Калина Михайлівна	Тисменицький р-н с. Довге	1946	10
19.	Грибик Василь Петрович	с. Поплавники	1946	15
20.	Грицан Павло Степанович	Верховинський р-н с. Вигода	1951	25
21.	Дяків Іван Васильович	Долинський р-н	1944	10
22.	Деделюк Іван Юрійович	Снятинський р-н	1944	10
23.	Двірник Гафія Михайлівна	Львівська обл. с. Стинка	1945	10
24.	Драпайло Теодор Андрійович	Калуський р-н с. Лука	1946	10
25.	Дум'як Дмитро Петрович	Городенківський р-н, с. Лука	1945	10
26.	Закаль Марія Іванівна	Львівська обл.	1946	10
27.	Зобків Іван Андрійович	Рогатинський р-н	1946	25
28.	Іванюк Микола Михайлович	Львівська обл.	1947	10
29.	Кліщ Михайло Миколайович	Рогатинський р-н с. Юнашків	1950	8
30.	Корса Михайло Теофілович	Тернопільська обл. с. Рудки	1947	7
31.	Кучерак Іван Онуфрійович	Калуський р-н с. Новиця	1946	15
32.	Кобель Ярослав Олексійович	Львівська обл.	1947	10
33.	Конопада Євдокія Григорівна	Рогатинський р-н	1947	10

34.	Кульчицький Петро Павлович	Тернопільська обл. с. Новосілка	1947	7+10
35.	Ковалишин Ярослав Карпович	Львівська обл.	1946	7
36.	Лапчак Михайло Іванович	Рогатинський р-н	1946	20
37.	Любинець Іван Степанович	Рогатинський р-н	1947	10
38.	Леськів Євгенія Федорівна	Рогатинський р-н с. Княгиничі	1945	10
39.	Лужний Григорій Іванович	Калуський р-н с. Бабин Зарічний	-	10+5
40.	Мазур Дмитро Андрійович	Рогатинський р-н	-	-
41.	Мельник Олена Василівна	Снятинський р-н	1946	10
42.	Милович Іван Михайлович	Калуський р-н	1950	10
43.	Межинський Олександр Федорович	Волинська обл. с. Ново-Збориків	1945	8
44.	Мельник Михайло Петрович	Львівська обл. с. Болотня	1947	20
45.	Назарук Варвара Іванівна	Коломийський р-н с. Кропивище	1946	10
46.	Наволоўська Ганна Іванівна	Львівська обл.	1948	10
47.	Наумчук Антон Іванович	Волинська обл.	1944	10
48.	Німий Роман Олексійович	Рогатинський р-н	1950	25
49.	Обаримська Юлія Андріївна	Львівська обл.	1948	10
50.	Озарків Ганна Дмитрівна	Рогатинський р-н с. Колоколин	1945	10
51.	Пархуць Михайло Степанович	Рогатинський р-н	1950	25
52.	Повх Володимир Михайлович	Львівська обл. с. Підгайчики	1950	10
53.	Рудик (Курдидик) Анна Яківна	Рівненська обл. с. Косарево	1944	10
54.	Рудий Володимир Михайлович	Львівська обл. с. Липівка	1946	10
55.	Рахіцький Володимир Степанович	Тлумацький р-н	1946	10

56.	Саранчук Дмитро Степанович	Тернопільська обл. с . Конюхи	1945	10
57.	Семчук Парасковія Іванівна	Тисменицький р-н с. Хом'яківка	1945	10
58.	Скварок (Цюпира) Степанія Миколаївна	Львівська обл. с. Демня	1949	25
59.	Скоп'юк Аркадій Семенович	Волинська обл.	1949	25
60.	Скробач Степан Федорович	Рогатинський р-н с. Явче	1945	15
61.	Соколик Євген Степанович	с. Жовтень (Єзу- піль)	1949	10
62.	Сулима Надія Іванівна	Рівненська обл. с. Головин	1948	10
63.	Семенюк Іван Федорович	Волинська обл.	1947	10+5
64.	Сербін Василь Максимович	Львівська обл.	1945	10
65.	Солоп Ганна Петрівна	Львівська обл.	1944	10
66.	Трахало Іван Семенович		1960	25
67.	Третяк Марія Андріївна	Тернопільська обл.	1945	-
68.	Турчин Михайло Григорович	Рогатинський р-н	1944	10
69.	Терезків Марія Миколаївна	Перемишлянський р-н с. Кричково	1951	25
70.	Ткачик Михайло Петрович	Львівська обл.	1950	15
71.	Турчина Анна Петрівна	Львівська обл. с. Лопатин	1945	10
72.	Федунків Марія Степанівна	с. Дем'янів	1945	10
73.	Фігура Михайло Миколайович	Львівська обл. с. Добриничі	1945	15
74.	Цюпира Стефанія Михайлівна	Тернопільська обл.	1946	10
75.	Черпак Іван Михайлович	Рожнятівський р-н	1948	25+5
76.	Чайка Іван Андрійович	Львівська обл. с. Волоша	1946	10
77.	Шарабуряк Юстина Іванівна	Косівський р-н	1946	7

78.	Шекета Євгенія Содонтівна	Тернопільська обл. с. Носів	1947	10
79.	Штим (Ковалишин) Катерина Яківна	Львівська обл. с. Олексичі	1948	10
80.	Штогрин Михайло Григорович	с. Старі Скоморохи	1950	25+5
81.	Шувар Микола Михайлович	Тернопільська обл. с. Гримайлів	1945	10
82.	Яжимович Ленген Васильович	Львівська обл.	1944	10
83.	Якимчук Тимофій Омелянович	Волинська обл.	1944	10+5
84.	Яцків Микола Максимович	Рогатинський р-н, с. Жовчів	1948	10

Наслідки другої світової війни для Бурштина, як і для всієї Західної України, не можна розцінювати однозначно негативно. На першому етапі війни, коли Західна Україна була окупована Радянським Союзом (1939-1941 р.р.), деякі політичні заходи принесли українцям помітне покращення умов життя. Багато було зроблено для українізації та зміцнення системи освіти, поліпшення медичного обслуговування. Промислові і торговельні підприємства, які раніше контролювалися поляками і євреями, були націоналізовані. Великою популярністю користувався розподіл між сільськими бідняками землі, яка належала до цього польським землевласникам. Але дуже скоро була проведена колективізація селянських господарств, після якої більшість селян-господарів відвернулись від нової влади.

Разом з тим було ліквідовано багато кооперативів, які не відповідали радянському зразку. Припинили свою діяльність читальні товариства «Просвіта». Легальна діяльність українських політичних партій була припинена. Якщо у 1939 році радянський режим намагався набути демократичного вигляду, то через рік ця маска демократизму була знята і почались широкомасштабні репресії проти українців і поляків.

Після захоплення Західної України німецькими фашистами українці відчули нелюдське відношення до себе з їхнього боку. Через жорстоку і необачну політику нацистів вони швидко настроїли проти себе спочатку нейтральних чи доброзичливих українців. Відступаючи перед ударами Радянської армії, фашисти залишали за собою руїни. Не дивлячись на великі людські і матеріальні втрати під час війни, в ре-

зультаті відбулось возз'єднання Західної України і Радянської України після багатовікового існування одного народу в різних державах. Але тоді ніхто із західних українців не передбачав, якою дорогою ціною було оплачено це возз'єднання.

11. РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД. БУРШТИН У СКЛАДІ СРСР

Після закінчення другої світової війни УПА, зазнаючи великих втрат, спробувала пристосуватись до наростаючого наступу радянських сил, розділивши великі з'єднання на малі рухливі загони. У 1947-1948 р.р., коли стало зрозуміло, що американсько-радянська війна не відбудеться, багато цих загонів за наказом проводу УПА було розпущено. На прикінцевій стадії загони УПА та підпілля ОУН зосередилися на антирадянській пропаганді і саботажі. Вони перешкоджали колективізації, депортаціям, розгортанню радянського адміністративного апарату, вбивали офіцерів НКВС, партійних активістів і тих, хто підозрювався у співпраці з радянською владою. Радянський режим подолав опір УПА до 1948 року. Окремі невеликі загони УПА продовжували діяти до середини 50-х років, але вони вже не могли помітно вплинути на процеси колективізації та індустріалізації.

Було відновлено Бурштинську машинно-тракторну станцію (МТС). Навесні 1948 року 70 сімей селища об'єдналися в колгосп „КІМ”. Першим головою правління колгоспу став С. А. Кохан. Політичний контроль у колгоспі здійснювала первинна партійна організація, створена у жовтні 1948 року в складі 4 комуністів. Радянські агітатори на зборах і в тривалих особистих розмовах змушували селян вступати до колгоспу.

«За перший рік господарювання колгоспники досягли чималих успіхів. Бригада В. Ю. Чернописького зібрала по 30 ц жита, по 35 ц пшениці, по 400 ц цукрових буряків з кожного гектара. Такого врожаю ніхто з селян-односібників раніше не збирав. Успіхи колгоспу наочно переконали селян у перевагах колективної праці. І вже у 1949 році на території Бурштина створюється ще один колгосп – ім. XVI з'їзду ВКП(б), правління якого очолив Д. П. Кохан... За високі виробничі показники групу колгоспників було нагороджено орденами й медалями Союзу РСР. Серед них орденом Леніна – ланкову Г. І. Лежичко, а ланкову М. М. Баран – орденом Трудового Червоного Прапора».¹²¹

Колективізація супроводжувалась збройною боротьбою ослабленої, але від того не менш смертоносної УПА. 8 березня 1950 року у

селі Різдв'яни був убитий перший секретар Бурштинського райкому КП(б)У Сидор Богданов. Вбивство (атентат) здійснив особисто Янишин Степан Васильович («Славко») за завданням підпілля ОУН. Янишин після вбивства Богданова перейшов на нелегальне становище і був зарахований до складу особистої охорони бурштинського районного провідника ОУН Івана Коцятина («Булави»). 21 липня 1950 року у селі Обельниця був убитий секретар Бурштинського райкому КП(б)У Войтків Василь Франкович. Вбивство здійснили Маслій Богдан (1933 року народження, мешканець села Лучинці, батька якого засудили у 1940 році, а матір - у 1948 році), Кугнат-Сливка («Жук») - моторист, мешканець села Лучинці, член ОУН. 17 серпня 1960 року у селі Слобода (Стасева Воля) у будинку місцевого жителя Мазура Антона силами НКВС була оточена група у складі 5 чоловік. Веренко Ярослав, 1932 року народження, захоплений живим. Під час збройної сутички були убиті Янишин Степан («Славко»), керівник районного проводу ОУН Іван Коцятин («Булава») з Дем'янова, кушовий провідник ОУН «Зенко» та його охоронник «Мирон». До цього Іван Коцятин («Булава») ще організував атентат оперуповноваженого МДБ Бурштинського району лейтенанта Миколи Зубарева.¹²²

У 1951 році відбулось об'єднання колгоспів. Замість колгоспів „КІМ”, ім. XVI з'їзду ВКП(б) і «Шлях до комунізму» села Вигівки було створено один колгосп, що дістав назву «Перемога».

У 1954-1955 роках Бурштин зазнав великої втрати. У цей час у селищі ще зберігався палац Яблоновських. Замість того, щоб провести його ремонт і зберегти як історичну і культурну пам'ятку, радянська влада вирішила зруйнувати палац. Але це був не перший і не останній акт вандалізму з боку влади.

У 1959 році артіль «Перемога» та ім. Б. Хмельницького об'єдналися в колгосп «Україна», до якого увійшли Бурштин, Вигівка, Насташино і Кунічі. У 1961 році колгосп очолив М. М. Шпак, колишній голова Бурштинського райвиконкому.

Колективізація розгорталася одночасно з індустріалізацією. За австрійського та польського панування Галичина була убогим, економічно визискуваним аграрним регіоном, який слугував звалищем для готових продуктів і майже не виробляв їх у себе. Радянський режим розумів, що може здобути неабиякі політичні дивіденди, покращивши цю ситуацію. Саме тому він робив великі капіталовкладення у промисловий розвиток регіону, водночас прив'язуючи місцеву промисловість до промисловості Росії, інших республік СРСР.

На могилі воїнів 155-ої стрілецької дивізії, які загинули в боях за визволення Бурштина від німецько-фашистських окупантів.

12 квітня 1962 року Рада Міністрів Української РСР видала розпорядження про будівництво Бурштинської ДРЕС: «Рада Міністрів Союзу РСР розпорядженням від 7 квітня 1962 р. № 794 затвердила подане Радою Міністрів Української РСР і розглянуте Держекономрадою СРСР, Держпланом СРСР, Держбудом СРСР і Міністерством будівництва електростанцій проектне завдання на будівництво Бурштинської ДРЕС з такими основними показниками:

потужність ДРЕС – 1800 тис. кВт (перша черга з 6 блоків потужністю по 200 тис. кВт з турбінами К-200-130 і котлами продуктивністю по 640 тонн пари на годину, з параметрами пари 140атм, 570°С);

загальна кошторисна вартість будівництва (по зведенню затрат) – 119,71 млн. карбованців, в тому числі вартість об'єктів виробничого призначення – 107,44 млн. крб., житлових будинків і об'єктів культур-

но-побутового призначення та комунального господарства – 8,80 млн. карбованців і об'єктів виробничої бази будівництва – 3,47 млн. карбованців.

На виконання вищезгаданого розпорядження Ради Міністрів СРСР зобов'язати Станіславський раднаргосп:

а) разом з Міністерством будівництва електростанцій за погодженням з Держекономрадою СРСР уточнити одиниці потужності турбін і котлів другої черги Бурштинської ДРЕС і внести відповідні уточнення в проектне завдання на будівництво цієї ДРЕС;

б) разом з Міністерством будівництва електростанцій привести проектне завдання на будівництво Бурштинської ДРЕС у відповідність з основними показниками, вказаними в цьому розпорядженні, і висновком Держекономради СРСР від 23 грудня 1961 р. № 406-п, передбачивши при цьому використання для ДРЕС як основного палива львівсько-волинського вугілля, а також можливість використання для цієї мети донецького антрацитового штибу.

Заступник Голови Ради Міністрів УРСР І. Сенін»¹²³

Так було покладено початок індустріального розвитку Бурштина. З червня 1962 року, згідно з постановою Ради Міністрів СРСР від 7 квітня цього ж року, у Бурштині почалося будівництво державної районної електростанції потужністю 2,4 млн. кВт.¹²⁴

1963 рік. Завершується будівництво тимчасових житлових будинків для будівельників електростанції (тепер вулиця Будівельників).

У 1962 році Бурштинський район був ліквідований. Частина сіл була приєднана до Рогатинського району, а частина – до Галицького, в тому числі і селище Бурштин.

Будівництво електростанції вимагало наявності об'єктів виробничого призначення, житлових будинків і об'єктів культурно-побутового призначення та комунального господарства. З цією метою з тодішньої Ленінградської області було привезено домобудівний завод, конструкція якого дає змогу розбирати і перевозити обладнання. У 1963 році Бурштинський домобудівний завод розпочав свою роботу. Він випускав збірні залізобетонні конструкції для новобудов. Його потужність – 35 тисяч квадратних метрів житла на рік. Підприємство поставляло панелі для житлових будинків у різні кінці країни, зокрема, для Рівненської і Хмельницької атомних електростанцій, Дніпровської ГЕС.

У 1965 році було споруджено перший енергоблок Бурштинської ДРЕС, і електростанція дала промисловий струм. В п'ятитисячному колективі будівельників були представники 38 націй і народностей тодішнього Радянського Союзу. Більше ста заводів виготовляли замовлення для електростанції. Турбіни для електростанції привозили з Ленінграда, із Запоріжжя – трансформатори, з Москви і Єревана – електродвигуни, з Талліна – комплектуючі деталі для котлів. З високою самовіддачею працювали будівельні бригади Віктора Бондарева, Михайла Вірсти, Париса Арутюняна, Ернста Заубера, Ігоря Мострянського, Володимира Єфремова та інших.

Завершилось будівництво усіх 12-ти блоків у 1969 році. Бурштинська ДРЕС вийшла на проектну потужність 2 млн. 400 тис. кВт.

Бурштинська ДРЕС стала базовим підприємством у Львівській енергосистемі, яка обслуговувала п'ять областей. 30 відсотків електроенергії через міжнародну енергосистему «Мир» поставлялося на експорт у Болгарію, НДР, Польщу, Угорщину, Чехословаччину, Румунію.

Загальна площа Бурштинської ДРЕС – 2922,5 га, в тому числі виробнича – 2525 га. Електростанція працює на базі озера-охолоджувача ємністю 50 млн. м³ води, площа охолодження – 1260 га. Максимальна глибина водоймища – 8 м, середня – 3-3,5 м. На промисловому майданчику є артезіанські свердловини, вода з яких використовується для господарських потреб. Тепломережа станції працює на хімічно очищеній воді з озера-охолоджувача.

Електростанція домоглася високої результативності роботи за-

вдяки застосуванню новітніх досягнень вітчизняної науки. Бурштинці охоче запозичують технологічні новинки з інших енергетичних підприємств країни. Влітку 1974 р. тут відбувся міжнародний симпозіум енергетиків країн – членів Ради Економічної Взаємодопомоги. Про ефективність роботи енергетиків свідчать статистичні дані впровадження нової техніки і технологій.

1970-74 рр. – впроваджено заходи по забезпеченню вибухобезпеки пилосистем котлоагрегатів. Всі пилосистеми переведено на сушіння вугілля димовими газами замість гарячого повітря, що дозволило повністю ліквідувати в них вибухи.

1975 р. – впроваджено автоматизовану систему управління технологічним процесом (АСУ ТП), яка забезпечила персонал оперативною інформацією щодо техніко-економічних показників з виданням контрольованих параметрів на дисплей та друкувальний пристрій. Зросла економічність і надійність роботи станції, підвищено ефективність роботи оперативного персоналу. Нині за допомогою АСУ вирішується понад 15 завдань.

1975-78 рр. – виконано заміну турбулентних пальників на прямоточні, що дало можливість зменшити витрати електроенергії на тягнення та вдування, знизити ремонтні витрати.

1978 р. – на енергоблоці 12 введено в експлуатацію установку по відборі сухої золи з електрофільтрів продуктивністю 10 т за годину. Зараз функціонує 4 таких установки (на блоках 9, 10, 11,12). Річне відвантажування золи споживачам близько 130 тис. т.

1978-80 рр. – впроваджено високоефективну схему пилоприготування котлів високими концентраціями під розрідженням, що дозволило знизити ремонтні витрати, підвищити культуру виробництва, ліквідувати запиленість котельного цеху, знизити майже в 1,5 рази викиди шкідливих речовин в атмосферу (NO).

1978-88 рр. – на п'ятих енергоблоках впроваджено розімкнені пилосистеми, що дало змогу підвищити навантажувальну спроможність кожного енергоблоку на 5 МВт, покращити процес горіння, зменшити пошкодження пароперегрівників.

1984 р. – на електростанції проведена реконструкція з переведення на спалювання природного газу всіх 12 енергоблоків.

1985-88 рр. – на двох енергоблоках виконано реконструкцію котлів із заміною РПП та ТПП і установкою скляного повітрянагрівателя замість калорифера. Навантажувальну спроможність енергоблоків підвищено на 5 МВт, присмокту холодного повітря знижено на 16

%, ККД котла виріс на 1,2 %.

1985-1990 рр. – вперше у світовій практиці на енергоблоках 10, 9 введено в експлуатацію два асинхронізованих синхронних турбогенератори АСТГ-200, які можуть працювати у режимах вироблення та споживання реактивної енергії, що дозволило підвищити надійність роботи всіх генераторів ТЕС, зменшити втрати електроенергії у мережах.

1988 р. – на всіх енергоблоках встановлено модулі-регістратори температури металу пароперегрівників, у результаті чого вдвічі знизилась пошкодження поверхонь нагріву, підвищилась надійність роботи пароперегрівників і культура обслуговування котлоагрегатів.

1990 р. – Львівським відділенням ТЕП ведеться проектування нової конструкції електрофільтрів з високим (99,6%) ККД уловлювання.

Трудовий колектив електростанції неодноразово виходив переможцем у республіканському соціалістичному змаганні, 6 разів нагороджувався перехідним Червоним прапором Ради Міністрів УРСР і Укрпрофради. Бурштинська ДРЕС була удостоєна Ювілейного почесного знака ЦК КПРС, Президії Верховної Ради СРСР, Ради Міністрів СРСР і ВЦРПС.

З індустріалізацією відбувалися соціальні зміни. Початкова нестача спеціалістів і кваліфікованих робітників, необхідних для будівництва електростанції і її роботи спричинилася до того, що до Бурштина масово переселялися росіяни, представники інших національностей. Разом з електростанцією виросло житлове містечко. Населення Бурштина поповнилося українськими інженерами, техніками. Швидко зростала кількість жителів Бурштина: у 1970 році – 8100, у 1974 – 11000, у 1999 – близько 18 тисяч.

У 1964 році в селищі було відкрито філіал Київського енергетичного технікуму, через рік – Бурштинську середню школу №2. 1966 рік став черговою віхою в історії розвитку освіти в селищі – Бурштинський енерготехнікум став самостійним навчальним закладом, перейшов у новий корпус. У 1970 році була відкрита Бурштинська середня школа №3, а ще через 2 роки - торгово-кулінарне училище.

У селищі був побудований хлібокомбінат потужністю 24 тонни хліба на добу. До послуг жителів відкрито понад 50 підприємств торгівлі і громадського харчування, комбінат комунальних підприємств, майстерні райпобуткомбінату, споруджено спортивний комплекс і закритий басейн.

1965 рік. Побудована Бурштинська середня школа №2. Будується головний корпус Бурштинського енергетичного технікуму.

Про охорону здоров'я трудящих стали дбати 660 медичних працівників, які працювали у трьох поліклініках, медико-санітарній частині електростанції, райтубдиспансері.

У 1983 році близько 1000 юнаків і дівчат навчалися в енергетичному технікумі, а його випускники працювали в різних кінцях колишнього СРСР. Спеціалістів торгівлі і громадського харчування готувало торгово-кулінарне училище, де здобували освіту понад 800 учнів. Близько 3 тисяч юних бурштинців відвідували загальноосвітні школи.

1989 рік став особливим як для Бурштина, так і для всієї України. Здекларовані тодішньою владою перебудова, демократія і гласність стали додатковим поштовхом для посилення національних тенденцій у розвитку регіонів, боротьби з тоталітарним режимом. Мешканці Бурштина одними з перших у районі розпочали справу національного відродження. У Бурштині були створені перші осередки УГС та НРУ. Відбувались численні віча, мітинги, які формували громадську думку і наближали незалежність України. Згодом постали інші товари-

ства, організації, спілки, які допомогли людям позбутися рабської психології, сформованої імперськими режимами.

Бурштинці одержали дозвіл на проведення 13 серпня установчих зборів і створення районної організації Народного Руху України. Головою було обрано Богдана Канюку. Бурштинців зібралось так багато, що їх не змогла вмістити ні зала ПК «Прометей», ні площа перед Палацом культури.

1989 рік. Урочистості з нагоди створення організації Народного Руху України.

3 жовтня 1989 року відбулися установчі збори Бурштинського осередку Товариства «Меморіал». 29 жовтня 1989 року бурштинці брали участь у панасиді в Дем'яновому Лазу – на місці поховання наших краян, закатованих і розстріляних сталінськими «визволителями» у 1939-1941 роках.

1989 рік був особливим не тільки для Бурштина, але й для всієї України. Демократичні сили покладали великі надії на майбутні вибори до Верховної Ради і проводили широкомасштабну просвітницьку роботу серед населення. Особлива роль у просвітницькій роботі відводилась українським письменникам, які своїм словом доносили до людей сутність подій і фактів, що були до цього «закритими темами».

У Бурштині відбулась зустріч з кандидатом у народні депутати, письменником Дмитром Павличком. Школярі та вчителі зустрілись із закарпатським письменником Іваном Вароді та прикарпатським – Павлом Добрянським, які поділились своїми враженнями про поїздку з просвітницькою місією в Росію, розповіли про своє бачення перспектив розвитку української мови і літератури, України в цілому.

Іван Вароді та Павло Добрянський залишають відгук у Книзі почесних гостей Бурштинської ЗОШ I-III ст.. №2.

21 січня 1990 року сотні бурштинців утворили свою ланку в живому ланцюгу єднання між Івано-Франківськом та Києвом на честь 71-ої річниці проголошення Акта Злуки.

4 березня цього року відбулись вибори до Верховної Ради України. 239 мандатів депутатів одержали представники комуністичного режиму. 15 квітня, на свято Христового Воскресіння, на будинку виконкому селищної Ради було піднято національний прапор.

1 вересня 1990 року. Боже благословення школярів проводить о. Б. Демків.

1990 рік став вирішальним у визначенні напрямку подальшого розвитку школи, фактичним початком нового етапу функціонування всієї системи освіти. Школа впевнено ступила на шлях свого національного самовизначення. 1 вересня 1990 року учні, студенти, педагогічні працівники всіх навчальних закладів Бурштина вийшли на стадіон «Енергетик», де о. Б. Демків провів обряд освячення початку нового навчального року. Школа поверталась до віковичних традицій українського народу, до яскраво вираженого національного колориту при відзначенні знаменних дат.

Осінь була багатою на політичні події. 2 вересня на центральній площі відбувся мітинг протесту проти підписання нового Союзного договору. 23 вересня було демонтовано пам'ятник Леніну, що знаходився в сквері біля могили воїнів, які загинули в боях за визволення Бурштина від німецько-фашистських загарбників. З 29 вересня по 3 жовтня бурштинці взяли участь у поході до Києва під гаслом «Незалежність» та у Всеукраїнському віче «Геть імперську банду «239». 12 жовтня студенти Бурштинського енергетичного технікуму провели одноденний страйк на знак солідарності зі студентами, голодуючими під Будинком Верховної Ради.

15 грудня 1990 року в Палаці культури «Прометей» відбулося віче української інтелігенції, яка стала на шлях побудови незалежної держави.

17 березня 1991 року відбувся Всесоюзний референдум щодо укладення нового союзного договору. 42 551 мешканець району дав негативну відповідь на запитання союзного бюлетеня, лише 4 073 висловили свою згоду щодо існування «оновленої федерації».

14 квітня 1991 року сотні бурштинців відправились у село Шевченкове. Цього дня Галицьку землю відвідав високий гість - глава Української греко-католицької церкви - Блаженніший Мирослав-Іван кардинал Любачівський у супроводі духовних осіб для участі у торжествах на честь 850-річчя Галицького князівства. Біля храму св. Пантелеймона відбувся Перший український фестиваль галицького дитячого фольклору і ремесел.

20 квітня 1991 року бурштинці взяли участь у народній толоці на відзначення пам'яті жертв чорнобильської катастрофи.

24-27 червня 1991 року жителі Бурштина брали участь у культурно-просвітницькому поході у Київ під гаслом «Антисоюз».

12. У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

22-25 серпня 1991 року десятки бурштинців виїхали у Київ з вимогою до Верховної Ради України прийняти Акт про державну незалежність України.

24 серпня 1991 року Верховна Рада України урочисто проголосила НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ та створення самостійної української держави УКРАЇНИ.

Розпочався новий етап розвитку Бурштина у проголошеній незалежній Україні. Особливу вагу і значення мало освячення символічної могили борцям за волю України, яке відбулось 25 серпня, у перший день після проголошення незалежності України.

У 1991 році була змінена структура органу місцевого самоврядування - Бурштинської селищної Ради. Головою селищної Ради став Міліченко Ігор Анатолійович, головою виконкому селищної Ради - Марусик Петро Степанович, заступником голови виконкому - Озарків Михайло (пізніше - Дикопавленко Володимир Петрович), секретарем - Тиблевич Любов Іванівна.

У листопаді 1991 року відбулася зустріч бурштинців з кандидатом на посаду Президента України Левком Лук'яненком. 23 листопада у Бурштині зібралися члени Співки політв'язнів і репресованих Галицького району і прийняли звернення, в якому закликали галичан підтвердити на Всеукраїнському референдумі 1 грудня Акт про державну незалежність України.

1 грудня 1991 року відбувся Всеукраїнський референдум на підтвердження Акта про державну незалежність України. Словами „Так, підтверджую" 99,58% жителів району засвідчили своє бажання жити у незалежній Україні. Голоси виборців за кандидатів на посаду Президента України розподілились так:

В. М. Чорновіл - 41286 (82,6%),

Л. М. Кравчук - 3222 (6,4%),

Л. Г. Лук'яненко - 2927 (5,8%),

І. Р. Юхновський - 1426 (2,8%),

В. Б. Гриньов - 123 (0,2%),

Л. І. Табурянський - 32 (0,06%).

Президентом України був обраний Л. М. Кравчук.

1 березня 1992 року у Палаці культури «Прометей» відбулися спільні збори Братства УПА Галицького і Рогатинського районів (колишнього Рогатинського повіту), присвячені пам'яті генерал-хорунжо-

го Романа Шухевича, а 15 березня - форум інтелігенції району.

7 травня на Бурштинській ДРЕС був проведений мітинг протесту з приводу проголошення самостійності Криму. 13 вересня відбулося селищне віче про економічний та політичний стан в Україні. 25 жовтня в Палаці культури «Прометей» були проведені установчі збори Конгресу національно-демократичних сил Галицького району (КНДС).

22 квітня 1993 року у Бурштинському енергетичному технікумі була проведена зустріч-консолідація за «круглим столом» комбатантів ОУН-УПА та ветеранів Другої світової війни. Ця зустріч проходила чи не вперше в Україні.

У червні цього ж року комбатанти УПА проводили пошукові роботи щодо встановлення захоронень повстанців на бурштинському кладовищі. Було знайдено останки трьох повстанців та встановлено їх прізвища і псевдо.

19-21 серпня у Бурштині, Галичі та Крилосі проходила Міжнародна наукова конференція на тему «Галицько-Волинська держава».

26 листопада 1993 року Верховна Рада України надала Бурштину статус міста районного підпорядкування.

Урочисте відзначення 1-ої річниці Збройних Сил України було проведено 6 грудня комбатантами ОУН-УПА разом з ветеранами Другої світової війни.

У 1994 році проведені міські заходи з нагоди відзначення січневих пам'ятних дат: 85-річчя від дня народження провідника ОУН Степана Бандери, 75-річчя Злуки всіх українських земель у єдину Українську державу, вшанування пам'яті героїв-борців, які у 1918 році загинули на станції Крути, захищаючи молоду незалежну державу. У січні ж крайова пластова старшина провела у Бурштині вишкіл «Пласту». З пластунами займалися 39 вишкільників зі Львова, Тернополя, Моршина, Рогатина, Бурштина та інших міст України.

20 лютого в ПК «Прометей» було проведено спільне засідання Конгресу національно-демократичних сил Галицького і Рогатинського районів, на якому обговорювалось питання про вибори до Рад усіх рівнів.

24 березня відбулась зустріч мешканців Бурштина з головою Конгресу Українських Націоналістів Славою Стецько.

Після виборів 1994 року посади голови міської Ради і голови виконкому міської Ради були об'єднані. Головою Бурштинської міської Ради, головою виконкому був обраний Дикопавленко Володимир Петрович. Заступниками голови виконкому міської Ради стали Гераміта

Іван Іванович та Дубельтман Михайло Михайлович, секретарем виконкому - Кузик Галина Степанівна (3 жовтня 1997 року секретарем виконкому став Данилюк Володимир Дмитрович). До складу міської Ради обрано 30 депутатів.

12 червня в знак пам'яті про розправу і масовий розстріл політичних в'язнів кенгірського табору на території Казахстану у 1954 році колишні політичні в'язні провели піший похід-мітинг.

12 червня 1994 року. Колишні політв'язні під час походу.

Відзначення Дня незалежності 24 серпня було особливим - цього дня відкрито й освячено пам'ятник Т. Г. Шевченку.

26 січня 1995 року в ПК «Прометей» зібралася на засідання Політична Координаційна Рада району. Серед інших були розглянуті питання про ставлення до збору підписів для відновлення СРСР та до подій у Чечні. ПКР прийняла звернення до мешканців району, у якому висловила своє обурення з приводу утворення груп для збирання підписів щодо проведення референдуму для відновлення Союзу РСР. Присутні також однозначно негативно висловились стосовно ведення Росією бойових дій на території республіки Ічкерія.

У вересні утворилася молодіжна спортивно-патріотична організація «Тризуб». Провід очолили Петро Курляк та Василь Ухман.

10 грудня урочисто відзначалось 100-річчя «Просвіти» у Бурштині.

1 серпня 1996 року в рові на цвинтарі знайдено останки 22-х жертв НКВС. Для них було побудовано саркофаг. 8 вересня відбулось перепоховання останків. Тисячі людей прийшли вшанувати пам'ять жертв комуністичного режиму.

8 вересня 1996 року. Перепоховання останків жертв НКВС.

20 липня 1997 року бурштинці відзначали 75-літній ювілей письменниці Марти Гай (Галини Голояд), члена Спілки письменників України.

Під час чергових виборів у 1998 році на посаду Бурштинського міського голови, голови Бурштинської міської Ради, голови виконкому Бурштинської міської Ради був обраний Олійник Ярослав Євгенович. Секретарем міської Ради стала Кицька Галина Юліанівна, заступником міського голови - Гвоздецький Олексій Миколайович, керуючим справами виконкому - Магас Галина Михайлівна.

Після виборів у 2002 році Бурштинським міським головою став Олійник Ярослав Євгенович, заступником міського голови - Гвоздецький Олексій Миколайович, секретарем міської Ради - Рибчук Богдан Богданович, керуючою справами виконкому - Магас Галина Михайлівна.

лівна. З травня 2003 року заступником міського голови став Данилюк Володимир Дмитрович. У березні 2004 року заступником міського голови стала Пульгай Іванна Михайлівна.

У 2003 році місто відвідав депутат Верховної Ради України Юрій Костенко. Він побував у музеї визвольних змагань Галицького району, зустрівся з ветеранами ОУН-УПА.

Ветерани ОУН-УПА на зустрічі з Юрієм Костенком. 2003 рік.

2004 рік був особливим для Бурштина. Місто готувалось до відзначення свого 450-річчя. Вимощувались плитками тротуари, площі, упорядковувались вулиці у новій частині міста. Хоч гостро відчувався дефіцит бюджетних асигнувань, проте спільними зусиллями Бурштинської міської Ради та Галицької райдержадміністрації місто було підготовлене до 450-річного ювілею. На виборах Президента України у 2004 році бурштинці абсолютною більшістю голосів підтримали кандидатуру Віктора Ющенка.

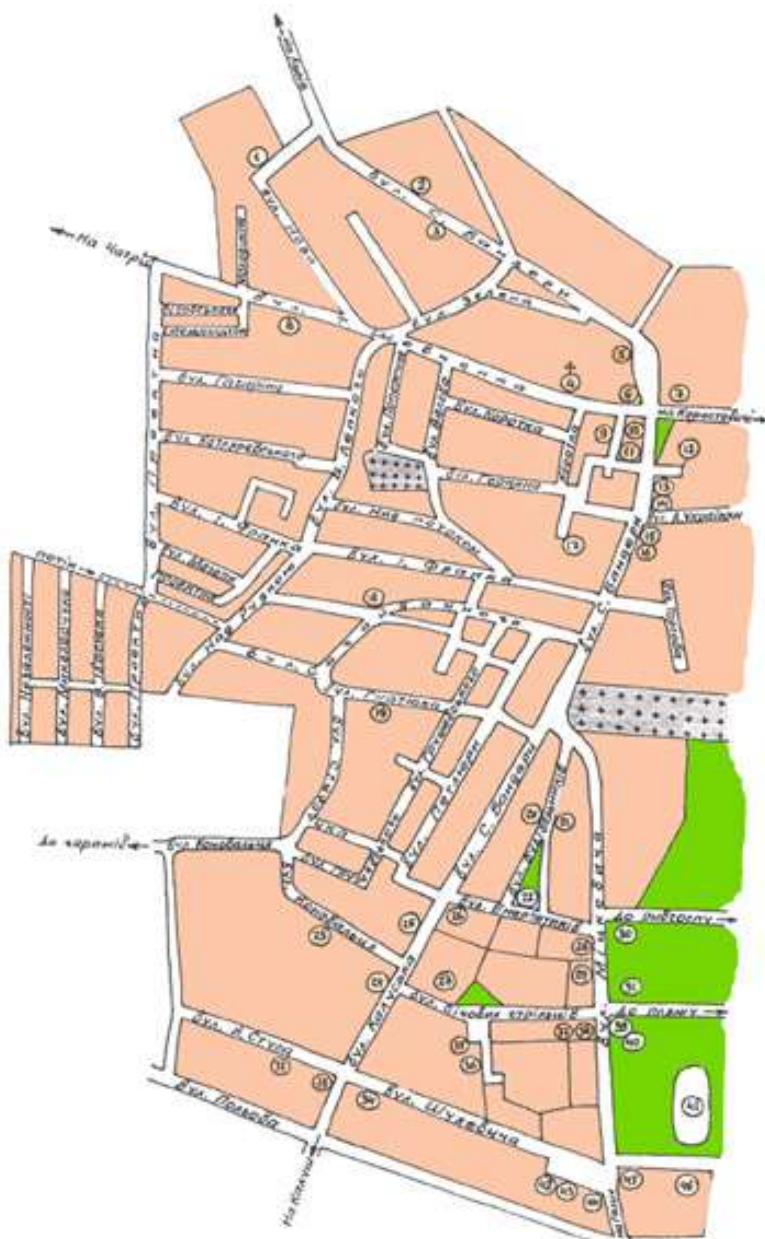

Молода зміна - випускники ювілейного 2004 року

Травень 2005 року. Відзначення Дня героїв України, організоване з ініціативи Братства ОУН-УПА та КУНУ

План-схема Бурштина (1995 р.)

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ ДО ПЛАНУ-СХЕМИ БУРШТИНА
(1995 РІК)

- 1 - Міжколгоспне будівельне об'єднання, вул. Нова, 34.
- 2 - Шкірвендиспансер, вул. С. Бандери.
- 3 - Поліклініка дерматологічного диспансеру, вул. С.Бандери, 117.
- 4 - Церква Воздвиження Чесного Хреста, вул. Шевченка.
- 5 - Ремонтно-транспортне підприємство, вул. С. Бандери, 112.
- 6 - Аптека №50, вул. С. Бандери, 107.
- 7 - Символічна могила борцям за волю України, сквер, вул. С. Бандери.
- 8 - Протитуберкульозний диспансер, вул. Шевченка, 63.
- 9 - Ресторан «Дружба», вул. С. Бандери, 95.
- 10 - Братська могила воїнів, що загинули у Великій Вітчизняній війні.
- 11 - Автобусна станція, вул. С. Бандери.
- 12 - Відділення зв'язку, вул. С. Бандери, 80.
- 13 - Костьол Святої Трійці, вул. С. Бандери.
- 14 - Кінотеатр ім. Шевченка, вул. С. Бандери, 60.
- 15 - Міжшкільний навчально-виробничий комбінат, вул.С.Бандери
- 16 - Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №1, вул. С. Бандери, 58.
- 17 - Комбінат комунальних підприємств, вул. Герцена, 2.
- 18 - Інкубаторно-птахівнича станція, вул. Сагайдачного, 20.
- 19 - Кулінарне училище (СПТУ №20), вул. Гнатюка.
- 20 - Бурштинське відділення Промінвестбанку України.
- 21 - Готель «Супутник», вул. Будівельників, 1
- 22 - Ресторан «Електрон», вул. Енергетиків, 2.
- 23 - Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №3, вул. Коновальця, 3.
- 24 - Торговельний комплекс, вул. Калуська, 6.
- 25 - Енергетичний технікум, вул. Калуська, 4.
- 26 - Музична школа, вул. Енергетиків, 15.
- 27 - Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №2, вул. Сікових стрільців, 18.
- 28 - Лісництво, вул. Міцкевича.
- 29 - Міська рада, відділення міліції, вул. Сікових стрільців, 4.
- 30 - Ринок.
- 31 - Плавальний басейн «Дельфін», вул. Міцкевича.
- 32 - Комбінат комунальних підприємств Бурштинської ТЕС, вул. Стуса, 2.
- 33 - Станція техобслуговування автомобілів, вул. Калуська, 12.

- 34 - Медсанчастина Бурштинської ТЕС, вул. Шухевича, 1
- 35 - Кінотеатр «Ювілейний», вул. Січових стрільців, 27.
- 36 - Пошта. Телеграф. Телефон, вул. Січових стрільців, 29.
- 37 - Аптека № 112, вул. Січових стрільців, 15.
- 38 - Будинок побуту, вул. Січових стрільців, 7.
- 39 - Пам'ятник Т.Г. Шевченку, вул. Міцкевича.
- 40 - Палац культури «Прометей», вул. Міцкевича.
- 41 - Стадіон. Комбінат спортивних споруд Бурштинської ТЕС.
- 42 - Платна автостоянка, вул. Шухевича.
- 43 - Автобусна зупинка «Бурштин-ТЕС», вул. Шухевича.
- 44 - Пожежна частина №17, вул. Міцкевича.
- 45 - Склади.
- 46 - Хлібокомбінат, вул. Міцкевича.

Змінився статус головного підприємства Бурштина - Бурштинської ДРЕС, яка була перейменована на Бурштинську теплову електростанцію (ТЕС).

Вся електроенергія Бурштинської ТЕС поступає в Національний диспетчерський центр (НДЦ) через Західний регіональний диспетчерський центр (РДЦ), всі фінансові розрахунки ведуться через ВАТ «Західенерго». Виробництво електроенергії Бурштинської ТЕС регламентується балансом між генерацією і споживанням її в об'єднаній енергосистемі України згідно з прийнятими НДЦ заявками електростанції і ВАТ «Західенерго», складеними на основі собівартості електроенергії і запасів палива, а також графіком експорту електроенергії, узгодженим з Західним регіональним диспетчерським центром (м. Львів). Виробництво тепла визначається відповідним температурним графіком. Отже режим роботи Бурштинської ТЕС задається графіком диспетчерських навантажень централізовано, а питання експорту електроенергії регулюються Міненерго і його структурами.

Бурштинська ТЕС планує і здійснює свою виробничо-господарську діяльність за погодженням ВАТ «Західенерго», з врахуванням пріоритету компанії, інтересів трудового колективу, кон'юнктури ринку та економічної ситуації.

ВАТ «Західенерго» централізовано здійснює одержання коштів за електроенергію, формування прибутку, фінансування по кошторису витрат структурних одиниць, фінансування капітального будівництва, взаєморозрахунки з бюджетом.

Майно електростанції стало власністю ВАТ «Західенерго».

Бурштинська ТЕС

Тепличне господарство Бурштинської ТЕС.

Бурштинська ТЕС проектувалась для енергозабезпечення західних областей України, а також передачі електроенергії на експорт в

енергосистему «Мир». В даний час в режимі радіальної передачі електроенергії ведеться поставка в енергосистеми Словаччини, Чехії, Угорщини в розмірі 400-580 МВт.

Робота Бурштинської ТЕС у виділеному районі енергосистеми «Західенерго» являє собою паралельну роботу з енергосистемами Словаччини, Чехії, Угорщини, Польщі та ін. держав (енергосистеми CENTREL, UCPTE з енергозабезпеченням споживачів Закарпатської, частини Львівської та Івано-Франківської областей.

Зовнішня торгівля електроенергії в даний час є прерогативою виключно Міненерго, яке реалізує політику галузі в цій сфері через Державне підприємство зовнішньоекономічної діяльності «Укрінтеренерго».

Експорт електроенергії в енергосистему Західної Європи надає Україні значні валютні поступлення. Разом з тим, якщо в процесі виробництва і передачі енергії до споживачів Бурштинська ТЕС знаходиться на першому місці, то при поверненні коштів — на останньому.

З другого півріччя 2002 року робота Бурштинської ТЕС проходить в режимі «Бурштинського острова» в енергосистемі (ЦЕНТРЕЛ) країн Східної Європи і UCTE (союз централізованого транспорту і розподілу електроенергії), що є головною передумовою залучення потенційних інвесторів для оновлення виробничих потужностей і всієї інфраструктури підприємства.

Керівництво Бурштинською ТЕС здійснює директор, який призначається ВАТ «Західенерго» (м. Львів). Управління здійснюється через заступників директора і головного інженера.

На Бурштинській ТЕС до основних цехів належать котлотурбінний, паливо-транспортний та електричний. До складу котлотурбінного цеху включають котельні і турбінні агрегати, дільниці подачі рідкого, твердого та газоподібного палива, дільниці пилоприготування та шлаковидалення, а також центральну насосну та водне господарство.

На Бурштинській ТЕС споруджено два вугільні склади, потужність яких складає місячний запас палива. Склади обладнані системою стрічкових конвеєрів подачі вугілля на склад, його видачі зі складу. Подача палива у головний корпус (котли) здійснюється з допомогою двох введів паливopодачі зі сторони торців. Кожен тракт включає в себе розвантажувальний пристрій з двома вагоперекидачами, двониткову систему конвеєрів продуктивністю по 800 т/год. кожен, дробильний корпус. Крім розпалювального мазутогосподарства на електростанції споруджено додаткове мазутне господарство з чотирма ба-

ками місткістю до 20000 м³ кожен з прийомно-зливним обладнанням і мазутонасосною.

В розпорядженні електричного цеху знаходиться все електричне обладнання Бурштинської ТЕС, а також електротехнічна лабораторія, масляне господарство і електроремонтна майстерня.

У котлотурбінному цеху

Відкриті розподільчі пристрої

Центральний щит управління

Цехами допоміжного виробництва є цехи, які, не будучи безпосередньо пов'язані з виготовленням основної продукції електростанції, матеріально і технічно обслуговують основне виробництво. Ці цехи забезпечують основному виробництву необхідні умови для нормальної роботи та виконання поставлених перед підприємством задач. До їх складу включають: хімічний, теплової автоматики, централізованого ремонту, ремонтно-будівельний, золонавантажувальний, гідротехнічний, наладки і вимірювань та лабораторія металів.

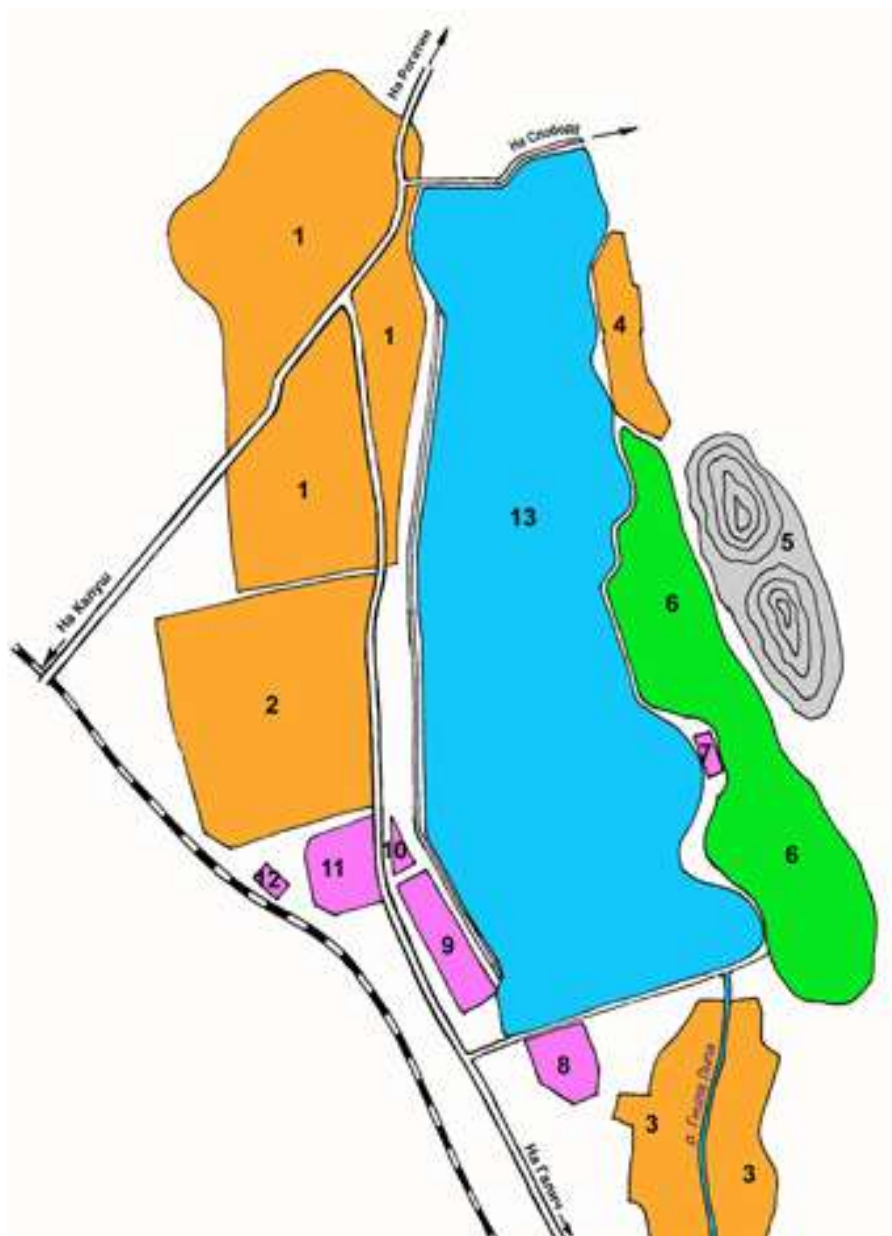
Побічні цехи випускають продукцію широкого споживання за рахунок відходів, а також займаються їх утилізацією. З цією метою на Бурштинській ТЕС діє цех утилізації відходів виробництва, продукція якого користується широким попитом у підприємств будівельної орієнтації, індивідуальних забудовників, ділових людей - шлаковий гравій - легкий наповнювач бетонів, новий сучасний будівельний матеріал, виготовлений на основі шлаку - одного з відходів енергетичного виробництва.

На Бурштинській ТЕС до складу невиробничої сфери входять: сільськогосподарський цех, торгово-виробничий цех, навчально-курсовий комбінат, оздоровчий пункт, база відпочинку «Легенда» та інші.

База відпочинку «Легенда»

Схема промислової зони Бурштина

Умовні позначення на схемі промислової зони:

- 1 - територія міста Бурштина;
- 2 - територія села Дем'янова;
- 3 - територія села Бовшова;
- 4 - територія села Коростовичі;
- 5 - Касова гора;
- 6 - садово-городні ділянки працівників Бурштинської ТЕС;
- 7 - база відпочинку Бурштинської ТЕС „Лівий берег”;
- 8 - Бурштинський завод шлакового гравію;
- 9 - Бурштинська ТЕС;
- 10 - будівельне управління Бурштинської ТЕС;
- 11 - ВАТ „Домобудівник”;
- 12 - залізнична станція „Бурштин”;
- 13 - технологічне водосховище Бурштинської ТЕС.

Завод шлакового гравію

Бурштинський завод шлакового гравію використовує дешеву сировину - шлак - один із відходів енергетичного виробництва Бурштинської ТЕС. На основі шлаку виготовляють новий сучасний будівельний матеріал, легкий наповнювач бетонів - шлаковий гравій. Продукція заводу користується попитом у підприємств будівельної орієнтації, індивідуальних забудовників, ділових людей.

Панорама Бурштина

Палац культури «Прометей»

У вечірній час у Палаці культури «Прометей» засвічуються вогні. Працівники різних підприємств, установ і закладів, учнівська молодь приходять сюди, щоб знайти заняття до душі. Ще у 1989 році з ініціативи Народного Руху України була створена чоловіча хорова капела «Дзвін», яка побувала у різних регіонах держави.

Народна чоловіча хорова капела «Дзвін»

Палац культури «Прометей» має зал для глядачів на 800 місць, танцювальні зали, бібліотеку. В кімнатах для гурткової роботи дитячого сектора створені всі умови для занять. У технічних гуртках діти вчаться шукати і творити.

Бурштинці люблять пісню і запальний танець. До речі, ансамбль танцю «Вихор» при Палаці культури у минулому завоював звання народного, не раз успішно виступав на районних та обласних оглядах художньої самодіяльності.

Бурштин славиться музичними традиціями. Любов до гри на фортепіано і скрипці, духових і народних інструментах виховують у юних бурштинців викладачі музичної школи. В її стінах навчаються діти міста і навколишніх сіл.

До послуг жителів Бурштину - дві бібліотеки, книжковий фонд яких становить близько 70 тисяч примірників. Одна бібліотека знаходиться у приміщенні Палацу культури «Прометей», друга - у дитячому

садку № 2.

Дитячий танцювальний колектив. Святкування 10-ої річниці незалежності України

Поблизу Палацу культури для жителів Бурштина і його численних гостей побудовані різноманітні атракціони. Вони знаходяться у парку на березі штучного водоймища Бурштинської ТЕС.

Бурштинці міцно подружилися зі спортом. І найбільшою популярністю користується у них веслування, яке культивується в дитячо-юнацькій спортивній школі. Тут працюють також секції футболу і баскетболу, волейболу і ручного м'яча, різних видів боротьби.

У Бурштинському водосховищі, занесеному до реєстру природно-заповідного фонду Галицького району, розводять цінні породи риб - коропа, товстолобика та інші. На його берегах гніздяться перелітні птахи - крохаль великий, мартин сріблястий, норець великий, норець малий, чернь морська, чирок-свистунок.

На протилежному до міста березі водосховища, біля села Бовшів, знаходиться пам'ятка природи загальнодержавного значення - Касова гора, яка займає площу близько 65 га. Тут унікально поєднуються скелясті горби і гіпсові скелі. На Касовій горі росте реліктова степова рослинність - вівсюнець Бесера, ковила різних видів, півник

угорський, рутвиця смердюча та інші, які занесені в Червону книгу України.

На Касовій горі

Один із атракціонів – колесо огляду

Центральна алея парку відпочинку

13. ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

ТОВАРИСТВО «ПРОСВІТА»

8 грудня 1868 року у Львові відбулися установчі збори громадського культурно-освітнього товариства «Просвіта», яке ставило своєю метою через видання книг піднести свідомість, освіту і культуру українського народу. Статут товариства затвердив Міністр внутрішніх справ Австро-Угорщини. Для конкуренції з «Просвітою» москвофіли, які мали значний вплив на студентів, заснували в Коломиї «Общество им. М. Качковского».

У 1881 році педагогічні та шкільні завдання перебрало від «Просвіти» Руське Педагогічне товариство, яке згодом дістало назву «Рідна школа». Широкого розмаху набула господарська діяльність галицьких українців. У 1891 році було затверджено новий статут «Просвіти», за яким вона поширювала свою діяльність на економічну сферу. Засновувались при читальнях крамниці, ощадно-позичкові каси, кооперативи, молочарні, вживалися заходи для піднесення агротехнічної і господарської культури населення.¹²⁷

На цей час населення Бурштина було дуже різноманітне у своїх політичних переконаннях. Великий вплив на формування політичних поглядів бурштинців мали москвофіли. Дуже відчутним був вплив єврейських і польських товариств. Українська інтелігенція містечка була досить слабкою.

У цих умовах священник о. Теофіл Теліховський та голова міського самоврядування Омелян Будний виступили ініціаторами відкриття читальні «Просвіти» у Бурштині. До ініціативної групи з відкриття читальні увійшли Іван Будний, Петро Борис, Михайло Боднар, Остап Гриник, Степан Котик, Юрко Нога, Микола Хованець.

5 травня 1895 року відбулось відкриття читальні «Просвіти», на яке прибули зі Львова представники Центрального віділу «Просвіти». Вони привезли 56 українських книг для бібліотеки, дали рекомендації членам читальні щодо організації просвітницької роботи. Цього ж року розпочали свою роботу позичкова і ощадна каси.

Виникла необхідність закладення у Бурштині філії «Просвіти» для надання допомоги та координації роботи сільських читалень. 11 січня 1907 року Львівське намісництво дало дозвіл на відкриття у Бурштині філії «Просвіти». Головою новоствореної філії став священник з Юнашкова Микола Прокопович.

Приміщення для збору членів «Просвіти» читальня не мала, тому з цією метою використовувався будинок греко-католицької громади. Тим часом члени «Просвіти» збирали кошти на будівництво власного будинку. З цією метою член товариства «Просвіта» Степан Мигас пожертвував частину маєтку. Режисер Мирон Сиротюк неодноразовими листами до Головного відділу товариства у Львові домігся постановки нових п'єс з метою збору коштів на будівництво. Зібрані були кошти і від виступів хору, і за рахунок добровільних пожертвувань мешканців містечка.

У 1908 році відбулося відкриття читальні, яка мала театральний зал на 350 місць, кімнати для гурткової роботи, для позичкової та ощадної кас. 18 липня 1909 року з Центрального відділу у Львові прибув д-р Кость Левицький (майбутній президент першого уряду ЗУНР) для урочистого відзначення членів «Просвіти», які найбільше проявили себе при спорудженні Бурштинської читальні.

З 1910 до 1912 року у підпорядкуванні Бурштинської філії «Просвіти» було 23 читальні, з яких добре працювали 8, а 5 було занедбано. До початку першої світової війни кількість читалень збільшилась вдвоє.

З 25 до 30 червня 1912 року Львівський руський театр поставив у бурштинській читальні «Просвіти» оперетку «Циганська любов», комедію «Дванадцять дочок на виданні» та драму «Маруся Богуславка». Виступи професійних акторів стали стимулом для створення Бурштинського аматорського театру.

Під час першої світової війни просвітяни відновили аматорський гурток. Староство Рогатинського повіту старалося всіма силами чинити перешкоди роботі гуртка. Крім цього, не вистачало декорацій та костюмів. Перед війною гурток мав 3 декорації: салон, вільну околицю і сільську хату. Після війни уціліла лише завіса і верхня частина вільної околиці. Декорації довелося виготовляти самостійно.

З 1919 по 1922 роки аматорський гурток поставив 11 вистав. Особливим успіхом користувались вистави «Украдене щастя», «Заручини по смерті», «Вихованець». Колектив аматорського гуртка організовував також театралізовані свята. Неабиякі артистичні здібності демонстрували Степан Николайко, Леся Гутковська, Володимир Хованець.

У квітні та серпні 1921 року в Бурштині гостював український народний театр Когутяка зі Станіслава. Бурштинці мали змогу подивитися драму Т. Шевченка «Катерина», драму І. Карпенка-Карого «Най-

мичка», оперету М. Гоголя «Чорт», оперу Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм», драму М. Кропивницького «Невільник», комедію В. Винниченка «Панна Мара», оперету М. Кропивницького «Перехитрили», комедію В. Винниченка «Молода кров».

У 1922 році в Бурштині гастролював театральний гурток з Рогатина під керівництвом пароха о. Теодозія Кудрика. У цьому ж році була відновлена робота бібліотеки.

Офіційний дозвіл на відкриття читальні польська влада дала лише у 1923 році. Але вже на перших зборах товариства у січні 1923 року стало ясно, що єдності між його членами немає. Виникло протистояння між старшими членами читальні, які її заснували, і радикально настроєною молоддю. 12 лютого 1923 року відбулись збори 216 членів читальні. Вів збори найстарший член читальні Панько Шпак. Головою читальні було обрано Степана Николайка, колишнього старшину австрійської армії і четаря УГА, який 1 листопада 1918 року роззброїв постерунок жандармерії і вивісив на ратуші у Бурштині синьо-жовтий прапор. До виділу також обрали господаря, інваліда УСС-УГА Теодора Скасківа (голова міста), судового канцеляриста, колишнього вояка УСС-УГА Михайла Керики (секретар), колишнього вояка УСС-УГА Василя Івахіва (бібліотекар), Михайла Кобеля (касир), Панька Шпака (член виділу).

У 1926 році бурштинська читальня розповсюдила серед своїх членів брошуру «Україна, наш рідний край». Польська влада розцінила це як вихід за рамки діяльності статуту читальні і 19 жовтня 1926 року Рогатинське повітове староство зупинило діяльність читальні у Бурштині. Лише завдяки втручання Центрального виділу повітове староство дало дозвіл на продовження роботи.

Незгоди всередині читальні призвели до виходу з товариства частини його членів. У 1925 році із 2,5 тис. українців, які проживали в містечку, лише 175 були членами «Просвіти». У філії «Просвіти» боротьба точилася між москвофілами, які то орієнтувалися на Росію, то загравали з польською владою, і представниками українських ліберальних партій.

У 1928 році при читальні «Просвіти» працювала бібліотека (книжковий фонд налічував близько 600 книг), театральний гурток під керівництвом голови читальні Степана Николайка, хор під керівництвом дяка Івана Лазуркевича. За рік театральний гурток поставив 12 вистав. За кошти читальні просвіта 4 селянських дітей навчалось у гімназії і 1 - у ремісничій школі.

У 30-і роки майже щороку змінювалось керівництво читальні. В містечко прибули нові представники інтелігенції д-р Срібний, д-р Ніщинський. У 1928 році керівником читальні був обраний господар Степан Николайко, у 1929 - бурмістр Василь Мигас, у 1931 - купець Микола Коцан, у 1932 - лікар Іван Жовнірович, у 1933 - господар Іван Скасків, у 1935 - священник Олександр Гутковський.¹²⁸

У 1932 році при читальні було засновано молодіжне товариство «Каменярь». Це товариство мало радикально-демократичне спрямування. Поступово діяльність читальні проникається ідеологією націоналізму, із 1937 року на її загальних зборах починає звучати національний гімн «Ще не вмерла Україна». У 1936 році польська поліція конфіскувала у бібліотеці читальні книгу Старицького «Перед бурею» і звинуватила виділ у поширенні націоналізму.

У 1938 році було створено «Молоду Просвіту», завданням якої була підготовка молоді до політичної та військової боротьби за незалежність. Про зв'язки «Просвіти» з УВО та ОУН стало відомо польській поліції. У березні 1938 року Рогатинське повітове староство припинило діяльність бурштинського товариства українських промисловців, ремісників і купців «Зоря», закрило читальні в Бовшові та у Бурштині. До 1939 року діяльність бурштинської читальні була відновлена і спрямована на підготовку членів ОУН (нелегально).

З 1989 року громадська організація «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка була відновлена. У 1993 році «Просвіта» увійшла в КНДС. Тепер помітного впливу на розвиток політичних подій вона не має.

СОЮЗ УКРАЇНОК

Союз українок - добровільна громадська культурно-просвітницька організація, спадкоємниця демократичних традицій Союзу українок, який діяв в Україні з 1917 року, але внаслідок репресій більшовицької влади припинив свою діяльність. Вперше жінки включилися в активну політичну боротьбу у 1884 році, зібравши у Станіславі перші жіночі збори.¹²⁵

У 1937 році у Львові на з'їзді українських жіночих організацій було створено Світовий Союз українок.¹⁶

11 липня 1990 року група бурштинських жінок вирішила створити осередок Союзу українок. Головою осередку була обрана Ганна Приплюцька. Колишні репресовані Олена Мельник, Ганна Шаган, Євгенія Шекета, Марія Повх, Марія Семенюк, Віра Пронь, Ірина Гой, Юлія Бучко, Богдана Маланій, Володимира Чав'як, Марія Ярицька,

Олена Бійовська (Жарська) та інші впорядковували могили, відзначали релігійні та національні свята, проводили зустрічі з молоддю.

У липні 1990 року жінки з Бурштинського осередку Союзу українок, священники о. Богдан Демків, о. Зеновій Малиновський, церковний хор УГКЦ відвідали дитячий оздоровчий табір «Сокіл», де відпочивали діти з районів чорнобильського лиха. Дітям привезли подарунки, організували концерт.

1 вересня 1990 року з ініціативи Бурштинського осередку Союзу українок було організоване Боже благословення школярів та вчителів на початок нового навчального року. Цю дату можна вважати початком етапу створення національної школи. На стадіоні «Енергетик» зібрались тисячі людей з хоругвами, знаменами.

12 травня 1991 року вперше в районі відбулось свято Матері, в якому активну участь взяла учителька початкових класів Бурштинської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Ольга Шуль зі своїми учнями. З того часу відновилося щорічне святкування Дня Матері. У цьому ж році бурштинський осередок Союзу українок надав матеріальну допомогу студентам, які голодували на майдані перед Верховною Радою України в знак протесту проти підписання союзного договору.

У грудні 1991 року в Києві відбувся 1-ий Всеукраїнський з'їзд Союзу українок. У складі делегації від Івано-Франківської області були Ганна Приплюцька (голова Бурштинського осередку Союзу українок) та Степанія Крижанівська.

У 1993 році Союз українок увійшов до складу Конгресу національно-демократичних сил (КНДС) Галицького району.

БРАТСТВО ОУН-УПА

21 грудня 1991 року на зборах колишніх вояків УПА та членів ОУН у Галичі було створено Братство ОУН-УПА Галицького району. Головою Братства був обраний Філарет Скасків. Створенню Братства ОУН-УПА передувала велика організаційна робота колишніх репресованих членів ОУН-УПА Миколи Яцківа, Філарета Скасківа, Романа Німого, Михайла Пархуця, Петра Кульчицького.

Члени Галицького Братства ОУН-УПА допомагали у спорудженні символічних могил, перепохованні останків жертв тоталітарного режиму, відзначенні національних свят.

1 березня 1992 року в ПК «Прометей» відбулися спільні збори Братств ОУН-УПА Галицького та Рогатинського районів (колишнього Рогатинського повіту), присвячені пам'яті генерал-хорунжого УПА

Романа Шухевича. На зборах були присутні представники Кошової Управи Івано-Франківської області. На цих зборах були висунуті вимоги до Верховної Ради України:

1. Визнати боротьбу ОУН-УПА як визвольну боротьбу за незалежність Української держави.
2. З нагоди 50-річчя УПА при допомозі архівних документів СНБУ віднайти місця захоронення замордованих, розстріляних наших побратимів, щоб провести їх перезахоронення.
3. Припинити негайно розкрадання майна вже і так обкраденої України і повернути всі награвовані цінності нашому народові, у тому числі - шедеври мистецтва, мистецькі цінності, а також військове майно.
4. Без особистих заяв реабілітувати всіх політ'в'язнів, які були незаконно засуджені у 40-50-их роках.
5. Виплачувати грошову компенсацію репресованим не з місцевого бюджету, а з коштів, награвованих комуністичною партією України.

16 жовтня 1992 року мешканці Бурштина відзначили 50-і роковини УПА. Біля символічної могили борцям за волю України священик відправив панахиду та освятив меморіальну стелу з прізвищами жителів Бурштина, які загинули в боях та у таборах. До присутніх звернулася гостя з Канади, дружина бурштинця Степана Ковалю, члена ОУН, який пропав безвісти. Були оголошені імена 22-х бурштинців, які загинули в УПА.

5 вересня 1993 року в Палаці культури «Прометей» відбулась Галицька районна конференція Конгресу Українських Націоналістів. 30 грудня 1993 року була зареєстрована районна організація КУН.

20 вересня 1993 року чимало бурштинців брали участь у пікетуванні Верховної Ради України з вимогами відставки уряду Л. Кучми у повному складі, проведення дострокових виборів до парламенту з одночасним проведенням референдуму щодо довіри Президенту України, відмови від ратифікації кримської угоди, від підписання економічного союзного договору.

У 1993 році 4 політичні партії та 5 громадських організацій Галицького району об'єднались у Конгрес національно-демократичних сил (КНДС). До КНДС увійшли Українська республіканська партія, Демократична партія України, Конгрес Українських Націоналістів, Християнсько-демократична партія України, Братство ОУН-УПА,

Спілка політв'язнів і репресованих, Союз українок, Товариство «Меморіал» ім. В. Стуса, Товариство «Просвіта» ім. Т. Шевченка. Головою КНДС був обраний Михайло Бакай.

У 1994 році КНДС Галицького району реорганізовано у Політичну Координаційну Раду. Головою ПКР був обраний Андрій Віщук (згодом - Володимир Федоряк). До ПКР приєднався НРУ, а УРП увійшла в ПКР на правах асоційованого члена.

ХРОНОЛОГІЯ РЕЄСТРАЦІЇ ПАРТІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Назва об'єднання, партії	Мета діяльності	Дата реєстрації	Відомості про керівні органи
Бурштинська міська партійна організація партії «Прагматичний вибір».	Участь у виробленні державної політики, формуванні органів влади, місцевого самоврядування, представництво у їхньому складі.	16.09.2001	Торконяк П.В. - голова; Рик Л.В. - голова правління.
Бурштинська міська організація політичної партії «Народний Рух України за єдність».	Зміцнення державної незалежності України, розбудова Української національної демократичної держави, соціальний захист громадян України, єдність всіх рухівських організацій і всіх національно-демократичних сил.	30.10.2001	Ватаманюк Л.Б. - голова; Ватаманюк П.С. - секретар.
Первинна організація АПУ м. Бурштина.	Всебічне сприяння та участь у виробленні державної економічної політики, в розбудові засад соціальної, демократичної, правової держави, створення умов ефективного виробництва в АПК, поліпшення добробуту селян, всього населення України.	12.11.2001	Тузяк В.В. - голова; Бринецька О.А.
Первинний осередок Руху м. Бурштин.	Утвердження державної незалежності України, розбудова української демократичної держави;	29.11.2001	Івасютин Р.Ф. - голова Лазоренко Т.О. - секретар.

Бурштинська міська партійна організація ВО «Батьківщина».	Участь у виробленні державної політики та сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян.	02.01.2001	Хачатуров М.М. - голова; Білик Я.І. - заступник .
Бурштинський міський осередок КУН.	Боротися за побудову Української Самостійної Соборної Держави, за її зміцнення і розбудову та створення передумов для всебічного розвитку всіх творчих сил української нації.	17.01.2002	Кулик В.-голова; Пархуць М. Яцків М.
Бурштинський міський осередок НРУ.	Утвердження державної незалежності України, розбудова української національної демократичної держави.	25.01.2002	Канюка Б.С. - голова; Кобель Ю.Ю. - заступник.
Бурштинська міська організація «Партії пенсіонерів України».	Сприяння створенню справедливого демократичного суспільства, процвітання держави та добробуту громадян.	03.03.2003	Яворський Б.М. - голова
Бурштинський міський первинний осередок Соціал-демократичної партії України (об'єднаної).	Прискорення побудови вільного, демократичного, солідарного, економічно безпечного суспільства на засадах свободи, демократії, соціальної справедливості і солідарності.	31.10.2003	Чорний І.Л. - секретар.
Бурштинський міський осередок Народно-Демократичної партії.	Побудова в Україні вільного, демократичного, справедливого, солідарного суспільства, що органічно поєднує працю, знання, талант, створює всі можливості для забезпечення високого життєвого рівня та добробуту кожного громадянина, для самореалізації кожної особи.	09.12.2003	Танчин В.С. - голова.

Бурштинська міська первинна організація Політичної партії «Трудова Україна».	Сприяння створенню дійсно справедливого суспільства, яке ґрунтується на загальнолюдських цінностях, побудові демократичної правової держави, яка б давала рівні можливості для розвитку і реалізації прагнень.	16.02.2004	Язловецька С.В. - голова.
Первинна організація Соціалістичної партії міста Бурштина	Утвердження народовладдя, створення політичних, економічних та соціальних умов для реальної участі громадян в управлінні державою та суспільством	18.06.2004	Волошин СІ. - голова.
Бурштинський міський осередок Республіканської партії України	Сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, спрямованої на утвердження умов вільного розвитку особистості і реалізації нею своїх природних прав і свобод шляхом участі у розбудові української правової держави з ринковою економікою, консолідації українського народу, піднесення рівня добробуту громадян, розвитку громадянського суспільства.	15.04.2005	Татига Л.Б. - голова.
Бурштинська партійна організація Партії захисту знедоленого народу України	Участь у побудові незалежної правової держави та громадянського суспільства соціальної справедливості.	01.04.2004	Андрєєв М.І. - голова
Первинний осередок Соціалістичної партії м. Бурштин №1			Фітковська Г.Д. - голова

Первинний осередок Соціалістичної партії м. Бурштин №2			Бараболук М.Й. - голова
Первинний осередок Соціалістичної партії м. Бурштин №3			Івасин В.Н. - голова
Бурштинська міська організація партії «Третя сила».	Сприяння побудови в Україні вільного, демократичного, справедливого, солідарного суспільства, що органічно поєднує інтереси окремої людини, суспільства, держави, створює всі можливості для забезпечення високого життєвого рівня та добробуту народу України та участь у виборах.	08.08.2005	

Поданий перелік зареєстрованих політичних партій не вичерпний і поданий тільки для загальної орієнтації в існуючому у нашій державі плюралізмі, багатогранності політичних поглядів.

14. ОСВІТНІ ЗАКЛАДИ

З 1808 року у містечку існувала церковно-приходська школа, учителями у якій були дяки. Через 35 років вона перетворена у народну школу з одним вчителем - Адольфом Тобяшеком. Тоді із 320 дітей до школи ходили лише 66. У 1882 році постає двокласна школа, пізніше - трикласна. Через 16 років трикласна школа стає чотирикласною, у якій окремо навчались дівчатка і хлопчики. Кошти на оплату праці вчителів та матеріальне забезпечення давав барон Гірш. З 1895 року організовано однокласну школу для дівчаток при кляшторі сестер милосердя. У 1909 році народна школа реорганізовується у п'ятикласну. У 1913 році в ній уже навчалися 250 дітей греко-католиків. В 1931 році постає середня школа з сімома класами навчання. До початку другої світової війни у школі навчалось 484 учні. Після війни школа стала середньою і займала приміщення теперішнього міжшкільного навчально-виробничого комбінату.

БУРШТИНСЬКИЙ ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ТЕХНІКУМ

Для підготовки спеціалістів з експлуатації обладнання електростанції, яка будувалася, у старій частині селища в 1964 році було відкрито філіал Київського енергетичного технікуму. Через два роки був побудований новий корпус і філіал став самостійним навчальним закладом. Так у 1966 році був відкритий Бурштинський енергетичний технікум.

За роки незалежності України у структурі Бурштинського енергетичного технікуму була гімназія, навчально-консультативний пункт Івано-Франківського державного технічного університету нафти і газу, факультет гуманітарної та фундаментальної підготовки Івано-Франківського інституту менеджменту та економіки, підготовчі курси для вступу до вище названих навчальних закладів, бібліотечно-інформаційний та комп'ютерний центри, типографія, студентський готель, торговий і спортивний комплекси. Технікум постійно розвивається, відповідно удосконалюється його структура.

З метою вдосконалення системи освіти та задоволення потреби держави у висококваліфікованих фахівцях у технікумі було створено багаторівневу систему освіти, до складу якої входили школа-садок,

гімназія, технікум, бакалаврат Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут», Івано-Франківського державного технічного університету нафти і газу, Чернівецького Національного університету імені Ю. Федьковича, Національного університету «Львівська політехніка».

86 висококваліфікованих викладачів ведуть плідну навчально-виховну та методичну роботу.

Власне видавництво забезпечує студентів навчальною та навчально-методичною літературою.

Бібліотечно-інформаційний центр здійснює інформаційне забезпечення студентів і викладачів, в тому числі за допомогою інформаційної мережі Internet.

На денному та заочному відділеннях проводиться підготовка спеціалістів за напрямками:

- економіка і підприємництво;
- автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології;
- електротехніка;
- енергетика.

Навчально-консультативний пункт Івано-Франківського державного технічного університету нафти і газу (базова освіта - 11 кл., молодший спеціаліст)

Студенти одержують освітній рівень - спеціаліст за такими напрямками підготовки:

- економіка і підприємництво;
- електротехніка.

Факультет гуманітарної та фундаментальної підготовки Івано-Франківського інституту менеджменту та економіки (базова освіта - 11 кл., молодший спеціаліст) Напрями підготовки фахівців:

- економіка;
- нетрадиційні джерела енергії;
- природничий;
- менеджмент.

При технікумі функціонує державний історико-етнографічний музей «Берегиня», який став осередком відродження культурних традицій українського народу.

ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНЕ УЧИЛИЩЕ № 20

Училище працює з жовтня 1972 року, коли на базі відділу робітничого постачання Бурштинської ДРЕС Міністерства енергетики України був створений навчально-курсний комбінат з підготовки робітничих професій для торгівлі та підприємств громадського харчування системи енергетики.

Навчалася в ньому 150 учнів. Через 2 роки навчально-курсний комбінат було перейменовано в професійне торгово-кулінарне училище, яке здійснювало підготовку фахівців із професій кухар, кондитер, продавець. Випускники училища проходили виробничу практику в торговельних підприємствах 22-х відділів робітничого постачання Міненерго України з наступним працевлаштуванням. У 1986 році училище було переведено в підпорядкування Міністерства освіти України.

Навчальний заклад сьогодні володіє міцною матеріально-технічною базою, яку складають 10 кабінетів спеціальних дисциплін, 13 кабінетів загальноосвітніх дисциплін, 5 майстерень виробничого навчання, 2 лабораторії, спортивно-оздоровчий комплекс, актові зали, бібліотека з фондом 32184 примірники, читальна зала на 50 місць, їдальня на 165 посадочних місць, кафе, бар, гуртожиток на 640 місць з

читальною залом, буфетом, медичним пунктом.

У ПТУ № 20 на базі 9 класів (термін навчання 3 роки з отриманням повної загальної середньої освіти) здійснюється підготовка з професій:

- кухар, офіціант, бармен;
- кухар, кондитер;
- бухгалтер, контролер-касир;

на базі 11 класів (термін навчання 2 роки):

- кухар, офіціант, бармен;
- кухар, кондитер;
- продавець продовольчих і непродовольчих товарів, контролер ринку;
- агент з організації туризму (термін навчання 1 рік);
- електромеханік торговельного та холодильного обладнання.

БУРШТИНСЬКА ГІМНАЗІЯ

У 1991 році на базі Бурштинського енергетичного технікуму було відкрито технічну школу. Через 3 роки технічна школа була реорганізована в ліцей. У 1996 році технічний ліцей реорганізували в гімназію при Бурштинському енергетичному технікумі. У 2000 році Бурштинська гімназія перейшла у приміщення дитячого садка. На той час у ній працювали 33 педагогічні працівники, навчалось 250 учнів.

У 2004 році Бурштинська гімназія стала самостійним навчальним закладом економічного профілю. В 11 класах навчається 227 учнів. У гімназії працює 32 педагогічні працівники (з них 7 - за сумісництвом).

Матеріальна база гімназії складається з 14 навчальних кабінетів, їдальні на 70 посадочних місць, майстерні. Встановлено сучасне обладнання, комп'ютерна техніка.

МІЖШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧИЙ КОМБІНАТ

Міжшкільний навчально-виробничий комбінат (МНВК) відкритий у 1981 році на базі старого приміщення середньої школи № 1, побудованого після першої світової війни. МНВК було створено для забезпечення трудової допрофесійної підготовки учнів 9-10 (зараз 10-11) класів.

У навчально-виробничому комбінаті учні 10-11 класів загальноосвітніх шкіл Бурштина, Задністрянська, Насташина проходять підготовку за спеціальностями: водій автомобіля, тракторист, швея, оператор комп'ютерного набору". В комбінаті працюють 7 учителів, 6 майстрів.

До 1965 року в Бурштині була тільки одна школа, яка розміщувалась у приміщенні діючого зараз міжшкільного навчально-виробничого комбінату. З 1965 року ця школа була перейменована на Бурштинську середню школу № 1.

У 1981 році школа перейшла у новозбудований корпус, для опалення якого використовувалась автономна котельня. У даний час школа користується міською централізованою системою опалення.

В школі у 14 класах навчається 318 учнів, працює 32 педагогічні працівники. У школі здобувають повну загальну середню освіту діти зі старої частини міста та з навколишніх сіл (Куропатники, Коростовичі, Слобода).

Навчальний корпус містить 9 навчальних кабінетів та 9 класних приміщень, майстерню, їдальню на 138 посадочних місць, спортивну та актову зали, бібліотеку з читальною залом. Обладнаний відкритий спортивний майданчик.

Навчання у школі розпочалось 1 вересня 1965 року. Державний акт прийому школи в експлуатацію був підписаний 30 вересня цього ж року. Повна назва школи на день відкриття була такою: Бурштинська середня трудова політехнічна школа №2 з виробничим навчанням з російською мовою навчання. Навчання в школі проводилося російською і українською мовами. Діловодство велося російською мовою.

На початку роботи школи в ній працювало 33 педагогічні працівники, з яких 22 мали вищу освіту. У 18 класах налічувалось 463 учні. У класах з російською мовою навчання було 311 учнів, з українською - 152. З 1998 року навчання в школі проводиться тільки українською мовою.

На даний час у школі навчається 885 учнів, працює 65 педагогічних працівників.

Матеріальну базу складають 28 навчальних кабінетів і класних приміщень, дві майстерні, кімната обслуговуючої праці, спортивна зала, об'єднані їдальня - актові зали на 150 посадочних місць, бібліотека, пункт медичної допомоги, 4 лаборантські приміщення, добре обладнаний спортивний майданчик.

Школа була введена в експлуатацію у 1970 році. У цей час значно зросла кількість населення Бурштина за рахунок прибуття спеціалістів на Бурштинську ТЕС. У нову школу було переведено 765 учнів із двох діючих шкіл. Навчали учнів 43 педагогічні працівники. Кількість учнів у школі швидко зростала.

Зараз у 37 класах навчається 914 учнів, працюють 60 педагогічних працівників.

У школі є 8 навчальних кабінетів, 29 класних приміщень, майстерня, спортивна зала. Працює шкільна їдальня на 300 посадочних місць.

15. ІСТОРИЧНІ ПАМ'ЯТКИ БУРШТИНА

Костьол Святої Трійці

Заснувавши у містечку римо-католицьку парафію, галицький суддя Павло Беньо у середині XVIII століття розпочав будівництво нового костьолу.

У листі орендаря маєтку і землі В. Лісовського від 28 липня (8 серпня) 1751 р. Павлу Беньо про хід будівництва споруди говориться: „Щодо будівництва костьолу, то, коротко кажучи, робота продовжується, та при хорошій погоді, що вже 3 тижні стоїть, прискориться, проте надто копітка і затяжна праця над обробкою костьольного карнизу, (зокрема) обтісування цегли для нього" (див. ⁴⁵). Проте посвячення костьолу відбулося аж у 1774 році. У 1783 році австрійський імператор Йосиф II розпорядився закрити монастирі, що не виконували якої-небудь корисної роботи (догляд за хворими чи навчання і виховання дітей). Костьол з тильною прибудовою був переданий римо-католицькій парафії. На богослужіння до костьолу святої Трійці приходили римо-католики з Озерян, Конюшок, Куропатник, Людвиківки, Насташина, Дольних і Середніх Сарник та Стасьової Волі (тепер Слобода). У тильній прибудові костьолу проживало кілька монахинь-сестер милосердя, котрі опікувались престарілими та сиротами і одночасно прибирали в костьолі.

21 жовтня 1838 року під час пожежі всередині храму згорів великий олтар. У 1914 році загорілася західна частина ринку, під час пожежі костьол частково обгорів ззовні. 12 квітня 1920 року українці на Великдень влаштували стрілянину, від якої почалась пожежа, що дуже знищила польський костьол. Незабаром храм було відбудовано. Старожили пам'ятають, що у 20 - 30-х р.р. на його башті знаходився сонячний годинник.

Після другої світової війни кількість римо-католиків різко зменшилась. У 1946 році костел був закритий. Головною причиною закриття костьолу був розгул атеїстичної пропаганди. У 1955 році костьол переобладнують під шкільну спортивну залу, хоч він числиться у списках «Історичних пам'яток Станіславської області» (ІФОА. ф. Р-1431, о.І, с. 77, арк. 34), а у 80-х роках місцева влада віддає споруду під склад комбікормів рибтресту. У 1990 році в будівлі загорівся комбікорм.¹²⁹

1991 рік повернув костьолу його первісне призначення. У 1992 році костьол Святої Трійці повернули римо-католицькій громаді. Зараз тут проведено реставрацію і відбуваються богослужіння.

Церква Воздвиження Чесного Хреста

Вперше про церкву згадується у 1668 році (див. розділ 7). Останній запис про стару церкву датується 1798 роком.

На прохання греко-католицької громади граф Ігнатій Скарбек у 1802 році завершує реконструкцію пустуючого костюлу. Він надає храму рис, що більше нагадують споруди західноєвропейського зразка, добудовує чотириярусну башту в стилі класицизму. З фасаду церкви у настінних нішах - скульптури святих апостолів Петра і Павла, виготовлені невідомим скульптором у XIX столітті.

У храмі зберігаються шість стародруків: Октоїх (Львів, 1664), Тріодь (1688), Трифологійон (Львів, XVII ст.), Тріодь (Львів, дата невідома), Октоїх, (Львів, 1765), Євангеліє (Львів, 1772).

Патронами церкви були: граф Ігнатій Скарбек (згадується 1832р.), його внук Станіслав Яблоновський (зг. з 1896 по 1910 р.), потім спадкоємці Станіслава без імен. Богослужіння відправляли о. Микола Білецький (згадується 1789 р.); о. Іван Білецький (зг. 1832 р.); о. Теофіль Яворовський (зг. 1890 р.); о. Теофіль Теліховський (зг. з 1896 по 1919 р.р.); о. Олександр Гутковський (зг. з 1919 по 1938 р.р.).

До 1939 р. у володінні парохів було 75 моргів (45 га) поля і 64 морги (38 га) сіножаті. Бурштинська парафія вважалась однією з найбагатших у деканаті.

Число віруючих:¹³⁰

Роки	Греко-католики	Римо-католики	Інші
1832	1715	-	-
1880	1741	371	2452
1890	1761	-	-
1900	1691	-	-
1910	2221	-	-
1912	2285	721	2284
1931	2270	400	1750

Особливу роль відіграла греко-католицька церква в перші роки незалежності України, коли завдяки зваженій позиції священника о. Б. Демківа була досягнута міжконфесійна злагода.

Каплиця-усипальниця роду Скарбеків-Яблоновських

Каплиця-усипальниця роду Скарбеків-Яблоновських була побудована на міському цвинтарі у 1813 році відповідно до плану забудови міста Ігнатія Скарбека. Збережена у своєму первісному вигляді, не враховуючи декоративної побілки.

Пам'ятний хрест

З 15 травня 1848 року австрійський уряд скасував панщинні роботи і підданські данини. В цей час містечко належало подружжю дочки Ігнатія Скарбека Елеонори та її чоловіка, князя Станіслава Яблоновського.

На честь скасування панщини мешканці містечка встановили пам'ятний хрест біля входу в церкву Воздвиження Чесного Хреста. Такі хрести встановлювали в усіх наших селах, містечках, які перебували у складі Австро-Угорської імперії.

Аптека

Класична будівля XIX століття, де з 1882 року працювала приватна аптека.

Будинок культури ім. Т. Г. Шевченка

Символічна могила борцям за волю України

Символічна могила борцям за волю України освячена 25 серпня 1991 року, тому її символічність має глибокий зміст. Це перший пам'ятник у незалежній Україні.

Пам'ятник Тарасові Шевченку

У лютому 1989 року ініціативна група обговорила питання про спорудження пам'ятника Тарасові Шевченку з Бурштині. Вона потім стала осередком Товариства української мови. Для збору коштів на спорудження пам'ятника в Галицькому Агробанку було відкрито рахунок №000702703.

23 квітня 1989 р. на відкритому зібранні Товариства української мови обговорено питання про місце встановлення пам'ятника. Було поставлено пам'ятний знак на цьому місці і піднято національний синьо-жовтий прапор. У вересні 1989 р. за ініціативою Ради Товариства української мови створений оргкомітет із представників різних громадських організацій і підприємств, до якого увійшли Пархуць Михайло, Паничевський Модест, Данилюк Орест, Яцків Микола, Німий Роман, Ціж Роман.

Місце, де повинен стояти пам'ятник, було освячене у березні 1990 р.. Цього ж року продовжили збір коштів на спорудження пам'ятника та зібрали біля 66 тисяч карбованців, які використали на виготовлення проектної документації, метрової моделі, часткову закупку бронзи.

Протягом 1989-1991 років львівські скульптури запропонували три проекти пам'ятника, але всі вони були відхилені мешканцями Бурштина.

Після консультації з працівниками музею Тараса Шевченка села Кирилівки у жовтні 1991 року оргкомітет попередньо домовився зі скульптором Анатолієм Кущем про створення пам'ятника.

Договір про виготовлення в бронзі композиції пам'ятника, до якої входять фігури Тараса Шевченка і бандуриста, у лютому 1992 року підписали голова Бурштинської міської Ради та київське мале підприємство «Світоч». Уже в липні працівники Бурштинської ДРЕС і будівельного управління спорудили фундамент під пам'ятник, а в серпні Бурштинська ДРЕС та Іршанське підприємство підписали договір про виготовлення гранітних блоків для постаменту під пам'ятник. Вартість блоків - 7 мільйонів карбованців на той час.

У січні - лютому 1993 року за рахунок Бурштинської ДРЕС перевезені гранітні блоки з Іршанська в Бурштин, у лютому - квітні було проведено додатковий збір коштів серед мешканців Бурштина і підприємств. Протягом травня - серпня працівники Бурштинської ДРЕС спорудили постамент. У жовтні Бурштинська міська рада за клопотанням Петра Кульчицького і Ореста Чайківського заплатила 200 мільйо-

нів карбованців малому підприємству «Світоч» за виготовлення пам'ятника.

У березні 1994 року за рахунок Бурштинської ДРЕС привезена фігура пам'ятника Тарасу Шевченку з Києва у Бурштин.

12 квітня 1994 року працівниками Бурштинської ДРЕС та монтажного управління ПТЕМ встановлено на постамент фігуру пам'ятника, а в червні працівники МЖК висипали курган, колишні політв'язні та пластуни Бурштина обдернували його. 30 червня 1994 року з Києва привезена фігура бандуриста, яка у липні була встановлена на постамент.

Активну участь у спорудженні пам'ятника Т. Г. Шевченку, особливо з благоустрою території, брали жінки з громадської організації Бурштина «Союз українок» і робітниці ПК «Прометей».

24 серпня 1994 року відбулось урочисте відкриття пам'ятника.

Могила вояків ОУН-УПА та жертв НКВС

Освячення могили-меморіалу перепохованих останків вояків ОУН-УПА та жертв НКВС відбулось 12 серпня 2001 року. В могилі поховано останки 22 жертв комуністичного режиму.

Церква Всіх Святих

Будівництво церкви розпочалось 22 червня 1992 року. Першу Божественну Літургію відправлено 2 грудня 2001 року. Майже всі жителі міста брали участь у будівництві церкви.

16. БУРШТИНСЬКІ РОДОВОДИ

У кожної людини - своє життя. Єдине і неповторне.

У кожної людини - своя доля. Єдина і неповторна.

У кожної людини - свій звіт перед Богом і рідною землею.
Єдиний і неповторний...

Можна було б закінчити сторінки історії міста Бурштина коротким оглядом його сьогодення, але у прискіпливого читача, який повернеться до першої сторінки, може виникнути резонне запитання: «А як же формувались особистості тих людей, яким ми завдячуємо своїм сьогоднішнім днем? Хто вони і звідкіля?». У якійсь мірі відповісти на це запитання може ознайомлення з родами жителів міста. Але їх дуже багато... Тому пропонується для ознайомлення фрагменти лише двох родових ліній, різних за соціальним статусом, але причетних до історії Бурштина у відведений для них Богом час.

РОДОВІД ЯДВИГИ ЯБЛОНОВСЬКОЇ

Фрагмент із статті Андрія Новицького з Познані (Польща) «Бурштин - липень (13-31) 1922 р.»

Зигмунд Мінейко, польський шляхтич гербу «Гоздава», народився у 1840 р. в повіті Ошмянським в колишній Віденській губернії, помер в Афінах у 1925 р. Учасник січневого повстання. Емігрант. Своє цікаве і бурхливе життя описав у мемуарах, які були частково опубліковані у 1971 р. при підтримці видавничого інституту «Пакс» під оригінальною назвою «З тайги до Акрополя». В Парижі закінчив Академію Генерального Штабу. Працював інженером на будівництві доріг і мостів на Балканах, у Туреччині, а пізніше - у Греції. Одружився з дочкою директора гімназії Прозерпіною Манарис, з котрою мав 9 дітей (3 синів і 6 дочок). Дві дочки у 1905 році видав заміж за поляків.

Одна з них, Андромаха (Махі), вийшла заміж за графа Кароля Людвіга Потоцького з Ольшина, з яким мала 4 дочки:

Кароліна (Ліна), пізніше баронеса Гейдлова

Марія (Марія), пізніше графиня Ценська

Софія (Жулі), пізніше графиня Пусловська

Тереза (Реня), незаміжня.

Ще одна дочка Зигмунда Мінейка, Софія, вийшла заміж за грецького політика Соріуса Пепандреу, з яким мала сина Андреаса (колишній і теперішній прем'єр Греції).

Зигмунд Мінейко мав 3 сестер і брата Євстахія, у якого разом з дружиною Стефанією з Ганув було 6 дітей (2 сини і 4 дочки). Син Євстахія Роман Мінейко одружився в 1908 році в Кам'янець-Подільському з Геленою Зволінською і мав 4 дітей (Ядвігу, Зигмунта, Мечислава, Станіслава). Автор цієї статті Андрій Новицький є сином Станіслави. Станіслава Новицька живе і зараз зі мною в Познані.

Зигмунд Мінейко разом зі своєю дружиною Прозерпіною у 1922 році подорожував до Польщі. З Афін виїхав 30 червня 1922 року і повернувся назад 9 грудня 1922 року. Свої враження і почуття описав у книзі під назвою «Спогади про подорож до Польщі і з Польщі до Вільна». 13 липня 1922 року прибув з дружиною до Бурштина, де гостював у своїй дочки княгині Ядвіги Яблоновської до 31 липня 1922 р.

РОДОВІД СКАСКІВИХ

Родовід складений на основі записів Філарета Теофіловича Скасківа (1926-1998), з якого вилучено всі міркування суб'єктивного характеру. Збережено хронологічну послідовність і авторський виклад всіх подій, які мали вузловий характер в описаних долях.

Скасків Михайло (1820-1884) - виходець із багатой селянської сім'ї з села Божикова Бережанського району Тернопільської області. У 1841 році закінчив школу при Почаївському монастирі, направлений дяком-учителем у Бурштинську церковно-приходську школу. Одружився, побудував хату.

Син Михайла Філарет Скасків (1860-1920) закінчив вселюдну школу в Бурштині у 1874 році. Після закінчення школи вчився у столярній майстерні німця-колоніста у Роздолі. У 1879 році закладає в Бурштині столярну майстерню. Брав участь в організації товариства «Просвіта». Був заступником голови каси взаємодопомоги і ощадності. У Філарета з дружиною Марією було 5 дітей.

Найстарший син Філарета - Іван Скасків (1884-1955) закінчив школу у Бурштині, став майстром-столяром. При читальні «Просвіти» організував гурток «Соколи», був його керівником. Під час польської окупації працював декоратором у читальні «Просвіти». Обирався головою читальні «Просвіти». Займався виготовленням детекторних радіоприймачів. Сім'ї не заводив. Був податковим комісаром у українському уряді у 1918 році.

Наймолодшим сином Філарета був Євстахій Скасків, який народився у Бурштині в 1900 році. Закінчив вселюдну школу. Поступив вчитися у Станіславську державну чоловічу учительську семінарію,

яку закінчив під час другої світової війни. У 1918 році з проголошенням ЗУНР став начальником пошти у Бурштині. З приходом польської окупаційної влади був заарештований і відправлений у Бережанську тюрму. Після проголошення поляками амністії був звільнений з ув'язнення. Займався сільським господарством. Обирався головою ревізійної комісії українського товариства кооперації «Згода». Активний член «Просвіти». У 1939 році з приходом радянської влади став начальником пошти в Бурштині. Вступити в комуністичну партію відмовився. Був переведений на посаду головного бухгалтера пошти, де працював до виходу на пенсію. Своєї сім'ї не мав.

Середній син Філарета - Теофіль Скасків (1894-1963) народився у Бурштині. У 1909 році закінчив виділову школу в Рогатині. У 1914 році закінчив державну чоловічу учительську семінарію в Станіславі і почав працювати в Кімполучі на Буковині. У листопаді 1916 року був мобілізований до австрійської армії, воював на італійському фронті. В австрійській армії йому присвоїли чин поручника. У 1918 році повернувся до Бурштина. Вступив до УГА і був призначений сотником 1-го Бережанського куреня УГА. Взяв собі за джуру 18-річного стрільця з Бурштина Олексу Кобеля, з яким пройшов весь шлях визвольної боротьби в рядах УГА.

Теофіль Скасків (1894-1963)

Захворівши на тиф, був евакуйований у Кам'янець-Подільський. Після видужання у грудні 1919 року був направлений у Вінницю, де формувалися відділи УГА. У вересні 1920 року біля Білобожниці був поранений у груди і праве око, на яке втратив зір. Попав у польський полон і був відправлений до Львова на лікування у військовий шпиталь. Після декількох місяців лікування втік у Бурштин, де переховувався від польської влади до оголошення поляками амністії.

У визвольних змаганнях того часу в рядах УСС-УГА брали участь бурштинці Витанович Ілля (четар), Котик Остап, Мрочко Теодор, Скасків Теофіль (сотник), Фардига Степан, Хованець Володимир, Кобель Олекса, Івахів Василь, Василенко Василь, Николайко Степан, Іванюк Михайло, Гой Іван, Савчак Остап, Савчак Олекса, Малиновський Андрій, Шпак Степан, Кирик Михайло, Котик Михайло, Волошин

Теодор та інші. Загинули у визвольних змаганнях і польських таборах Шпак Юрко, Бутик Василь, Процюк Леонід, Кисіль Теодор, Сернецький Василь, Савчак Іван, Кохан Степан, Шевчук Мартин, Гой Степан, Адамів Микола, Ковальчук Микола.

У 1921 році Теофіль Скасків одержав посаду учителя Бурштинської семирічної школи. У травні 1922 року його переводять працювати керівником початкової школи в с. Просвірж Букачівського району. Там він працює до жовтня 1924 року. Селяни відмовилися від навчання дітей польською мовою. З цієї причини польська влада школу закрила, а Теофіля Скасківа перевела у північну частину корінної Польщі до м. Осіякова Велюньського повіту Лодзинського воєводства. Місцева влада не дуже щиро зустріла нового вчителя-русина. Вона підбурювала населення і ті вийшли зустрічати вчителя-русина з колами в руках. Згодом відносини з населенням нормалізувалися, бо крім педагогічної роботи володів знанням ветеринарії, а тут розводили породистих коней і продавали польській армії. Так що ця спеціальність дуже пригодилася у житті,

У 1925 році Теофіль одружується з Ольгою Щирбою (1900-1941) родом з м. Яворова Львівської області. Вони познайомилися у роки визвольних змагань у м. Яворові, де дислокувався курінь молодого сотника УГА. Ольга після закінчення учительської семінарії у м. Яворові добровільно зі своїм випускним курсом була сестрою милосердя у військовому шпиталі УГА.

Після закінчення війни польська влада не давала Ользі посади вчительки в Галичині. У 1925 році її направляють в корінну частину Польщі, а Теофіль домагається посади вчительки в м. Осіякові. Тут народилося їх два сини: Філарет (1926), Богдан (1930). Батьки вчили дітей історії України, української літератури.

Крім родини Скасківих у Велюньському повіті були на засланні учительські сім'ї старшин УСС-УГА Андрієвських з м. Городка (Львівщина), Медвіцьких і Стецьківих зі Львова. Вони між собою жили дуже дружно.

Перед війною тяжко захворіла дружина Теофіля - Ольга. Поїхала на лікування у вчительський санаторій в м. Закопане. Теофіль був змушений відправити дітей в Галичину до рідні.

У цей час відбувся поділ Польщі. Кордон розлучив сім'ю: Ольга залишилася в Польщі і лежала в санаторії прикута до ліжка, а її чоловік і діти - по інший бік кордону. У своїх листах до чоловіка і дітей Ольга описує страждання, які переносила. В січні 1941 року в сорока-

річному віці їй не стало. Похована була на цвинтарі в м. Кракові, а в 1971 році за старанням синів перепохована у м. Бурштині.

У 1939-1941 р.р. з приходом радянської влади працював директором школи в Бурштині, брав безпосередню участь у відновленні і створенні нових українських шкіл у Бурштинському районі.

У 1941-1944 р.р. під час окупації Галичини німцями надалі залишається директором школи у Бурштині. Він не тільки віддає всі сили педагогічній праці, але й бере активну участь у громадському житті Бурштина. Всі українські національні свята не обходилися без участі школи. Брав участь у відновленні символічної могили пам'яті полеглих воїнів УСС-УГА на цвинтарі Бурштина, а також у відкритті таких могил в навколишніх селах. Часто виступав з промовами і спогадами про визвольні змагання 1918-1920 років. Володіючи вільно німецькою мовою, він виступав на захист українців перед окупаційною німецькою владою.

У 1944 році Теофіль Скасків залишається директором школи у Бурштині. Його старший син Філарет вступив у ряди УПА. Батько і син домовились про зустріч 4 січня 1945 року, але Філарет був заарештований у селі Коростовичі, де вони мали зустрітись, а батько - вдома. Теофіль Скасків біля 4 місяців був під слідством у Бурштині. Львівські учителі Медвіцька і Стецьків, які раніше працювали разом з Теофілом і його дружиною у Польщі, дізнавшись про арешт свого товариша, дали фіктивні письмові підтвердження про те, що Філарет є його прийомним сином від матері-польки і невідомого батька. За Теофіля поручився і голова Станіславської облпрофспілки Білецький, який знав його по педагогічній роботі.

24 квітня 1945 року військовий трибунал засудив Філарета на 15 років каторжних робіт, а його батька Теофіля звільнили з-під арешту. З жовтня 1945 року до серпня 1949 року Теофіль працює обласним інспектором шкіл Станіславської області по Косівському і Жаб'євському (Верховинському) районах.

У 1949 році призначається тимчасово учителем математики у с. Боднарів Калуського району. У цьому ж році був призначений директором Рогатинської семирічної школи. З 1951 року працював у Залуквянській семирічній школі Галицького району.

У 1956 році повернувся із заслання син Філарет з дружиною і дочкою. З цього часу до виходу на пенсію у 1958 році Теофіль працював учителем іноземної мови Бурштинської середньої школи. Помер у березні 1963 року.

Філарет Скасків (1926-1998)

Старший син Теофіля Скасківа - Філарет (народився 30 жовтня 1926 року в м. Осіякові). Після закінчення початкової школи у м. Осіякові батько віддає його на навчання до Рогатинської гімназії, де той навчається один рік (1938-1939). З приходом радянської влади переходить на навчання у Бурштинську школу. У 1941 році поступає у Станіславську українську гімназію, де став членом підпільної організації юнацтва ОУН.

Був кур'єром юнацьких підпільних організацій ОУН, перевозив нелегальну літературу для осередків Станіславської, Львівської, Стрийської гімназій.

У 1944 році був призначений кущовим пропагандистом у Рогатинському районі. Мав псевдо «Лісовик». У серпні 1944 року був переведений у сотню «Гайдамаки», яка дислокувалася у Більшівцівському районі. Тут дістав псевдо «Залізник». 4 січня 1945 року потрапив у засідку НКВС в селі Коростовичі. 3 місяці тривало слідство у Бурштині, потім - Станіславська тюрма. 24 квітня 1945 року протягом 15 хвилин відбувся суд, який визначив «міру покарання» - 15 років каторжних робіт у віддалених районах (Красноярський край, Норильськ). Ще у Львові почалася цинга. Філарета відправили у Тайшет Іркутської області. Після капітуляції Японії був перевезений на мідні рудники у м. Джезказган (Казахстан).

У 1947 році Філарета перевели у невеликий штрафний табір Байконуру, де ручним способом добували вугілля. У зв'язку з будівництвом космодрому у 1951 році шахти тут закрили, а в'язнів знову перевели на рудники у Джезказган. У липні 1954 року Філарета звільнили, відразу після звільнення він одружився з дівчиною-галичанкою Ганною (родом із с. Чернїїва), яка перебувала на засланні у Казахстані. У 1955 році в селищі Карсакпай у них народилась дочка Оля. Медичного догляду за дитиною не було, і вона захворіла на поліомієліт. У 1956 році дружину звільнили, і Філарет із сім'єю повернувся у Бурштин.

У 1961 році Філарет закінчив 11-ий клас Бурштинської вечірньої школи і поступав у Івано-Франківський політехнічний інститут

(філіал Львівського політехнічного інституту). Був у списках зарахованих студентів, але коли він приїхав на навчання, то виявилось, що його включили «помилково». Наступного року подавав документи у Львівський сільськогосподарський інститут, але тут відмовились їх прийняти, мотивуючи це тим, що «відсутній необхідний стаж»...

У 1964 році поступив на навчання у Бурштинський енерготехнікум, після закінчення якого у 1967 році одержав спеціальність техника-електрика. Працював на Бурштинській ДРЕС черговим електриком до виходу на пенсію (1987 р.). 21 грудня 1991 року був обраний головою новоствореної Галицької районної управи вояків ОУН-УПА. Брав активну участь у консолідації демократичних сил, побудові незалежної демократичної держави.

Помер 30 жовтня 1998 року.

Дочка Філарета - Ольга працює бібліотекарем Бурштинської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1.

ЛІТЕРАТУРА

1. Украинские Карпаты. Атлас туриста. - Главное управление геодезии и картографии при Совете Министров СССР, Москва, 1987.
2. Природно-заповідний фонд Івано-Франківської області. Реєстр-довідник. - Івано-Франківськ, 1995.
3. Атлас Ивано-Франковской области. - Главное управление геодезии и картографии при Совете Министров СССР, Москва, 1990.
4. О.Субтельний, Україна. Історія. - Київ, «Либідь», 1991, с.20.
5. Володимир Грабовецький, Нарис історії Галича. - Галич, 1997, с.Ю.
6. В.Д.Баран, Давні слов'яни. - Київ, Видавничий Дім Альтернативи, 1998, с. 174-176.
7. Атлас Івано-Франківської області. - Головне управління геодезії та картографії при Раді Міністрів СРСР, Москва, 1990.
8. Б.Гаврилів, І.Деркач, В.Кафарський, Давній Галич в пам'ятках історії та культури. - Івано-Франківськ, «Нова зоря», 1999, С.3, XXVIII-XXX.
9. Володимир Грабовецький, Нарис історії Галича. - Галич, 1997, с.127,177.
10. Іван Крип'якевич, Мирон Дольський, Історія України. - Львів, «Меморіал», 1991, С.97.
11. О.Субтельний, Україна. Історія. - Київ, «Либідь», 1991, с.83.
12. Володимир Сергійчук, Німці в Україні. - Всеукраїнський народознавчий часопис «Берегиня», 1999, №2, с.53-54.
13. Іван Крип'якевич, Мирон Дольський, Історія України. - Львів, «Меморіал», 1991, с.96.
14. Михайло Грушевський, Ілюстрована історія України. - Київ, 1990, с.194.
15. Володимир Грабовецький, Нарис історії Галича. - Галич, 1997, с.152.
16. Літопис Руський. - Київ, «Дніпро», 1989, с.305.
17. М.Аркас, Історія України-Русі. - Київ, «Вища школа», 1991, с.73.
18. Володимир Грабовецький, Нарис історії Галича. - Галич, 1997, с.43-44.
19. Ф.Скасків, 3 історії Бурштина. - газета «Галицьке слово», 17 березня 1992 р.
20. Літопис Руський. - Київ, «Дніпро», 1989, с.286.
21. Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст.. Збірник документів, - Київ, 1970, с.195.

22. Словник іншомовних слів. За редакцією ОС. Мельничука. - Головна редакція УРЕ, Київ, 1977, с.321, 540.
23. З.Федунків, Коштовний камінь Прикарпаття. – «Галицьке слово», 1996, №62,
24. Бальзер Освальд, Історія устрою Польщі. - Львів-Варшава, 1922, с.20 (*польська мова*).
25. З.Федунків, Коштовний камінь Прикарпаття. – «Галицьке слово», 1996, №62.
26. О.Субтельний, Україна. Історія. - Київ, «Либідь», 1991, с.86.
27. О.Субтельний, Україна. Історія. - Київ, «Либідь», 1991, с.84.
28. Д.І.Яворницький, Історія запорізьких козаків. - Львів, „Світ", 1991, т.2, с.46.
29. О.Субтельний, Україна, Історія. - Київ, «Либідь», 1991, с.82-83.
30. З.Федунків, Коштовний камінь Прикарпаття. – «Галицьке слово», 1996, №66-67.
31. Джерела до історії України-Руси, Описи королівщини в землях Руських XVI віку. Видані під редакцією Михайла Грушевського. - Львів, 1895, т.1,с.53-113.
32. З.Федунків, Коштовний камінь Прикарпаття. – «Галицьке слово», 1996, №62.
33. Географічний словник Польського Королівства і інших слов'янських країв. - Варшава, т. 1, с.342 (*польська мова*).
34. Джерела до історії України-Руси. Описи королівщини в землях Руських XVI віку. Видані під редакцією Михайла Грушевського. - Львів, 1895, т.1,с.99-100.
35. Левицький Іван, Поражене татаров под Мартиновим в 1629 році. - Львів, 1892, с.47.
36. З.Федунків, Коштовний камінь Прикарпаття. – «Галицьке слово», 1996. №66-67.
37. Центральний державний історичний архів України у м. Львові, Ф.9, оп.1, спр.432, арк.2503-2510.
38. О.Субтельний, Україна. Історія. - Київ, «Либідь», 1991, с.116-117.
39. Українська радянська енциклопедія, т.17, с.86.
40. Володимир Грабовецький, Нарис історії Галича. - Галич, 1997, с.151-152.
41. Центральний державний історичний архів України у м. Львові, ф.168, оп.1, спр.28, арк.73.
42. О.Субтельний, Україна. Історія. - Київ, «Либідь», 1991, с. 141.

43. Д.І.Яворницький, Історія запорізьких козаків. - Львів, «Світ», 1991, т.2, с.315-316.
44. З.Федунків, Коштовний камінь Прикарпаття. – «Галицьке слово», 1996, №68.
45. Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст. Збірник документів. -Київ, 1970, с.195.
46. В.Грабовецький, Селянський рух на Прикарпатті (XVII-XVIII ст.).- Київ, 1962, с.117.
47. З історії західноукраїнських земель (вип.5).- Київ, 1960, с.33.
48. Микола Кугутяк, Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. - 1939 р.).- Івано-Франківськ, 1993, с.9-10.
49. Володимир Грабовецький, Нарис історії Галича. - Галич, 1997, с. 89.
50. Микола Кугутяк, Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст.-1939 р.).- Івано-Франківськ, 1993, с.10-11.
51. Центральний державний історичний архів України у м. Львові, Ф.19, оп.9, СПР.66, арк.3-8, 144, 152.
- *Переведення моргів у гектари подано на основі співвідношення 1 морг = 0,5985 га.*
52. З.Федунків, Бурштин. Церква Воздвиження Чесного Хреста. – «Галицьке слово», 1992, 12 травня, №41.
53. І.Коваль, О.Мельничук, Сторінки Галицької церковної культури. - Галич, 1994, сi8-19.
54. Д.І.Яворницький, Історія запорізьких козаків. - Львів, «Світ», 1991, т.2,с.122.
55. Центральний державний історичний архів України у м. Львові, Ф.159, оп.9, спр.36, арк.2.
56. Центральний державний історичний архів України у м. Львові, ф.159, оп.9, спр.36, арк.14.
57. Микола Кугутяк, Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIXст.- 1939р.).- Івано-Франківськ, 1992, сi5.
58. Гетьмани України: Історичні портрети. Збірник. - Упорядник журнал «Україна», газета «Вечірній Київ». - Київ, 1991, с 43-44.
59. З.Федунків, Бурштин. Церква Воздвиження Чесного Хреста. – «Галицьке слово», 1992, 12 травня, № 40.
60. Віра Гембарська, Палац князів Яблоновських. – «Дністрова хвиля», 1999, 27 липня, №35.
61. З.Федунків, Коштовний камінь Прикарпаття. – «Галицьке слово», 1996, №73.

62. Шеремет О.П., Галич: Путівник. - Ужгород, «Карпати», 1984, с.29.
63. Центральний державний історичний архів України у м. Львові, Ф.20, оп.9, спр.63, арк.8, 126.
64. Там же, ф.146, оп.7, спр.1890, арк.5.
65. О.Субтельний, Україна. Історія. - Київ, «Либідь», 1991, с. 197-198.
66. З.Федунків, Коштовний камінь Прикарпаття. – «Галицьке слово», 1996, №73.
67. Микола Кугутяк, Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. - 1939 р.). - Івано-Франківськ, 1993, с.32.
68. Центральний державний історичний архів України у м. Львові, ф.146, оп.30, спр.105, арк.4.
69. Там же, ф.348, оп.1, спр.630, арк.101-102.
70. Філарет Скасків, 3 історії Бурштина. – «Галицьке слово», 1992, 21 березня, №25-26.
71. А.Жуковський, О.Субтельний, Нарис історії України. - Львів, НТШ, 1992, с.68.
72. З.Федунків, Коштовний камінь Прикарпаття. - „Галицьке слово", 1996, №75.
73. Центральний державний історичний архів України у м. Львові, Ф.348, оп.1, спр.632, арк.2, 3.
74. А.Жуковський, О.Субтельний, Нарис історії України. - Львів, НТШ, 1992, с.70.
75. Литвин М.Р., Науменко К.Е., Історія галицького стрілецтва. - Львів, 1990, с.13-15.
76. Андрій Новицький, Бурштин - липень (13-31) 1922 р. Стаття з мемуарів Зигмунда Мінейка «З тайги до акрополя». – «Пакс», 1971. *(польська мова)*.
77. Центральний державний військово-історичний архів, Ф.2148, оп.3, спр.39, арк.138-139; Ф.2129, оп.1, спр.177, арк.141.
78. Українські січові стрільці, 1914-1920 (За ред. Б.Гнаткевича та ін.).- Репринт. відтворення з вид. 1935р.- Львів, Слово, 1991, с.145-155.
79. З.Федунків, Коштовний камінь Прикарпаття. – «Галицьке слово», 1996, №75.
80. Українські січові стрільці. 1914-1920 (За ред. Б.Гнаткевича та ін.).- Репринт. відтворення з вид. 1935 р.- Львів, Слово, 1991, с.20.
81. Микола Кугутяк, Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. - 1939р.).- Івано-Франківськ, 1993, с.137.
82. Там же, с.139.
83. О.Субтельний, Україна. Історія. - Київ, «Либідь», 1991, с.222-323.

84. Воля і доля. Книга пам'яті Галицького району. Документи, матеріали, спогади. - Галич, 1997, с.64-65.
85. Українські січові стрільці. 1914-1920 (За ред. Б.Гнаткевича та ін.).- Репринт. відтворення з вид. 1935 р.- Львів, Слово, 1991, с.143.
86. Воля і доля. Книга пам'яті Галицького району. Документи, матеріали, спогади. - Галич, 1997, с.64-66.
87. О.Субтельний, Україна. Історія. - Київ, «Либідь», 1991, с.226-327.
88. Степан Павчак, Квіти і терня УГА.- «Комсомольський прапор», 1989 р., 11 листопада, №137.
89. Центральний державний історичний архів України у м. Львові, Ф. 179, оп.2, спр.609, арк.16.
90. Микола Кугутяк, Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. - 1939 р.).- Івано-Франківськ, 1993, с.154-155,159.
91. Андрій Новицький, Бурштин - липень (13-31) 1922 р. Стаття з мемуарів Зигмунда Мінейка «З тайги до акрополя». – «Пакс», 1971 (*польська мова*).
92. Микола Кугутяк. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. - 1939 р.).- Івано-Франківськ, 1993, с.160.
93. Андрій Новицький, Бурштин - липень (13-31) 1922 р. Стаття з мемуарів Зигмунда Мінейка «З тайги до акрополя». – «Пакс», 1971, (*польська мова*).
94. Івано-Франківський облдержархів, Ф.69, оп.1, спр.101, арк.375.
95. Центральний державний історичний архів України у м. Львові, ф.205, оп.1, спр.767, арк.1-2.
96. Микола Кугутяк, Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. - 1939 р.).- Івано-Франківськ, 1993, с.191.
97. З.Федунків, Коштовний камінь Прикарпаття. – «Галицьке слово», 1996, №76.
98. Ф. Скасків, 3 історії Бурштина. – «Галицьке слово», 1992, 24 березня, №28.
99. Івано-Франківський облдержархів, ф.2, оп.7, спр.1040, арк.58; ф.2, оп.6, спр.265, арк.3.
100. Книга пам'яті України. Івано-Франківська область. - Львів, «Каме-няр», 1998, т.1, с.Ю.
101. Івано-Франківський облдержархів, ф.Р-1576, оп. 1, Б-12.
102. Книга пам'яті України. Івано-Франківська область. - Львів, «Ка-меняр», 1998, т.1, с.П.
103. Івано-Франківський облдержархів, ф.Р-1576, оп.1, спр.Б-12.

104. Воля і доля. Книга пам'яті Галицького району. Документи, матеріали, спогади. - Галич, 1997, с. 162-163.
105. Літопис нескореної України. - Львів, «Просвіта», 1995, т.1, с.143.
106. Книга пам'яті України. Івано-Франківська область. - Львів, «Каменярь», 1998, т.1, с.11-12.
107. Там же, с.14.
- 108.3. Федунків, Коштовний камінь Прикарпаття. – «Галицьке слово», 1996, №76.
109. Івано-Франківський облдержархів, Ф.Р-1576, оп.1, спр.Б-15.
110. Івано-Франківський облдержархів, Ф.Р-1576, оп.1, спр.Б-12.
111. Книга пам'яті України. Івано-Франківська область. - Львів, «Каменярь», 1996, т.1, с.175-179.
112. О. Субтельний, Україна. Історія. - Київ, «Либідь», 1991, с.425.
- 113.3. Федунків, Коштовний камінь Прикарпаття. – «Галицьке слово», 1996, №76.
114. Мірчук П., Українська Повстанська Армія. 1942-1952. Документи і матеріали. - Львів, 1991, с.92.
115. Воля і доля. Книга пам'яті Галицького району. Документи, матеріали, спогади. - Галич, 1997, с.162-163.
116. Літопис нескореної України. - Львів, «Просвіта», 1993, т.1, с.17.
117. Воля і доля. Книга пам'яті Галицького району. Документи, матеріали, спогади. - Галич, 1997, с.125.
118. Український історичний журнал. - 1990, №11, с.21.
119. Воля і доля. Книга пам'яті Галицького району. Документи, матеріали, спогади. - Галич, 1997, с.96-97.
120. Воля і доля. Книга пам'яті Галицького району. Документи, матеріали, спогади. - Галич, 1997, с.144-147.
121. Історія міст і сіл України. Івано-Франківська область. - Головна редакція УРЕ АН УРСР, Київ, 1971, с.60.
122. Воля і доля. Книга пам'яті Галицького району. Документи, матеріали, спогади. - Галич, 1997, с.261, 294-297.
123. Івано-Франківський облдержархів, Ф.Р-1458, оп.1, спр.1252, арк.107 (копія).
124. Там же, Ф.Р-1576, оп.2, спр.20, арк.5-6.
- 125.1. Франко, Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р., Зібрання творів у 50-ти томах. - т.41, с.454.
126. Микола Кугутяк, Галичина: сторінки історії. - Івано-Франківськ, 1993, с.188.

127. Б.М. Ступарик, В.Д. Моцак. Ідея національної школи та національного виховання в педагогічній думці Галичини (1772-1939 рр.). - Коломия, Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 1995, с.12-13.
- 128.3. Федунків. Читальня і філія «Просвіти» в Бурштині. – «Галицьке слово», 1993, №77, 78,81,85.
- 129.3. Федунків. Костьол Святої Трійці. – «Галицьке слово», 3 червня 1988 року, № 47.
- 130.3. Федунків. Бурштин. Церква Воздвиження Чесного Хреста. – «Галицьке слово», 12 травня 1992 року, №40.
- Примітки: * - с.3. Фрагмент карти взято з карти Генерального штабу ЗС СРСР видання 1978 року, складеної на основі фотозйомки 1949, 1950 років у системі координат 1942 року, поновленої у 1976 році полковником О.Д. Фадєєвим. З карти вилучено колгоспні господарства, тваринницькі ферми, які на даний час не існують, та здійснено переклад тексту українською мовою.

Зміст

1. Географічно-природниче розташування Бурштина	3
2. Сліди найдавніших поселень.....	4
3. Походження назви Бурштина	6
4. Виникнення Бурштина	9
5. Нове Село під владою Польщі	12
6. Бурштин у Польському королівстві.....	15
7. Бурштин у Австрійській імперії.....	19
8. Період Великого зриву.....	32
9. Міжвоєнний період.....	36
10. Бурштин у роки Другої світової війни	42
11. Радянський період. Бурштин у складі СРСР	63
12. У незалежній Україні.....	74
13. Діяльність громадських організацій та політичних партій	95
14. Освітні заклади.....	104
15. Історичні пам'ятки Бурштина	113
16. Бурштинські родоводи	124
Література.....	131

Автори вдячні бібліотекарю Буриштинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №1 Скасків Ользі Філаретівні за надані для користування матеріали з родинного архіву.